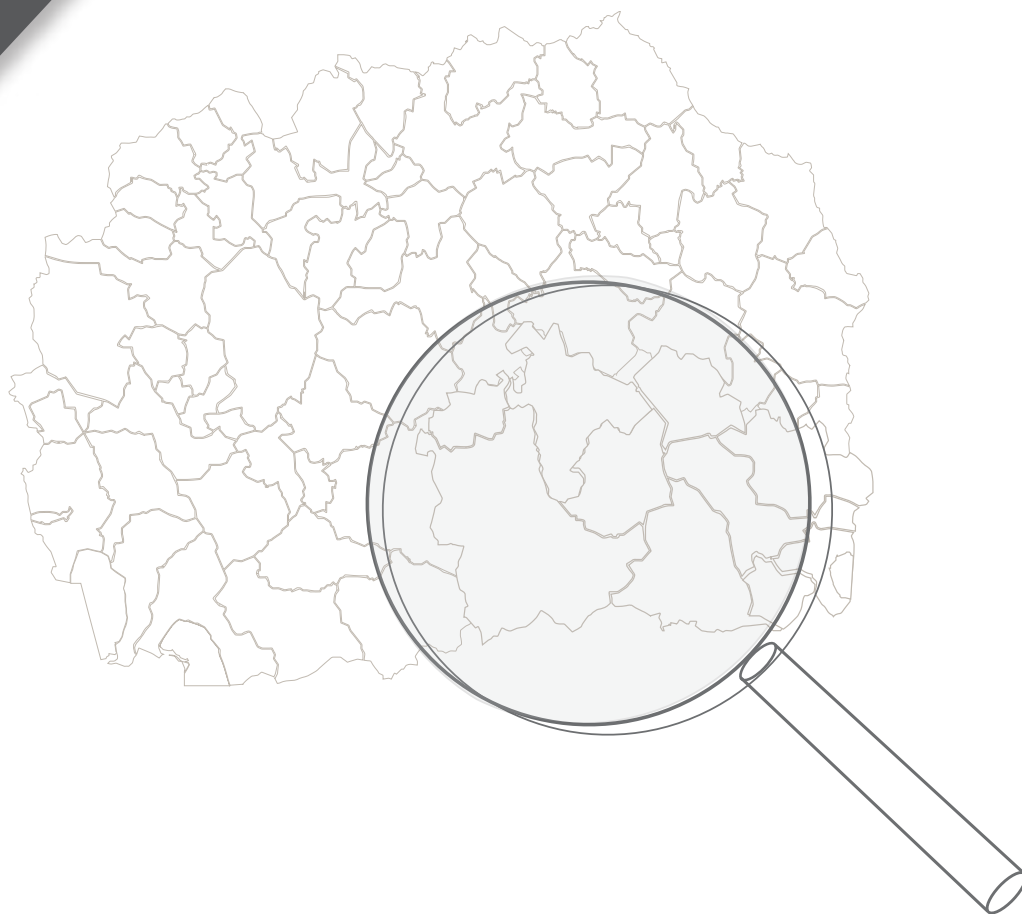

КОН ТОЛЕРАНТНИ ОПШТИНИ

Извештај од набљудување
на локалната администрација
јануари 2008 - јуни 2009 година

КОН ТОЛЕРАНТНИ ОПШТИНИ

Извештај од
набљудување
на локалната
администрација
јануари 2008 -
јуни 2009 година

Издавач:

Фондација Институт отворено општество – Македонија
Здружение на граѓани за поддршка на меѓуетнички дијалог и развој на заедницата „Заеднички вредности“

За издавачот:

Владимир Милчин
Хајрије Ахмед

Уредувачки одбор:

Елена Ангеловска, „Заеднички вредности“
Хајрије Ахмед, „Заеднички вредности“
Сунчица Костовска – Петровска, Фондација Институт отворено општество – Македонија
Адријана Трендова, Фондација Институт отворено општество – Македонија

Лектура на македонски јазик:

Анета Василевска – Љубецкиј

Јазична редакција:

Албански јазик: Насер Селмани
Турски јазик: Тулај Сејфула
Ромски јазик : Љатиф Демир
Српски јазик: Лидија Кунгуловска
Влашки јазик: Љубица Ѓорѓиева
Босански јазик: Емина Куртовик
Англиски јазик: Ленче Чадловска

Дизајн и печатење: Бригада дизајн

Тираж: 1000

„Оваа публикација е изготвена со помош на Европската Унија. Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Фондацијата Институт отворено општество – Македонија и на „Заеднички вредности“ и на никаков начин не ги рефлектира гледиштата на Европската Унија.“

СОДРЖИНА

ВОВЕД	4
HYRJE	6
GİRİŞ	8
XULIPE	10
УВОД	12
PRIFATSĀ	14
UVOD	16
INTRODUCTION	18
ВАЛАНДОВО	21
ВЕЛЕС	23
ВРАНЕШТИЦА	25
VRANEŞTITSA	27
ДЕБАР	29
DİBĒR	31
ДЕЛЧЕВО	33
ДЕМИР ХИСАР	35
ДОЈРАН	37
ДОЛНЕНИ	39
DOLNENI	43
ДРУГОВО	47
КАРБИНЦИ	49
КИЧЕВО	51
KĒRÇOVA	53
КОЧАНИ	55
КРИВА ПАЛАНКА	57
КРУШЕВО	59
KRUSHEVA	61
CRUSHOVA	63
КУМАНОВО	65
KUMANOVA	67
ПЕХЧЕВО	69
ПРИЛЕП	71
РЕСЕН	73
СТАРО НАГОРИЧАНЕ	75
СТРУГА	77
STRUGA	79
ТЕТОВО	81
TETOVA	83
ЦЕНТАР ЖУПА	85
MERKEZ JUPA	87
ЧАШКА	89
ÇASHKA	91
ШТИП	93
Користени кратенки	96

ТИМ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА

Набљудувањето на локалната администрација во однос на остварување на правата на етничките заедници се спроведуваше како активност од проектот „Живеење во мултиетничка средина – граѓани со еднакви права, можности и заштита“. Проектот е финансиран од Европската унија, во рамките на Кампања 4 на Европската иницијатива за демократија и за човекови права (EIDHR): Унапредување на еднаквоста, толеранцијата и на мирот и Фондацијата Институт отворено општество – Македонија (ФИООМ).

ФИООМ во соработка со НВО „Заеднички вредности“ и 12 поранешни центри за поддршка на НВО го спроведува проектот во регионите на: Велес, Прилеп, Штип, Кичево, Струга, Ресен, Гевгелија, Неготино, Струмица, Делчево, Кратово, Дебар, Куманово и Тетово во периодот од јануари 2007 до октомври 2009 година.

Целта на проектот е да се подобри статусот на малцинските групи и да се зајакнат капацитетите за активно учество во креирањето јавни политики на локално и на национално ниво.

Меѓуетничките односи се значаен аспект на јавниот живот, како во државата, така и на локално ниво. Ова се должи на богатата етничка, јазична, религиозна и културна структура на населението во Република Македонија. Во рамките на проектот, преку компонентата Набљудување на локалната администрација, се создава можност граѓаните во единиците на локална самоуправа да развиваат капацитети за набљудување и за анализа на меѓуетничките односи и остварувањето на правата на немнозинските етнички заедници, како и за давање препораки за идни чекори, можности и решенија за подобрување на состојбите.

Извештајот ги содржи наодите од следењето на тековните процеси на децентрализација во поглед на меѓуетничките односи, особено во сферата на остварување на правата на немнозинските етнички заедници, како и препораките за надминување на забележаните недостатоци. Наодите и препораките се произлезени од видувањата на набљудувачките тимовите, врз база на извршеното набљудување во 24 општини во Република Македонија во периодот од јануари 2008 до јуни 2009 година.

Извештаите за општините се преведени на службените јазици во соодветните општини.

Текстот е подготвен во септември 2009 година.

Набљудувачки тимови:

- за Велес и за Чашка: Славица Кучукова - Николова, Александар Кукулев – Сашко, Агим Муртезанов;
- за Центар Жупа и за Дебар: Мухарем Имеровски, Гоце Љубиновски, Розита Бајрами;
- за Делчево, Пехчево и за Кочани: Тони Стоименовски, Желеанка Демирова, Жаклина Голчева;
- за Ресен и за Демир Хисар: Марија Татарин – Мајзевска, Лидија Ангелкова, Џемал Мехмед;
- за Валандово и за Стар Дојран: Зинета Билалоглу, Тања Ташева - Палифрова, Лазе Трајков;
- за Прилеп, Крушево и за Долнени: Сабахета Мерсими, Лидија Котеска, Нина Наумоска;
- за Другово, Вранештица и за Кичево: Магда Сарџоска, Нермина Фазлијоска, Исмет Балажи;
- за Штип и за Карбинци: Виолета Ничева, Менсур Демиров, Севинч Али / Душан Миланов;
- за Крива Паланка и за Старо Нагоричане: Емилија Томиќ, Мустафа Јакупов, Гоце Ангеловски;
- за Тетово: Надир Реџеџи, Маја Блажевска и Бардил Јашари;
- за Струга: Еди Кела, Сашо Србиноски, Арјета Каба; Санела Кадриоска
- за Куманово: Соња Арсовска, Ахмет Јашаревски и Бајрам Сулејмани.

Оперативна група за компонентата набљудување:

- Самет Скендери / Елена Ангеловска – „Заеднички вредности“ Скопје;
- Арбреша Влаши - Центар за поддршка на НВО Струга;
- Борјанчо Мицевски - Центар за поддршка на НВО Кратово;
- Диме Велев - Центар за поддршка на НВО Велес;
- Елизабета Ристеска - Центар за поддршка на НВО Кичево.

Хајрије Ахмед, координатор на проектот, „Заеднички вредности“, Скопје;
 Адријана Трендова, координатор на проектот, ФИООМ;
 Сунчица Костовска - Петровска, раководител на проектот, ФИООМ.

МЕТОДОЛОГИЈА

Во периодот јануари 2008 - јуни 2009 година се спроведуваше набљудување на локалната администрација во однос на остварување на правата на етничките заедници во 24 единици на локалната самоуправа во Република Македонија: Валандово, Велес, Вранештица, Дебар, Делчево, Демир Хисар, Долнени, Дојран, Другово, Карбинци, Кичево, Кочани, Крива Паланка, Крушево, Куманово, Пехчево, Прилеп, Ресен, Старо Нагоричане, Струга, Тетово, Центар Жупа, Чашка и Штип.

Набљудувањето го спроведуваа 12 тимови составени од по тројца локални набљудувачи, претставници на различни етнички заедници, застапени во соодветната општина што беше предмет на набљудување. Набљудувачките тимови работеа според месечни акциски планови и со употреба на претходно подготвена матрица за набљудување. Тие одржуваа средби, остваруваа контакти и прибираа податоци од различни локални структури – локална власт, судство, граѓански сектор, медиуми, граѓани, итн., врз основа на што подготвуваа квартални и шестмесечни извештаи од извршеното набљудување на единиците на локалната самоуправа. Шестмесечните извештаи со поопширни информации се достапни во електронска верзија на интернет-страницата на проектот www.podistosonce.org.mk и на интернет-страницата на „Заеднички вредности“ www.cv.org.mk.

Овој извештај е резиме од извештаите на набљудувачките тимови. Истиот има за цел накратко да ја претстави состојбата во однос на набљудуваните прашања по општини и да предложи приоритет за работа за секоја од општините, како и да понуди препораки за надминување на жешките прашања од областа на меѓуетничките односи на општинско ниво во Република Македонија.

Во извештајот се разгледувани сите прашања што беа предмет на набљудување и кои опфаќаат локални состојби во однос на процесите на децентрализација и на меѓуетничките односи во областите: безбедност, право на еднаквост пред законот и на еднаков третман, образование, правична застапеност, толеранција, разбирање и соработка, социјалните односи и улогата на

граѓанските организации во вклучувањето на етничките заедниците на локално ниво, како и други граѓански права, поврзани со претставници од различни етнички заедници.

Овој извештај ги содржи единствено клучните наоди од четири конкретни области: образование, застапеност во управни, административни и во јавни општински структури, толеранција, разбирање и мултикултурност и комисији за односи меѓу заедниците, додека клучните наоди од другите набљудувани области се сведени во рубриката „Други области од интерес“.

Образованието е гарантирано за секој граѓанин на Република Македонија. Голем дел од надлежностите во оваа област се дел од надлежностите на локалната самоуправа. Покрај ова, во Македонија се гарантира и образование на мајчин јазик.

Етничката и родовата припадност како критериуми при оформувањето на политичките институции и на јавната администрација има исклучително значење за еднаквоста и за рамноправноста, што, исто така, е загарантирано со Уставот и со законите.

Комисиите за односи меѓу заедниците се утврдени со Законот за локална самоуправа, како тела надлежни за разгледување на меѓуетничките прашања. Се формираат во општините каде што најмалку 20 проценти од населението припаѓа на одредена заедница со еднаков број претставници од секоја значително застапена заедница во општината. Тие имаат исклучителна важност во однос на потребите и на предизвиците во меѓуетничките односи.

Толеранцијата, разбирањето и мултикултурноста на општините се обезбедуваат на различни начини, а се манифестираат преку остварувањето на правата на припадниците на заедниците и преку фактичките односи меѓу заедниците во општината. Од овој аспект се разгледувани употребата на јазикот, појавата на меѓуетнички инциденти, активностите за промоција на различните култури, итн.

Клучните наоди од набљудувањето во овие области се дадени по набљудувани општини во продолжение, по што следува преглед на општи препораки во однос на меѓуетничките односи на локално ниво.

Monitorimi i administratës lokale në raport me realizimin e të drejtave të bashkësive etnike zbatohet si aktivitet nga proekti “Jetesë në mjedis multi-etnik – qytetarë me të drejta, mundësi dhe mbrojtje të barabartë”. Projekti është finansuar nga Bashkimi Evropian, në kuadër të Fushatës 4 të inicijativës evropiane për demokraci dhe të drejta të njeriut (EIDHR): Përparimi i barazisë, tolerancës dhe paqes dhe Fondacioni Institut shoqëria e hapur – Maqedoni (FISHHM).

FISHHM në bashkëpunim me SHJQ “Vlera të përbashkëta” dhe 12 ish Qendrat për mbështetjen e SHJQ e zbatojnë projektin në rajonin e Velesit, Prilepit, Shtipit, Kërçovës, Strugës, Resnjës, Gjevgjelisë, Negotinës, Strumicës, Dellcevës, Kratovës, Dibrës, Kumanovës dhe Tetovës gjatë periudhës janar 2007 deri në vitin 2009.

Qëllimi i projektit është që të përmirësohet statusi i grupeve të pakicave dhe të forcohen kapacitetet për pjesëmarrje aktive në krijimin e politikave publike në nivelin lokal dhe kombëtarë.

Marrëdhëniet ndëretnike janë aspekt i rëndësishëm i jetës publike, si në shtet, ashtu edhe në nivel lokal.

Kjo varet prej strukturës së pasur etnike, gjuhësore, fetare dhe kulturore të popullësisë në Republikën e Maqedonisë. Në kuadër të projektit përmes komponentës Mbikqyrje të administratës lokale, krijohen mundësi që qytetarët në komuna të zhvillojnë kapacitete për mbikqyrjen dhe analizimin e marrëdhënieve ndëretnike dhe realizimin e të drejtave të bashkësive etnike joshumicë, si dhe për të dhënë rekomandime për hapat e ardhshëm, mundësi dhe zgjidhje për përmirësimin e gjendjes.

Raporti përmban të dhënat nga ndjekja e proceseve aktuale të decentralizimit nga këndi i marrëdhënieve ndëretnike, veçanërisht në sferën e realizimit të të drejtave të bashkësive etnike joshumicë, si dhe rekomandimet për kapërcimin e dobësive të evidentuara. Të dhënat dhe rekomandimet kanë dalur prej pikëpamjeve të ekipeve të monitoruesve, duke u bazuar në monitorimin e kryer në 24 komuna në Republikën e Maqedonisë gjatë periudhës janar 2008 deri në qershor të vitit 2009.

Raportet për komunat janë përkthyer në gjuhët zyrtare në komunat gjegjëse.

Teksti është përgatitur në shtator të vitit 2009.

EKIPI REALIZUES

Ekipet e monitorimit:

- Për Velesin dhe Çashkën: Sllavica Quçkova Nikollova, Aleksandar Kuklev-Sasho, Agim Murtezanov;
- Për Centar Zhupa dhe Dibrën: Muharem Imerovski, Goce Lubinovski, Rozita Bajrami;
- Për Dellcevën, Pehçevën dhe Koçanin: Toni Stoimenovski, Zheleanka Dimitrova, Zhaklina Gollçeva;
- Për Resnjën dhe Demir Hisarin: Marija Tatarin – Majzevska, Lidija Angelovska, Xhemal Muhamed;
- Për Vallandovën dhe Star Dojranin: Zineta Billalloglu, Tanja Tasheva Paliflora, Llaze Trajkov;
- Për Prilepin, Krushevën dhe Dollnenin: Sabaheta Mersimi, Lidija Koteska, Nina Naumovska;
- Për Drugovën, Vraneshicën dhe Kërçovën: Magda Sarxhoska, Nermina Fazlijoska, Ismet Balazhi;
- Për Shtipin dhe Karbincin: Violeta Niçeva, Mensur Demirov, Sevinç Ali, Dushan Millanov;
- Për Kriva Pallankën dhe Staro Nagoriçanin: Emilija Tomiq, Mustafa Jakupov, Goce Angellovski;
- Për Tetovën: Nadir Rexhepi, Maja Bllazhevska dhe Bardhyl Jashari;
- Për Strugën: Edi Qela, Sasho Srbinoski, Arjeta Kaba; Sanella Kadrioska;
- Për Kumanovën: Sonja Arsovska, Ahmet Jasharevski dhe Bajram Sulejmani.

Grupi operacional për komponentën mbikqyrje:

- Samet Skenderi/ Elena Angellovska - “Vlera të përbashkëta” Shkup;
- Arbëresha Vlashi – Qendra për përkrahje të SHJQ Strugë;
- Borjanço Micevski – Qendra për përkrahjen e SHJQ Kratovë;
- Dime Velev – Qendra për përkrahjen e SHJO Veles;
- Elizabeta Ristevska – Qendra për përkrahjen e SHJQ Kërçovë.

Hajrije Ahmed, koordinator i projektit, “Vlera të Përbashkëta”, Shkup;

Andrijana Trendova, koordinator i projektit, FISHHM;

Sunçica Kostovska – Petrovska, drejtues i projektit, FISHHM.

METODOLOGJIA

Gjatë periudhës janar 2008 – qershor të vitit 2009 u zbatua mbikqyrja e administratës lokale sa i përket realizimit të të drejtave të bashkësive etnike në 24 njësi të vetadministrimit lokal në Republikën e Maqedonisë; Vallandovë, Veles, Vraneshticë, Dibër, Dellçevë, Demir Hisar, Dollnen, Dojran, Drugovë, Karbinci, Kërçovë, Koçanë, Kriva Pallankë, Krushevë, Kumanovë, Pehçevë, Prilep, Resnjë, Staro Nagoriçanë, Strugë, Tetovë, Centar Zhupa, Çashkë dhe Shtip.

Mbikqyrjen e zbatuan 12 ekipe të përbëra nga tre mbikqyrës lokal, përfaqësues të çdo bashkësie etnike, të përfaqësuar në komunën gjegjëse, e cila ishte objekt e mbikqyrjes. Ekipet mbikqyrjes punuan sipas planeve mujore të aksionit dhe duke përdorur një skemë të mbikqyrjes. Ato mbanin mbledhje, kishin kontakte dhe mbledhnin të dhëna prej strukturave të ndryshme lokale – pushteti lokal, gjykatave, shoqërisë civile, mediave, qytetarëve, etj., në bazë të të cilave përgatitën raporte gjashtëmujore nga mbikqyrja e zhvilluar në njësitë e vetadministrimit lokal. Raportet gjashtëmujore me informacione më të gjëra janë në dispozicion në formë elektronike në faqen e internetit të projektit www.podistosome.org.mk dhe faqen e internetit të “Vlerave të përbashkëta” www.cv.org.mk.

Ky raport është rezime i raporteve të ekipeve të mbikqyrjes. Ai ka për qëllim shkurt ta prezentojë gjendjen për çështjet e mbikqyrura nëpër komuna dhe të propozojë prioritetet për punë për secilën komunë, si dhe të ofrojë rekomandime për kapërcimin e çështjeve më akute në fushën e marrëdhënieve ndëretnike në nivelin komunal në Republikën e Maqedonisë.

Në raport janë shqyrtuar të gjitha çështjet që ishin objekt i mbikqyrjes dhe të cilat përfshijnë gjendjen lokale në raport me proceset e decentralizimit dhe marrëdhënieve ndëretnike në sferën e : sigurisë, të drejtën për trajtim të barabartë para ligjit dhe për trajtim të barabartë, arsim, përfaqësim adekuat, tolerancë, mirëkuptim dhe bashkëpunim, raportet sociale dhe roli i organizatave qytetare në inkuadrimin e bashkësive etnikenë nivelin lokal, si dhe të drejta të tjera qytetare, të lidhura me përfaqësues të bashkësive të ndryshme etnike.

Ky raport i përfshinë vetëm çështjet kyçe prej katër fushave konkrete; arsim, përfaqësim në struktura administrative dhe publike të komunës, toleranca, mirëkuptimi dhe multikulturalizimi dhe Komisionet për marrëdhënie mes bashkësive, ndërsa pikat kulminante të fushave të tjera të mbikqyrura janë evidentuar në rubrikën “Fusha të tjera me interes”.

Arsimi është i garantuar për çdo qytetarë të Republikës së Maqedonisë. Një pjesë e madhe e kompetencave të kësaj fushe janë pjesë e kompetencave të vetëqeverisjes lokale. Krahas kësaj, në Maqedoni poashtu garantohet edhe arsimi në gjuhën amtare.

Përkatësia etnike dhe gjinore si kriteret gjatë formimit të institucioneve politike dhe të administratës publike ka rëndësi të jashtëzakonshme për barazinë, që poashtu është e garantuar me Kushtetutën dhe ligjet.

Komisionet për marrëdhënie mes bashkësive janë përcaktuar me Ligjin për vetëqeverisjes lokale, si trupa kompetentë për shqyrtimin e çështjeve ndëretnike. Formohen në komunat ku të paktën 20 për qind e popullsisë i takon një bashkësie me numër të njejtë përfaqësuesish nga çdo bashkësi të përfaqësuar në komunë. Të njejtat kanë rëndësi të veçantë në raport me nevojat dhe sfidat e marrëdhënieve ndëretnike.

Toleranca, mirëkuptimi dhe multikultura e komunave sigurohen në mënyra të ndryshme, ndërsa manifestohen duke realizuar të drejtat e pjesëtarëve të bashkësive dhe marrëdhëniet faktike mes bashkësive në komunë. Nga ky aspekt janë shqyrtuar përdorimi i gjuhës, paraqitja e incidenteve ndëretnike, aktivitetet për promovimin e kulturave të ndryshme, etj.

Vlerësimet kryesore të mbikqyrjes nëpër këto fusha janë prezentuar nëpër komuna të mbikqyrura në vazhdimësi, duke vijuar me një pasqyrë me rekomandime të përgjithshme në raport me marrëdhëniet ndëretnike në nivel lokal.

Etnik toplulukların haklarının gerçekleşmesi bakımından yerel administrasyonun gözetimi, "Multi-etnik ortamda yaşamak-eşit hak olanak ve korumaya sahip vatandaşlar" projesi etkinliği olarak düzenlenmişti. Proje, Avrupa Demokrasi girişimi ve insan hakları (EIDHR)'nin: Eşitliği, toleransı ve barışı iletme ve Makedonya-Açık Toplum Enstitüsü Vakfı (MATEV) 4.kampanyası çerçevesinde, Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir.

MATEV, "Ortak Değerler" STT ve STT'leri destekleme eski 12 merkezin işbirliğiyle projeyi: Köprülü, Pirlepe, İştıp, Kırçova, Struga, Resne, Gevgeli, Negotin, Ustrumca, Delçova, Kratova, Debre, Kumanova ve Kalkandelen bölgesinde, Ocak 2007 - Ekim 2009 yılı döneminde düzenlemektedir.

Projenin amacı, azınlık gruplarının durumunu iyileştirmek ve yerel ile ulusal düzeyde kamu siyasetlerin tasarlanmasında aktif katılım kapasitelerinin güçlendirilmesidir.

Etnikler arası ilişkiler, bütün ülkede olduğu gibi yerel düzeyde de kamu yaşamının önemli bir ögesidir. Bu herşeyden önce, Makedonya Cumhuriyeti'nin nüfusunun zengin etnik, dil, din ve kültür yapısına bağlıdır. Proje çerçevesinde, Yerel Administrasyonu Gözetleme esası aşırı, vatandaşlara, yerel idare birimlerinde gözetleme kapasiteleri geliştirmeye ve etnikler arası ilişkileri incelemeye, çoğunluk olmayan etnik toplulukların haklarını gerçekleştirmeye olduğu gibi durumların iyileşmesi için gelecek adımlar, olanaklar ve çözümler konusunda öğütler vermek için kapasiteler geliştirme olanağı yaratılmaktadır.

Rapor, etnikler arası ilişkiler bakımından, özellikle de çoğunluk olmayan etnik toplulukların haklarını gerçekleştirme alanında ve görülen eksikliklerin aşılması konusunda öneriler bakımından desantralizasyon süreçlerinin izlenmesinden çıkan bulguları içermektedir. Bulgu ve öneriler, Ocak 2008-Haziran 2009 yılı döneminde Makedonya Cumhuriyeti'nde 24 belediyede yapılan gözetim esasına göre gözetim ekiplerinin verilerinden kaynaklanmaktadır.

Belediyelere ait raporlar ilgili belediyede resmi dillere çevrilmiştir.

Metin, Eylül 2009 tarihinde hazırlanmıştır.

GERÇEKLEŞTİREN EKİP

Gözetleme ekipleri:

- Köprülü ve Çaçka için: Slavitsa Kuçkova Nikolova, Aleksandar Kuklev-Saşko, Agim Murtezanov;
- Merkez Jupa ve Debre için: Muharem İmerovski, Gotse Lubinovski, Rozita Bayrami;
- Delçova, Pehçova ve Koçana için: Toni Stoimenivski, Jeleanka Demirova, Jaklina Golçeva;
- Resne ve Demir Hisar için: Mariya Tatarin-Mayzevska, Lidiya Angelkova, Cemal Mehmed;
- Valandova ve Eski Doyran için: Zineta Bilaloğlu, Tanya Taşeva Palifrova, Laze Traykov;
- Pirlepe, Kruşova ve Dolneni için: Sabaheta Mersimi, Lidiya Koteska, Nina Naumoovska;
- Drugova, Vraneštitsa ve Kırçova için: Magda Sarcoska, Nermina Fazliyoska, İsmet Balaji;
- İştıp ve Karbintska için: Violeta Niçeva, Mensur Demirov, Sevinç Ali / Duşan Milanov;
- Eğri Palanka ve Eski Nagoriçane: Emiliya Tomik, Mustafa Yakupov, Gotse Angelovski;
- Kalkandelen için: Nadir Recepti, Maya Blajevska ve Bardil Yaşari;
- Struga için: Edi Kela, Saşo Srbinoski, Aryeta Kaba; Sanela Kadrioska;
- Kumanova için: Sonya Arsovska, Ahmet Yaşarevski ve Bayram Suleymani.

Gözetleme unsurunu gerçekleştiren eylem gurubu:

- Samet Skenderi / Elena Angelovska – „Ortak Değerler“ Üsküp;
- Arbreşa Vlaşi – STT Destekleme Merkezi Struga;
- Boryanço Mitsevski - STT Destekleme Merkezi Kratova;
- Dime Velev - STT Destekleme Merkezi Köprülü;
- Elizabeta Risteska - STT Destekleme Merkezi Kırçova.

Hayriye Ahmed, proje koordinatörü, „Ortak Değerler“, Üsküp;
Adriyana Trendova, proje koordinatörü, MATEV;
Sunçitsa Kostovska - Petrovska, proje yöneticisi, MATEV.

METODOLOJİ

Ocak 2008 - Haziran 2009 yılı döneminde, Makedonya Cumhuriyeti'nde 24 yerel idare biriminde: Valandova, Köprülü, Vraneštitsa, Debre, Delçova, Demir Hisar, Dolneni, Doyran, Drugova, Karbintsi, Kırçova, Koçana, Eğri Palanka, Kruşova, Kumanova, Pehçova, Pirlepe, Resne, Eski Nagoriçana, Struga, Kalkandelen, Merkez Jupa, Çaşka ve İştıp'te, etnik topluluklar haklarının gerçekleşmesi bakımından yerel administrasyonun gözetimi düzenlenmekteydi.

Gözetimi, gözetim konusu olan ilgili belediyede temsil edilen farklı etnik toplulukların temsilcisi olan üçer yerel gözetimciden oluşan 12 ekip sürdürdü. Gözetim ekipleri, aylık etkinlik planları üzere ve önceden hazırlanmış gözetim matrisi kullanarak çalıştılar. Gözlemciler, çeşitli yerel oluşumlardan-yerel idare, adliye, vatandaş sektörü, medyalar, vatandaşlar v.s. ile görüşüp temaslarda bulunarak bilgi topladılar ve bu esaslara dayanarak yerel idare birimlerine yapılan gözetimlerden üç ve altı aylık raporlar hazırlamaktaydılar. Daha geniş bilgiler içeren altı aylık raporlara, projenin www.podistosonce.org.mk internet sayfasının ve "Ortak Değerler" in www.cv.org.mk. İnternet sayfasının elektronik verziyonunda ulaşabilirsiniz.

Bu rapor, gözetim ekiplerinin hazırladıkları raporların bir özetidir. Raporun amacı, her belediyeye ait gözetlenen sorular bakımından durumu kısaca tanıtmak ve her belediye ile ilgili çalışmalara öncülük önermektir. Ayrıca, Makedonya Cumhuriyeti'nde belediye düzeyinde etnikler arası ilişkiler alanından sorunlu soruların atlatılması konusunda öneriler sunmak amaçındadır.

Raporda gözetleme konusu olan bütün sorular gözden geçirilmiştir. Bunlar, aynı zamanda: güvenlik, Yasa karşısında eşitlik hakkı ve eşit davranma, eğitim, hakça temsil, tolerans, anlayış ve işbirlik, sosyal ilişkiler ve yerel düzeyde etnik toplulukların dahil edilmesinde vatandaş örgütlerinin rolü olduğu gibi farklı etnik topluluklar temsilcileriyle bağlantılı olan diğer vatandaş hakları alanlarında etnikler arası ilişkiler ve desantralizasyon süreçleri bakımından yerel durumları kapsamaktadır.

Bu rapor, sadece dört somut alandan en önemli bulguları içermektedir: eğitim, idari, administrasyon ve kamu belediye oluşumlarında temsil edilme, tolerans, anlayış ve farklı kültür ile topluluklar arası ilişkiler komisyonları, gözetlenen diğer alanlardan önemli bulgular ise "ilgili diğer alanlar" bölümünde yer almaktadır.

Eğitim, Makedonya Cumhuriyeti'nde her vatandaşa garanti edilmiştir. Bu alandan yetkilerin büyük bir bölümü, yerel idare yetkilerinin bir bölümüdür. Bunun yanısıra, Makedonya'da, anadilinde de eğitim garanti edilmiştir.

Siyasi kurumların ve kamu administrasyonun oluşmasında, etnik ve cinsiyet mensubiyeti kriterleri, Anayasa ve Yasalarla da garanti edilen eşitlik ve eşit haklılık bakımından büyük önem taşımaktadır.

Topluluklar arası ilişkiler komisyonları, etnikler arası sorularla uğraşma yetkisi olan bünyeler olarak Yerel İdare Yasasıyla belirlenmiştir. Bu komisyonlar, vatandaşların en az % 20-sinin belirli bir topluluk mensubu olan belediyelerde ve belediyede belirli ölçüde varolan her topluluktan eşit sayıda temsilciden oluşturulur.

Bu komisyonlar, etnikler arası ilişkilerin ihtiyaçları ve sorunları bakımından büyük önem taşımaktadırlar.

Belediyelerin toleransı, anlayışı ve çok kültürlülüğü farklı biçimlerde sağlanmaktadır. Topluluklar mensuplarının haklarının gerçekleşmesi ve belediyede topluluklar arası varolan ilişkiler aşırı kendilerini göstermektedirler. Bu açıdan, dilin kullanılması, etnikler arası olayların görülmesi farklı kültürlerin tanıtımı etkinlikleri v.b gözden geçirilmiştir.

Devamda, gözetilen belediyelere göre bu alanlar üzerine yapılan gözetlemelerden elde edilen önemli veriler yer almaktadır, bundan sonra yerel düzeyde etnikler arası ilişkiler ile ilgili genel öğütler yer almaktadır.

TIMO BAŠI REALIZACIA

O deletipe e lokalnikane administraciakoro ani relacia e realiziripaskoro ke hakoja e etnikane khedipangoro sine realizirime sar aktivipa taro proekto "Dživdipe ano multietnikano maškaripe – dizutne jekhe hakojenca, šajdipanca thaj arakhipasa." O proekto si finansirime tari Europakiri unia, ane pervazia ki Kampanja 4 ki Europakiri iniciativa baši demokratia thaj manušikane hakoja (EIDIHR): Anglipe e jekhipaskoro, toleranciakoro thaj bimaripaskoro, Fondacia Instituto putardo amalipe- Makedonia (FIPAM).

FIPAM ani kolaboracia e BRO-sa "Khetane baripena" thaj e 12 anglederutne centroja bašo dendo dumo ko BRO realizirinela o proekto ane regionoja ko: Veles, Prilep, Štip, Kičevo, Struga, Resen, Gevgelija, Negotino, Strumica, Delčevo, Kratovo, Debar, Kumanovo thaj Tetovo ano periodo taro januari 2007 dži oktobar 2009 berš.

I resarin e proektokiri si te kerel pošukar o statuso e minoretetengere grupengoro thaj te barjaren e kapacitetoja bašo aktivnikano leipe than ano kreiripe putarde politike ko lokalnikano thaj nacionalnikano nivo.

E maškaretnikane relacie si baro spektro ko putardo dživdipe, sar thaj ani them, thaj ko lokalnikano nivo. Akava si džovapime e barvale etnikane, čhibakere, religioznikane thaj kulturnikane structure e dživdutnengoro ani Republika Makedonia. Ane pervazia, prekal i komponenta Deletipe e lokalnikane administraciakoro, ovela kerdo šajdipe e dizutne ane jekhina ki lokanikani korkoriradžin te barjaren kapacitetoja bašo deletipe thaj analiza e maškaretnikane relaciengoro thaj realiziripe e hakojenčoro ke nabutikane etnikane khedipa, sar thaj deipe rekomendacie baše avutne hape, šajdipa thaj solucie bašo pošukarkeripe e halengoro.

O raporto saikerela e dikhipa taro deletipe e thavdutne procesongoro ki decentralizacia ano dikhipa e maškaretnikane relaciengoro, majbut ani sfera e realiziripaskoro e hakojenčoro ke bibutikane etnikane khedipa, sar thaj e rekomendacie bašo nakhavipe e dende nanipangoro. E dikhipa thaj e rekomendacie tare dikhipa e deletipaskere timongoro, upral i baza ko kerdo deletipe ane 24 komune ani Republika Makedonia ano periodo taro januaro 2008 dži juni 2009berš.

E raportoja baše komune si nakhavde ke oficialnikani čhiba tare jekhutne komune.

O teksto si kerdo ano septembar 2009 berš.

Deletipaskere timoja:

- bašo Veles thaj Čaška: Slavica Kučukova Nikolova, Aleksandar Kukulev – Saško, Agim Murtezanov;
- bašo Centar Zupa thaj Debar: Muharem Imerovski, Goce Ljubinovski, Rozita Bajrami;
- bašo Delčevo, Pehčevo thaj Kočani: Toni Stoimenovski, Želeanka Demirova, Zaklina Golčeva;
- bašo Resen thaj Demir Hisar: Marija Tatarin – Majzevska, Lidija Angelkova, Džemal Mehmed;
- bašo Valandovo thaj Star Dojran: Zineta Bilaloglu, Tanja Taseva Palifrova, Laze Trajkov;
- bašo Prilep, Kruševo thaj Dolneni: Sabaheta Mersimi, Lidija Koteska, Nina Naumoska;
- bašo Drugovo, Vraneštica thaj Kičevo: Magda Sardžoska, Nermina Fazlijoska, Ismet Balaži;
- bašo Štip thaj Karbinci: Violeta Ničevo, Mensur Demirov, Sevinc Ali / Dušan Milanov;
- bašo Kriva Palanka thaj Staro Nagoričane: Emilija Tomić, Mustafa Jakupov, Goce Angelovski;
- bašo Tetovo: Nadir Redžepi, Maja Blaževska thaj Bardil Jašari;
- baši Struga: Edi Kela, Sašo Srbinoski, Arjeta Kaba; Sanela Kadriosa;
- bašo Kumanovo: Sonja Arsovska, Ahmet Jasarevski thaj Bajram Sulejmani.

Operativnikani grupa baši komponenta deletipe:

- Samet Skenderi / Elena Angelovska – „Khetane baripena” Skopje;
- Arbresa Vlasi – Centro bašo dendo dumo ko BRO Struga;
- Borjančo Micevski - Centro bašo dendo dumo ko Kratovo;
- Dime Velev - Centro bašo dendo dumo ko Veles;
- Elizabeta Risteska - Centro bašo dendo dumo ko Kičevo.

Hajrije Ahmed, koordinato ko proekto, „Khetane baripena”, Skopje;

Adrijana Trendova, koordinato ko proekto, FIPAM; Sunčica Kostovska - Petrovska, vastarutni ko proekto, FIPAM.

METODOLOGIA

Ano periodo januari 2008 - juni 2009 berš sine kerdo deletipe ki lokalnikani administracia ani relacia e realiziripasa e hakoengoro ke etnikane khedipa ane 24 jekhina ki lokalnikani korkoriradžin ani Republika Makedonia: Valandovo, Veles, Vraneštica, Debar, Delčevo, Demir Hisar, Dolneni, Dojran, Drugovo, Karbinci, Kičevo, Kočani, Kriva Palanka, Kruševo, Kumanovo, Pehčevo, Prilep, Resen, Staro Nagoričane, Struga, Tetovo, Centar Zupa, Čaška thaj Štip.

O deletipe kerde 12 timoja kerde tare trin lokalnikane deletdžie, e prezententoja ke but etnikane khedipa, autorizirime ane jekhutne komune save so sine objekto ko deletipe. E deletipaskere timoja kerde buti uzal e masekoskere akciakere planoja thaj e labaripasa ke anglederutne kerde matrice bašo deletipe. Ola ikerde arakhipa, kerde kontaktoja thaj khedinde evidentoja tare verver lokalnikane structure- lokalnikani radži, sudipe, dizutnikano sektoro, mediumia, dizutne, t.a.n, upral i funda ko so kerde e kvartalnikane thaj šove masekoskere raportoja taro kerdo deletipe ke jekhina ki lokalnikani korkoriradžin. E šovemaseskere raportoja taro kerdo deletipe ke jekhina e lokalnikane korkoriradžinakere. E šovemasekoskere raportoja si bivljarde informacienca thaj di dende ki elektronikani verzia ki internet rig e proektoskiri www.podistosonce.org.mk thaj i internet rigori ke “Khetane baripena” www.cv.org.mk.

Akava raporto si rezime tare dende raportoja tare deletipaskere timoja. O jekh isi ole resarin harneste te sikavel o hali ani relacia e deletipaskoro ko pučipa ke komune thaj te del prioriteto baši buti baši sakoja tare komune, sar thaj te del e rekomendacie bašo nakhavipe e phare pučipangoro tare reonoja ke maškaretnikane relacie ko komunakoro nivo ani Republika Makedonia.

Ano raporto si dikhle sa e pučipa save so sine objekto ko deletipe thaj save so astarena e lokalnikane halia ani relacia e procesonca ki decentralizacia thaj maškarethemutne relacie ane reonia: arakhipe, hako ko jekhipe anglo zakono thaj jekh tretmano, sikljovipe, hakome autoriziripe, tolerancia, haljovipe thaj kolaboracia, socialnikane relacie thaj i rola e dizutnikane organizaciengoro ano phandipe e

etnikane khedipangoro ko lokalnikano nivo, sar thaj e aver dizutnikane hakojenca, phandle e prezententonca tare verver etnikane khedina.

Akava raporto ikerela e jekhutne klidarde dikhpa tare štar konkretikane reonia: sikljovipa, autoriziripa ane vastaripaskere, administrativnikane thaj putarde komunakere structure, tolerancia, haljovipe thaj multikulturalizmo thaj e Komisie baše relacie maškar e khedina, džikote e klidarde arakhipa si tare deletime reonia save si kerde ani rubrika “avera reonia taro interesu”.

O sikljovipe si garantirime bašo sakova dizutno ki Republika Makedonia. Baro kotor tare autoriziripa akale ranikatar si kotor tari lokalnikani korkoriradžin. Uzal akava, ani Makedonia ovela garantirime thaj o sikljovipe ki dajakiri čhib.

I Etnikani thaj e poloskoro preperipa sar kriteriumia ko oformipe e politikane instituciengoro thaj ki putardi administracia isi olen baro džanlipe bašo jekhipe thaj jekhutno hakope, so si thaj adjaar garantirime e Konstitucionalesa thaj e zakonenca.

E Komisie baše relacie maškar e khedina si zurarde e zakonesa baši lokalnikani korkoriradžin, sar badania autorizirime bašo dikhipe e maškaretnikane pučipanca. Ovena formirime ane komune kote so isi majhari 20 ko šel tare dživdutne save so preperena e terminirime khedipaske jekhutne numerosa tare prezententoja tari sakoja khedin savi so isi ola autoriziripe ani komuna, o jekh isi olen baro džanlipe ani relacia e trubutnipanca thaj e rodipanca ane maškaretnikane relacie.

I Tolerancia, o haljovipe thaj o multikulturalnipe e komunengoro ovela arakhlo ke aver čhania, a ovela manifestirime prekal o realiziripe e hakoengoro e khedipangoro thaj e faktikane relaciengoro maškar e khedina ani komuna. Taro akava aspekto si dikhle e labaripa e čhibakoro, o ikljovipe e maškaretnikane incidentongoro, e aktivipa baši promocia ke aver culture, thaj av.

E Klidarde arakhi[a tarodeletipa ke akala reonia si dende palo dikhle komune ano ponadarutnipe, palo so ka ovel kerdo dikhipe ke generalnikane rekomendacie phandle e maškaretnikane relacienca ko lokalnikano nivo.

Посматрање локалне администрације у односу на остваривање права етничких заједница спроводило се као активност из пројекта Живети у мултиетничкој средини – грађани једнаких права, могућности и заштите. Пројекат је финансиран од стране Европске Уније, у оквиру Кампање 4 Европске иницијативе за демократију и људска права (EIDHR): Унапређивања равноправности, толеранције и мира и Фондације Институт отворено друштво – Македонија (ФИООМ).

ФИООМ, у сарадњи са НВО Заједничке вредности и 12 ранијих Центара подршке НВО, спроводи пројекат у регионима: Велеса, Прилепа, Штипа, Кичева, Струге, Ресена, Ђевђелије, Неготина, Струмице, Делчева, Кратова, Дебра, Куманова и Тетова у периоду од јануара 2007 до октобра 2009 године.

Циљ је пројекта да се побољша статус мањинских група и да ојачају капацитети за активно учешће у креирању јавне политике на локалном и националном нивоу.

Међуетнички односи су значајан аспект јавног живота, како у држави, тако и на локалном нивоу. Све ово је због богате етничке, језичке, религиозне и културне структуре становништва Републике Македоније. У оквиру пројекта се, преко компонената Посматрања локалне администрације, ствара могућност грађанима да у јединицама локалне самоуправе развијају капацитете за посматрање и анализу међуетничких односа и остваривању права неветинских етничких заједница, као и за давање препорука будућих корака, могућности и решења за побољшање стања.

Извештај садржи налазе с праћења текућих процеса децентрализације у погледу међуетничких односа, посебно у сфери остваривања права неветинских етничких заједница, као и препоруке за превазилажење уочених недостатака. Налази и препоруке су произашли из сагледавања посматрачких тимова, на основу извршеног посматрања у 24 општина у Републици Македонији у периоду од јануара 2008 до јуна 2009 године.

Извештаји о општинама су преведени на службене језике у одговарајућим општинама.

Текст је припремљен септембра 2009 године.

ТИМ РЕАЛИЗАЦИЈЕ

Посматрачки тимови:

- за Велес и Чашку: Славица Ђучукова Николова, Александар Кукулев – Сашко, Агим Муртезанов;
- за Центар Жупу и Дебар: Мухарем Имеровски, Гоце Љубиновски, Розита Бајрами;
- за Делчево, Пехчево и Кочани: Тони Стоименовски, Желеанка Демирова, Жаклина Голчева;
- за Ресен и Демир Хисар: Марија Татарин – Мајзевска, Лидија Ангелкова, Џемал Мехмед;
- за Валандово и Стар Дојран: Зинета Билалоглу, Тања Ташева Палифрова, Лазе Трајков;
- за Прилеп, Крушево и Долнени: Сабихета Мерсими, Лидија Котеска, Нина Наумоска;
- за Другово, Вранештицу и Кичево: Магда Сарџоска, Нермина Фазлијоска, Исмет Балажи;
- за Штип и Карбинце: Виолета Ничева, Менсур Демиров, Севинч Али / Душан Миланов;
- за Криву Паланку и Старо Нагоричане: Емилија Томић, Мустафа Јакупов, Гоце Ангеловски;
- за Тетово: Надр Реџеми, Маја Блажевска и Бардил Јашари;
- за Стругу: Еди Ђела, Сашо Србиноски, Арјета Каба; Санела Кадриоска;
- за Куманово: Соња Арсовска, Ахмет Јашаревски и Бајрам Сулејмани.

Оперативна група за компоненту посматрање:

- Самет Скендери / Елена Ангеловска – „Заједничке вредности“ Скопље;
- Арбреша Влаши - Центар за подршку НВО Струга;
- Борјанчо Мицевски - Центар за подршку НВО Кратово;
- Диме Велев - Центар за подршку НВО Велес;
- Елизабета Ристеска - Центар за подршку НВО Кичево.

Хајрије Ахмед, координатор пројекта,
„Заједничке вредности“, Скопље;
Адријана Трендова, координатор пројекта,
ФИООМ;
Сунчица Костовска - Петровска, руководитељ
пројекта, ФИООМ.

МЕТОДОЛОГИЈА

У периоду од јануара 2008 – јуна 2009 године, спроводило се посматрање локалне администрације у односу на остваривање права етничких заједница у 24 јединице локалне самоуправе у Републици Македонији: Валандово, Велес, Вранештица, Дебар, Делчево, Демир Хисар, Долнени, Дојран, Другово, Карбинци, Кичево, Кочани, Крива Паланка, Крушево, Куманово, Пехчево, Прилеп, Ресен, Старо Нагоричане, Струга, Тетово, Центар Жупа, Чашка и Штип.

Посматрање је спроводило 12 тимова састављених од по три локална посматрача, представника различитих етничких заједница, заступљених у одговарајућој општини која је била предмет посматрања. Посматрачки тимови су радили према месечним акцијским плановима и употребом претходно припремљене матрице за посматрање. Одржавали су сусрете, остваривали контакте и прикупљали податке из различитих локалних структура – локалне власти, судства, грађанског сектора, медијума, грађана, итд., на чијој основи су припремали кварталне и шестомесечне извештаје с извршеног посматрања јединица локалне самоуправе. Шестомесечни извештаји са опширним информацијама, доступни су у електронској верзији на интернет страницама пројекта www.podistosonce.org.mk и интернет страници Заједничких вредности www.cv.org.mk

Овај је извештај резиме извештаја посматрачких тимова. Исти има за циљ укратко да представи стање у односу посматраних питања по општинама и да предложи приоритет рада сваке општине, као и да понуди препоруке превазилажења горљивих питања из области међуетничких односа на општинском нивоу у Републици Македонији.

У извештају су разгледавана сва питања која су била предмет посматрања и која обухватају локална стања у односу процеса децентрализације и међуетничких односа у областима: безбедности, права равноправности пред законом и равноправан третман, образовања, правичне заступљености, толеранције, разумевања и сарадње, социјалних односа и улоге грађанских организација у укључивању етничких заједница на локалном нивоу, као и друга грађанска права, повезана са представницима различитих етничких заједница.

Овај извештај садржи првенствено кључне налазе четирију конкретних области: образовања, заступљености у управним, административним и јавним општинским структурама, толеранције, разумевања и мултикултурализма и Комисије за односе међу заједницама, док су кључни налази осталих посматрачких области сведени у рубрику “друге области од интереса.”

Образовање је гарантовано сваком грађанину Републике Македоније. Велики део надлежности из ове области су део надлежности локалне самоуправе. Поред овога се, у Македонији гарантује и образовање на матерњем језику.

Етничка и родна припадност, као критеријуми при формирању политичких институција и јавне администрације имају посебан значај у истоветности и равноправности, што је такође загарантовано Уставом и законима.

Комисије за односе међу заједницама су утврђене Законом о локалној самоуправи, као телу надлежном за разгледавање међуетничких питања. Формирају се у општинама где најмање 20 процената становништва припада одређеној заједници с једнаким бројем представника сваке значајно заступљене заједнице те општине. Исте имају посебну важност у односу потреба и изазова у међуетничким односима.

Толеранција, разумевање и мултикултурност општина обезбеђују се на различите начине, а манифестују се кроз остваривање права припадника заједница и фактичких односа између заједница те општине. С овог аспекта су разгледавани употреба језика, појава међуетничких инцидената, активности за промоцију различитих култура, итд.

Кључните наоди од набљудувањето по овие области се дадени по набљудувани општини во продолжение, по што следува преглед на општи препораки во однос на међуетничките односи на локално ниво.

Кључни налази посматрања ових области дати су по посматраним општинама у продужетку, после чега следи преглед општих препорука у односу на међуетничке односе на локалном нивоу.

ECHIPĂ TI REALIZARI

limba armânească

Monitoringlu a administratsiiljei locală ti realizarea a ândrepturlo a comunitâtslor etnitsi era parti di activitatea a proectului „Bană tu loc multietnic – bânători cu idghi ândrepturi, puteri shi apurari.“ Proectul era finansat di Unia europeană, ân cadur a Campanjâljei 4 a Initsiativâljei europeană ti democratii shi ândrepturli a omlui (EIDHR): Niintari a egalitatiljei, tolerarea shi irinjea shi Fondatsia Institut dishcljjsă sotsietati – Machidunia (FIDSM).

FIDSM deadun cu ONG „Valoari deadun“ shi 12-li di Tsentri di ma ninti ti sustsâniri a ONG adarâ realizari a proectului tu reghionili di: Veles, Pârlep, Shtip, Chicea, Strug, Resen, Ghevghelia, Negotina, Strumitsă, Delciuva, Cratuva, Dibra, Cumanuva shi Tetuva di meslu inar anlu 2007 până tu meslu ximedru anlu 2009.

Scupolu a proectului easti s-ândreagă statuslu a grupilor a minoritâtslor shi s-ânsânâtusheadză capatsitetili ti partitsipari activă tu crearea a politichilor publitsi pi nivel local shi nivel natsional.

Relatsiili interetnitsi suntu aspect importantu a banâljei publică, cum tu statlu, ashitsi shi pi nivel local. Aestă easti rezultat a avutâljei structură etnică, lingvală, relighioză shi cultural a bânătorlor di Republica Machidunia. Ân cadur a proectului, pit componenta Monitoring a administratsiiljei locală, s-adarâ puteari ti bânătorlji di locârli a condutsirâljei locală s-developeadză capatsiteti ti opservari shi analiză a relatsiilor interetnitsi shi realizarea a ândrepturlo a comunitâtslor cari nu suntu multsimi, cum shi ti dari recomandări ti manclo, puteri shi solutsii ti ândridzeari a situatsiiljei.

Tu raportul suntu constatatsiili a protsesilor a detsentralizatsiiljei naima multu tu partea a relatsiilor interetnitsi, ahorgea tu sfera a realizatsiiljei a ândrepturlo a comunitâtslor carinu suntu multsimi, cum shi recomandârlji ti nâstritseari a mähânadzlor cari era vidzuti. Constatatsiili shi recomandârlji inshiră di vederli a echipilor ti opservari, adrati tu 24 di comuni tu Republica Machidunia di meslu inar anlu 2008 până tu meslu ciarshar anlu 2009.

Raporturli ti comunili suntu tradusi pi limbili ofitsiali tu comunil adecvati.

TTtextul easti adrat tu meslu yismaciunj anlu 2009.

Echipi ti monitoring:

- Ti Veles shi Ciashca: Slavitsa Chuciucova Nicolova, Alexandar Cuculev – Sashco, Aghim Murtezanov;
- Ti Tsentar Jupa shi Dibra: Muharem Imerovschi, Gotse Ljubinovschi, Rozita Bairami;
- Ti Delciuva, Pehciuva shi Cocian: Toni Stoimenovschi, Jeleanca Demirova, Jaclina Golcieva;
- Ti Resen shi Demir Hisar: Maria Tatarin – Maizevsca, Lidia Angelcova, Gemal Mehmed;
- Ti Valanduva shi Star Doiran: Zineta Bilaloglu, Tanja Tasheva Palifrova, Laze Traicov;
- Ti Pârlep, Crushuva shi Dolneni: Sabaheta Mersimi, Lidia Cotesca, Nina Naumosca;
- Ti Drugova, Vraneshitsa shi Cicea: Magda Sargiosca, Nermina Fazliosca, Ismet Balaji;
- Ti Shtip shi Carbintsi: Violeta Niceva, Mensur Demirov, Sevinci Ali / Dushan Milanov;
- Ti Criva Palanca shi Staro Nagoricane: Emilia Tomici, Mustafa Iacupov, Gotse Anghelovschi;
- Ti Tetuvato: Nadir Regepi, Maia Blajevsca shi Bardil Iashari;
- Ti Strug: Edi Chela, Sasho Srbinoschi, Arieta Caba, Sanela Cadriosca;
- Ti Cumanuva: Sonja Arsovsca, Ahmet Iasharevschi shi Bairam Suliemani.

Grupă operative ti component monitoring:

- Samet Schenderi / Elena Anghelovsca – „Valoari deadun“ Scopia;
- Arbresha Vlashi – Tsentru ti sustsâniri a ONG Strug;
- Boriancio Mitsevschi – Tsentru ti sustsâniri a ONG Cratuva;
- Dime Velev – Tsentru ti sustsâniri a ONG Veles;
- Elizabeta Ristesca – Tsentru ti sustsâniri a ONG Cicea.

Hairie Ahmed, coordinator a proectului, „Valoari deadun“, Scopia;
 Adriana Trendova, coordinator a proectului, FIDSM;
 Suncitsa Costovsca - Petrovsca, conducător a proectului, FIDSM.

METODOLOGHII*limba armânească*

Di meslu ianar anlu 2008 – ciarshar anlu 2009 s-realiză opservarea a administratsiiljei locală ti realizarea a ändrepturor a comunitătslor etnitsi tu 24 di locări a condutsiräljei locală tu Republica Machidunia: Valanduva, Veles, Vraneshitsa, Dibra, Delciuva, Demir Hisar, Dolneni, Doiran, Druguva, Carbintsi, Cicea, Cocian, Criva Palanca, Crushuva, Cumanuva, Pehciuva, Pärlep, Resen, Staro Nagoriciane, Strug, Tetuva, Tsentar Jupa, Ciashca shi Shtip.

Monitoringlu era realizat di 12 di echipi iu avea căti trei opservatori locali, reprezentantsă di ma multi comunităts etnitsi, partitsipantsă tu comuna adecvată cari era opservată. Echipili ti opservari lucra dupu planuri actsiuni ti cafi mes cu matrītsă ti opservari cari era ändreptă di năinti. Elj avea andamasi, contacti shi aduna facti di ma multi structuri locali – condutsirea locală, giuditsli, sectorlu tsivil, mediumili, bânătorlji shi altsă, shi pi bază a opservaräljei ändridzea raporturi cvartali shi ti cafi shasi mesh. Raporturli adrati ti cafi shasi mesh cu ma multi informatsii poati s-află shit u verzii electronic pi internet frândza a proiectulu iwww.podistosonce.org.mk shi pi internet frândza „Valoari deadun“ www.cv.org.mk.

Aestu raportu easti rezime di raporturli a echipilor ti opservari. Idghul ari ti scupo pi shcurtu su spună situatsia ti ăntribărli cari era opservati pi tu comunili shi s-da propuniri ti prioritet ti lucru ti cafi ună comună, cum shi s-da recomandări ti năstritseari a ăntribărlor importanti di sfera a relatsiilor anamisa di comunitătsli pi nivel a comunilor di Republica Machidunia.

Tu raportul suntu vidzuti tuti ăntribări cari era opservati shi cari acatsă situatsii locali ti protsesili di detsentralizarishi relatsiili interetnitsi tu sferili: sigurantsă, ändreptu ti egalitati di năinti a nomurlor shi idghu tretmanu, educatsii, partitsipari adecvată, tolerari, achicăseari shi colaboratsii, relatsii sotsiali shi rolja a organizatsiilor tsivili tu intrarea a comunitătslor etnitsi pi nivel local, cum shi alti ändrepturi

tsivili, ligati cu reprezentantsă di ma multi comunităts etnitsi.

Tu aestu raportu suntu constatatsiili unitsi di patru sferi concreti: educatsii, partitsipari tu structurili a condutsiräljei, administrativi, publitsi shi structurili a comunäljei, tolerarea, achicăsearea shi multiculturalizmul shi Comisii ti relatsii anamisa di comunitătsli, a alantili facti di saferiili tsi armasiră era bāgati tu rubrica „alantili sferi di interes“.

Educatsia easti garantată ti cafi un bânător ali Republica Machidunia. Mari parti di competentsiili tu aestă sferă suntu parti di competentsiili a condutsiräljei locală. Pi ninga aestă, tu Machidunii s-garanteadză educatsii pi limba di dada.

Pricādarea etnică shi di soi ca criterium ti adrari institutsii polititsi shi a administratsiiljei publică ari mari importantsă ti egalitatea shi idghul tretmanu, tswi idghea ashitsi easti garantată cu Constitutsia shi nomurli.

Comisiili ti relatsii anamisa di comunitătsli suntu determinati cu Nomlu ti condutsirea locală, ca organi competent ti ăntribărli interetnitsi. S-fundeadză tu comunili iu naima ptsân 20 la suta di bânătorlji easti di vārnă comunitati cu idghu numer di reprezentantsă di cafi ună comunitati partitsipantu importantu tu comună. Idghii au mari importantsă ti lipsiturli shi provocări ti relatsiili interetnitsi.

Tolerarea, achicăsarea shi multicultural a comunilor s-asigureadză cu ma multi modusi, a s-manifesteadză cu realizarea a ändrepturor a bânătorlor di la comunitătsli shi relatsiili cu constatatsiili anamisa di comunitătsli di tu comună. Di aesu aspect suntu vidzuti ufilisarea a limbäljei, situatsii cu intsidenti anamisa di comunitătsli, activitătsli ti promovari a multilor culture shi alti.

Naima importantili constatatsii di opservarea alāshtor sferi dati manclo ti comunili cari era opservati, dupu tsi ari videari ghegenerală ti recomandări ghegeneralati ti relatsiili anamisa di comunitătsli pi nivel local.

TIM ZA REALIZACIJU

bosanski jezik

Posmatranje lokalne administracije u odnosu na ostvarivanje prava etničkih zajednica, provodilo se kao aktivnost u okviru projekta „Življenje u multietničkoj sredini – građani jednakih prava, mogućnosti i zaštite.“ Projekat je finansiran od Evropske Unije, u okviru Kampanje 4 Evropske inicijative za demokratiju i ljudska prava (EIDHR): Unaprijeđenje jednakosti, tolerancije i mira i Fondacije Instituta otvoreno društvo – Makedonija (FIOOM).

FIOOM u suradnji sa NVO „Zajedničke vrijednosti“ i 12 nekadašnjih Centara za podršku NVO provodi projekat u regionima: Veles, Prilep, Štip, Kičevo, Struga, Resen, Gevgelija, Negotino, Strumica, Delčevo, Kratovo, Debar, Kumanovo i Tetovo, u periodu od januara 2007 do oktobra 2009 godine.

Cilj projekta je poboljšanje statusa manjinskih grupa i jačanje kapaciteta za aktivno učešće u kreiranju javne politike na lokalnom i nacionalnom nivou.

Međuetnički odnosi su značajan aspekt javnog života, kako u državi, tako i na lokalnom nivou. To je rezultat bogate etničke, jezične, religiozne i kulturne strukture stanovništva Republike Makedonije. U okviru projekta preko komponente Posmatranja lokalne administracije, stvara se mogućnost da građani u jedinicama lokalne samouprave razvijaju kapacitete za posmatranje i analizu međuetničkih odnosa i ostvarivanje prava nevećinskih etničkih zajednica, kao i davanje preporuka za naredne korake, mogućnosti i riješenja za poboljšanje stanja.

Izveštaj sadrži nalaze posmatranja tekućih procesa decentralizacije u pogledu međuetničkih odnosa, posebno u sferi ostvarivanja prava nevećinskih etničkih zajednica, kao i preporuke za prevazilaženje uočenih nedostataka. Nalazi i preporuke su proizašli od viđenja posmatračkih timova, na bazi izvršenog posmatranja u 24 općine u Republici Makedoniji u periodu od januara 2008 do juna 2009 godine.

Izveštaji za općine, prevedeni su na službenim jezicima, u odgovarajućim općinama.

Tekst je pripremljen u septembru, 2009 godine.

Posmatrački timovi:

- za Veles i Čaška: Slavica Čučukova Nikolova, Aleksandar Kukulev – Saško, Agim Murtezanov;
- za Centar Župa i Debar : Muharem Imerovski, Goce Ljubinovski, Rozita Bajrami;
- za Delčevo, Pehčevo i Kočani: Toni Stoimenovski, Želeanka Demirova, Žaklina Golčeva;
- za Resen i Demir Hisar: Marija Tatarin – Majzevska, Lidija Angelkova, Džemal Mehmed;
- za Valandovo i Stari Dojran: Zineta Bilaloglu, Tanja Taševa Palifrova, Iaze Trajkov;
- za Prilep, Kruševo i Dolneni: Sabaheta Mersimi, Lidija Koteska, Nina Naumovska;
- za Drugovo, Vraneštica i Kičevo: Magda Sardžoska, Nermina Fazlijoska, Ismet Balaži;
- za Štip i Karbinci : Violeta Ničeva, Mensur Demirov , Sevinč Ali / Dušan Milanov;
- za Krivu Palanku i Staro Nagoričane: Emilija Tomić, Mustafa Jakupov, Goce Angelovski;
- za Terovo: Nadir Redžepi, Maja Blaževska i Bardil Jašari;
- za Strugu: Edi Kela, Sašo Srbinoski, Arjeta Kaba; Sanela Kadrioska;
- za Kumanovo: Sonja Arsovska, Ahmet Jašarevski i Bajram Sulejmani.

Operativna grupa za komponentu posmatranje:

- Samet Skenderi / Elena Angelovska – „Zajedničke vrijednosti“ Skopje;
- Arbreša Vlaši – Centar za podršku NVO Struga;
- Borjančo Micevski – Centar za podršku NVO Kratovo;
- Dime Velev – Centar za podršku NVO Veles;
- Elizabeta Risteska - Centar za podršku NVO Kičevo.

Hajrije Ahmed, koordinator projekta , „Zajedničke vrijednosti“, Skopje;
Adrijana Trendova, koordinator projekta, FIOOM;
Sunčica Kostovska - Petrovska, rukovodilac projekta, FIOOM.

METODOLOGIJA**bosanski jezik**

U periodu od januara 2008 - juna 2009 godine, provedeno je posmatranje lokalne administracije u odnosu na ostvarivanje prava etničkih zajednica u 24 jedinice lokalne samouprave u Republici Makedoniji: Valandovo, Veles, Vraneštica, Debar, Delčevo, Demir Hisar, Dolneni, Dojran, Drugovo, Karbinci, Kičevo, Kočani, Kriva Palanka, Kruševo, Kumanovo, Pehčevo, Prilep, Resen, Staro Nagoričane, Struga, Tetovo, Centar Župa, Čaška, i Štip.

Posmatranje je sprovedo 12 timova sastavljenih od troje lokalnih posmatrača, predstavnika različitih etničkih zajednica, zastupljeni u odgovarajućoj općini koja je bila predmet posmatranja. Timovi za posmatranje radili su prema mjesečnim akcijskim planovima i sa upotrebom prethodno pripremljene matrice za posmatranje. Oni su održavali susrete, ostvarivali kontakte i sabirali podatke od različitih lokalnih struktura – lokalne vlasti, sudstva, građanskog sektora, medijuma, građana itd., na osnovu čega su pripremali kvartalne i šestomjesečne izvještaje od izvršenog posmatranja jedinica lokalne samouprave. Šestomjesečni izvještaji sa opširnijim informacijama dostupni su u elektronskoj verziji na internet stranici projekta www.podistosonce.org.mk i internet stranici „Zajedničkih vrijednosti“ www.cv.org.mk.

Ovaj izvještaj je rezime izvještaja posmatračkih timova. Isti, ima za cilj da ukratko pretstavi stanje u odnosu na posmatrana pitanja po općinama i da predloži prioritet za rad svake općine, kao i da ponudi preporuke za prevazilaženje gorućih pitanja iz oblasti međuetničkih odnosa na općinskom nivou Republike Makedonije.

U izvještaju su razmotrena sva pitanja koja su bila predmet posmatranja i koja obuhvataju lokalna stanja u odnosu na procese decentralizacije i međuetničke odnose u oblastima: bezbjednosti, prava na jednakost pred zakonom i podjednak tretman, obrazovanje, pravična zastupljenost, tolerancija, razumijevanje i suradnja, socijalni odnosi i uloga građanskih organizacija u uključenju etničkih zajednica na lokalnom nivou, kao i druga građanska prava povezana sa pretstavnicima različitih etničkih zajednica.

Ovaj izvještaj sadrži jedinstvene ključne nalaze u četiri konkretne oblasti: obrazovanje, zastupljenost u upravnim, administrativnim i javnim općinskim strukturama, tolerancija, razumijevanje i multikulturalizam i Komisije za odnose među zajednicama, dok su ključni nalazi iz ostalih posmatranih oblasti svedeni u rubrici „druge oblasti interesa“.

Obrazovanje je garantirano za svakog građanina Republike Makedonije. Veliki dio nadležnosti u ovoj oblasti je dio nadležnosti lokalne samouprave. Pored ovoga, u Makedoniji je garantovano i obrazovanje na maternjem jeziku.

Etnička i rodova pripadnost kao kriterijumi u formiranju političkih institucija i javne administracije ima isključivo značenje za jednakost i za ravnopravnost, što je također zagantirano Ustavom i zakonima.

Komisije za odnose među zajednicama, utvrđene su Zakonom lokalne samouprave, kao tijela nadležna za razmatranje međuetničkih pitanja. Formiraju se u općinama gdje najmanje 20% stanovništva pripada određenoj zajednici sa jednakim brojem predstavnika iz svake značajno zastupljene zajednice u općini. Iste imaju isključivu važnost u odnosu na potrebe i izazove u međuetničkim odnosima.

Tolerancija, razumijevanje i multikulturalnost općina, obezbjeđena je na različite načine, a manifestiraju se preko ostvarivanja prava pripadnika zajednica i faktičkih odnosa između zajednica u općini. Sa ovog aspekta, razmotrena je upotreba jezika, pojava međuetničkih incidenata, aktivnosti za promociju različitih kultura, itd.

Ključni nalazi posmatranja u ovim oblastima, dati su prema posmatranim općinama u nastavku, nakon čega slijedi pregled općih preporuka u odnosu na međuetničke odnose na lokalnom nivou.

english language

The monitoring of the local administration regarding the implementation of ethnic community rights was carried out as an activity of the project entitled Living in a Multiethnic Environment - Citizens with Equal Rights, Opportunities and Protection. The project was funded by the European Union within Campaign 4 of the European Initiative on Democracy and Human Rights (EIDHR): Developing Equality, Tolerance and Peace and the Foundation Open Society Institute – Macedonia (FOSIM).

FOSIM, in cooperation with Common Values NGO and the 12 former Support Centers implemented the project in the regions of Veles, Prilep, Stip, Kicevo, Struga, Resen, Gevgelija, Negotino, Strumica, Delcevo, Kratovo, Debar, Kumanovo and Tetovo in the period January 2007 – October 2009.

The objective of the project is to improve the minority group status and strengthen capacities for active participation in public policy creation at local and national level.

Interethnic relations are an important aspect of public life, both at state and local level. This is due to the rich ethnic, linguistic, religious and cultural structure of the population in the Republic of Macedonia. Within the scope of this project, the Local Administration Monitoring component provides the opportunity for local government unit to develop capacity for observing and analysis of interethnic relations and for the enjoyment of ethnic minority rights, as well as for proposing further steps, possibilities and solutions for enhancing the situation.

This Report includes the findings from the monitoring of the pending processes of decentralization regarding interethnic relations, particularly in the area of achieving non majority ethnic community rights and the recommendations for overcoming the identified malfunctions. The findings and recommendations derive from the views of the monitoring teams, based on the conducted monitoring in 24 municipalities in the Republic of Macedonia in the period January 2008 to June 2009.

The municipality reports have been translated into the official language of the relevant municipality.

The text was prepared in September 2009.

IMPLEMENTATION TEAM

Municipality monitoring teams:

- for Veles and Caska: Slavica Kjukukova Nikolova, Aleksandar Kulev – Sasko, Agim Murtezanov;
- for Centar Zupa and Debar: Muharem Imerovski, Goce Ljubinovski, Rozita Bajrami;
- for Delcevo, Pehcevo and Kocani: Toni Stoimenovski, Zeleanka Dimirova, Zaklina Goceva;
- for Resen and Demir Hisar: Marija Tatarin – Majzevska, Lidija Angelkova, Dzemaal Mehmed;
- for Valandovo and Star Dojran: Zineta Bilaloglu, Tanja Taseva Palifrova, Laze Trajkov;
- for Prilep, Krusevo and Dolneni: Sabaheta Mersimi, Lidija Koteska, Nina Naumoska;
- for Drugovo, Vranestica and Kicevo: Magda Sardzoska, Nermina Fazlijoska, Ismet Balazi;
- for Stip and Karbinci: Violeta Niceva, Mensur Demirov, Sevinc Ali / Dusan Milanov;
- for Kriva Palanka and Staro Nagoricane: Emilija Tomic, Mustafa Jakupov, Goce Angelovski;
- for Tetovo: Nadir Redzeqi, Maja Blazevska and Bardil Jasari;
- for Struga: Edi Kjela, Saso Srbinoski, Arjeta Kaba, Sanela Kadrioska;
- for Kumanovo: Sonja Arsovska, Ahmet Jasarevski and Bajram Suylejmani.

Monitoring component operation group:

- Samet Skenderi / Elena Angelovska – Common Values Skopje;
- Arbresha Vlashi – NGO Support Center Struga;
- Borjanco Micevski - NGO Support Center Kratovo;
- Dime Velev - NGO Support Center Veles;
- Elizabeta Risteska - NGO Support Center Kicevo.

Hajrije Ahmed, Project Coordinator, Common Values Skopje;

Adrijana Trendova, Project Coordinator, FOSIM;

Suncica Kostovska – Petrovska, Project Manager, FOSIM.

METHODOLOGY

english language

The monitoring of the local administration regarding ethnic minority rights was conducted from January 2008 – June 2009 in 24 local self-government units in the Republic of Macedonia: Valandovo, Veles, Vranstica, Debar, Delcevo, Demir Hisar, Dolneni, Dojran, Drugovo, Karbinci, Kicevo, Kocani, Kriva Palanka, Krusevo, Kumanovo, Pehcevo, Prilep, Resen, Staro Nagoricane, Struga, Tetovo, Centar Zupa, Caska and Stip.

The monitoring was carried out by 12 teams composed of three persons, representatives of the various ethnic communities in the relevant community subject of monitoring. The monitoring teams operated in line with the monthly action plans and by means of a previously prepared monitoring matrix. They had meetings, made contacts and collected data from various local structures – local government, judicial institutions, civic sector, media, citizens etc., and based on it prepared quarterly and semiannual reports of the conducted monitoring in the local self-government units. For the semiannual reports and further information in electronic copy, go to the Internet site of the project www.podistosonce.org.mk and the Common Values Internet site www.cv.org.mk.

This report is a summary of the monitoring team reports. It is aimed at briefly presenting the status regarding the observed (monitored) issues by community and recommending the priority of activities in each of the communities, as well as proposing solutions to overcome burning issues in interethnic relations at municipal level in the Republic of Macedonia.

The report deals with all issues subject of monitoring and local status regarding the process of decentralization and interethnic relations in the following areas: security, equal rights in legislation and equal treatment, education, impartial representation, tolerance, understanding and cooperation, social relations and the role of civic organizations in ethnic community inclusion at local level, and other civic rights related to representatives of various ethnic communities.

This report contains solely the key findings in the four defined areas: education, representation in managing, administrative and public municipal structures, tolerance, understanding and multicultural aspects including the Commissions for Interethnic Relations, whereas the key findings in other monitored areas are summarized in the part called “Other Areas of Interest”.

Education is guaranteed for every citizen in the Republic of Macedonia. A large part of responsibility in this area is part of the local self-government responsibility. In addition, mother tongue education is guaranteed in Macedonia.

Ethnic and gender affiliation as a criteria when establishing political institutions and public administration, is of exceptional importance for equality and impartiality, which are also guaranteed by the Constitution and legislation.

Commissions for Interethnic Relations are established by the Local Self Government Law being bodies responsible for dealing with interethnic issues. They are established in the municipalities where a minimum of 20 per cent of the citizens belongs to a certain community and is composed of an equal number of representatives of each of the significantly represented community in the municipality. They are of utmost importance regarding the needs and challenges in the interethnic relations.

Tolerance, understanding and multiculturalism in the municipalities are ensured in various ways and are manifested by achieving the rights of the community representatives and actual relations among the communities in the municipality. In this aspect, the use of language, the emergence of interethnic incidents, the activities for the promotion of various cultures etc. were taken into consideration.

The key findings of the monitoring in these areas are further presented by observed community along with a review of general recommendations regarding interethnic relations at local level.

ВАЛАНДОВО

Образование

Основното образование се изведува на македонски јазик и на турски јазик, со можност за изучување на српскиот јазик, но се јавува недостиг од наставен кадар за изведување настава на турски јазик и за изучување на српскиот јазик, како и проблеми при продолжување на образованието од основно во повисоки степени каде што наставата се изведува само на македонски јазик. Забележан е проблем со недостиг од учебници на турски јазик.

Забележана е поактивна улога на надлежните институции за вклучување на учениците од немнозинските етнички заедници (НЕЗ), особено во задолжителното средно образование. Здруженијата на граѓани и месните заедници почнаа со посериозни акции во поглед на подобрување на статусот на припадниците на НЕЗ во општината. Недостиг е слабата евиденција на запишаните ученици во средно образование и немањето точна бројка на вклучени и на тие што се надвор од образовниот процес. Дополнителен проблем претставува ниската свест за значењето на образованието од страна на родителите и на потенцијалните ученици.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

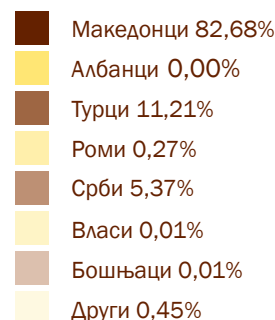
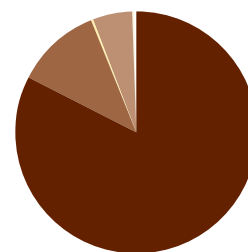
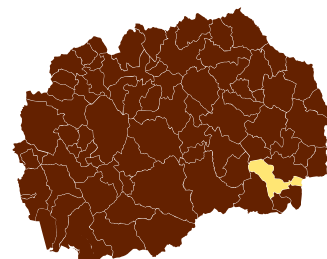
Немнозинските заедници не се доволно застапени, што се припишува на недостигот од квалификуван кадар, за што, пак, не се преземаат соодветни активности.

Според конечните резултати од локалните избори во 2009 година, од 15 избрани советници има еден припадник од турската етничка заедница, а според родовата припадност во новиот состав на Советот на Општина Валандово има само три жени.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Меѓуетничките односи се релаксирани и постои добра соработка.

Граѓанскиот сектор е активен во заштитата и во промоцијата на правата на малцинските заедници и во соработката со општинските институции, а постојат и организации од мултиетнички карактер. Доградбата на џамијата во село Калково каде што живеат околу 350 припадници на исламската верска заедница почна

како иницијатива на месната заедница. Сепак, постои потреба од информирање на граѓаните за нивните права бидејќи ниту еден припадник на НЕЗ не го користи правото за добивање лични документи на мајчиниот јазик и покрај достапноста на прописите.

Комисија за односи меѓу заедниците

Во општината е формирана ваква комисија и покрај тоа што не е задолжително, со еднаква етничка и родова застапеност, но е регистрирана потреба оваа комисија да изгради систем на комуникација со граѓаните. Од страна на новиот Совет повторно е формирана комисија, и тоа со рамномерна застапеност на етничките заедници, по двајца претставници од македонската, српската и од турската заедница.

Други области од интерес

Населението од руралните средини се соочува со лоша социо-економска состојба, недостиг од основна инфраструктура и натрупани комунални проблеми.

Кај Народниот правобранител се регистрирани случаи на неостварување на правата на име и на државјанство, односно проблеми на регистрација на деца од немнозинските заедници, што повлекува нереализација на другите права. Постои потреба од поактивно вклучување на жените во управувачките структури, локалните институции и во општината.

- Општината, во соработка со надлежните институции на централно ниво, да изгради ефикасен систем за евиденција на граѓаните, особено на децата на училишна возраст, како и поефикасен механизам за комуникација со граѓаните од немнозинските етнички заедници.
- Надлежните институции да го решат проблемот со недостиг од учебници на турски јазик.

ВЕЛЕС

Образование

Основното образование се организира на македонски, албански и на српски јазик, додека постои недостиг од настава на ромски, турски и на бошњачки јазик. Децата Бошњаци следат настава на српски јазик, на што нивните родители реагираат со барање децата да учат на македонски јазик до признавање на бошњачкиот јазик во државата и негово воведување во наставата. Поведена е и иницијатива за изучување влашки јазик во основното образование. Од учебната 2007/08 година се организира настава на албански јазик во средното образование.

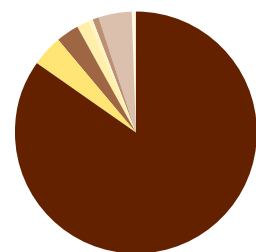
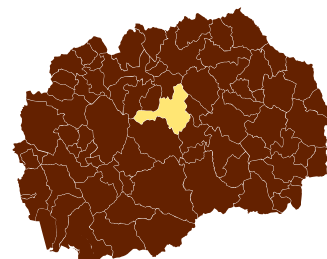
Забележан е недостиг од наставен кадар за настава на албански јазик што привремено се решава со кадар од друга општина и со кадар со почнато, но сè уште недооформено образование.

Кај ромската заедница се забележува рано напуштање на образованието. Просветниот инспекторат има поднесено прекршочни пријави за родители на деца од албанска и од ромска националност, и дел од нив веќе ги имаат платено своите казни. Граѓанскиот сектор, во соработка со општината и со училиштата, континуирано работи на вклучување на децата Роми во образовниот процес.

Некои рурални училишта се со супстандардни услови, но општината презема мерки за подобрување на условите за учење во основните училишта во селата Црквино, Горно Оризари и во Клуковец.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Застапеноста во општинската администрација и институции е недоволна за сите мнозински заедници. Во судската администрација е вработен компетентен кадар од сите етнички структури, додека во општинската администрација е вработено само едно лице од српска националност. Припадниците на турската, ромската, албанската, бошњачката и на влашката заедница, по затворањето на ЈРДП Радио Велес немаат медиумски простор во кој на локално ниво ќе ги информираат своите сограѓани за проблемите и за потребите од нивното локално секојдневије.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Меѓуетничките односи се проценуваат како релаксирани, со исклучок на неколку инциденти – едниот поврзан со поставување споменик на Тодор Александров на приватен имот, вториот поврзан со вандализам врз верски објект на исламската заедница, третиот со тепачка меѓу ученици од различна етничка припадност и сквернавењето на спомен-обележјето на 53 стрелани велешани во 1946 година.

Личните документи се издаваат на јазикот на кој е поднесен образецот, но граѓаните се незадоволни од долгото траење на процедурата.

Припадниците на НЕЗ се незадоволни од инертноста на локалната самоуправа при решавањето на нивните инфраструктурни проблеми.

Регистрирана е соработка меѓу општината и граѓанскиот сектор на немнозинските заедници, особено ромската, српската и бошњачката, кои дејствуваат во насока на подобрување на состојбата на заедниците.

Комисија за односи меѓу заедниците

Комисијата за односи меѓу заедниците е предвидена со Статутот на Општината иако општината нема законска обврска да ја формира, но ниту во минатиот, ниту во овој состав не е формирана.

Други области од интерес

Немнозинските заедници што се населени во рурални средини се соочуваат со инфраструктурни проблеми, за кои, сепак, постојат иницијативи за решавање.

Ромите што се издржуваат преку трговија на мало во сивата економија се соочуваат со проблеми во односот со надлежните институции.

Учеството на жените во органите на управување е незадоволително, а, исто така, е присутен и генерален проблем со недоволното образование или со недостигот од образование кај жените што се припаднички на НЕЗ.

- **Општината да го обезбеди правото на образование на мајчин јазик на учениците од сите етнички заедници.**
- **Потребна е поголема застапеност на припадничките на НЕЗ во јавниот, стопанскиот и во политичкиот живот.**

ВРАНЕШТИЦА

Образование

Образованието во основното училиште се организира на македонски и на турски наставен јазик, во согласност со структурата на населението. Поради масовно иселување на македонското население од село в град, а со тоа и намалување на бројот на ученици, наставата на македонски јазик во 2008 година се организира само за повисоките одделенија во основното образование. Во учебната 2008/2009 година нема запишани првоодделенци од македонската заедница, додека, пак, во учебната 2007/2008 година нема завршени осмоодделенци. Турската заедница се иселува претежно во странство.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

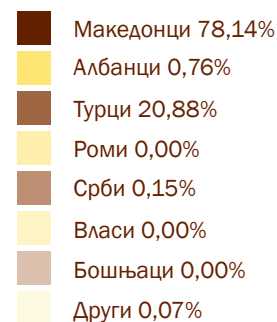
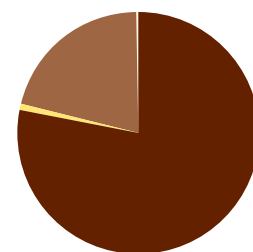
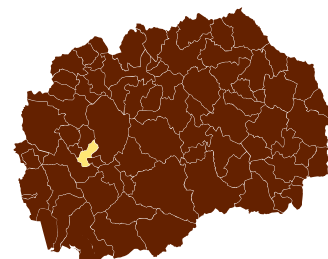
Заедниците, особено турската, демонстрираат незадоволство поради застапеноста во општинските управни и административни структури, за што мислењата на градоначалникот и на претседателот на Комисијата за односи меѓу заедниците (КОЗ) се спротивставени. Ова го предизвика случајот со вработување уште еден Македонец, на работно место за кое, по сите законски процедури, се нема пријавено ниту еден кандидат од турската заедница.

На локалните избори во 2009 година партиите од НЕЗ немаа поднесено самостојни советнички листи, со тоа што претставници на НЕЗ беа дел од листите на двете поголеми партии, СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ. Во новоизбраниот Совет на општината има само еден советник од турската етничка заедница.

Нема застапеност на жените од турската заедница во општинската администрација и управа, но и воопшто учеството на жените од оваа заедница во јавниот живот е минимално.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Меѓуетничките односи во општината се проценети како добри, имајќи предвид дека населението е поделено во етнички села на поголема територија. Во општината не се применува двојазичност, но ова се објаснува со недоволно познавање на турскиот јазик. Локалната самоуправа се залага за добри меѓуетнички односи, потпомогната од локалната НВО.

Комисија за односи меѓу заедниците

Комисија за односи меѓу заедниците беше формирана во минатиот состав на Советот на општината. Таа функционираше без соодветна соработка со Советот. Членовите од минатиот состав до крајот на својот мандат не успеаја да го решат проблемот со двојазичноста на натписот на општината, штембилот и на печатот.

По локалните избори 2009 година се формираните сите општински комисии, вклучувајќи ја и Комисијата за односи меѓу заедниците, и тоа со рамномерна етничка застапеност каде што има по двајца претставници на македонската и на турската заедница.

Други области од интерес

Мигрирањето во општина Вранештица претставува сериозен проблем. Македонската заедница емигрира, пред сè в град, додека, пак, турската заедница повеќе емигрира во странски земји. И во двата случаја емиграцијата е поради економски и социјални причини. Позитивен пример во дејствувањето на граѓанскиот сектор е организацијата „Абди Бајрактар“, која дејствува во областа на образованието и на заштита и промоција на идентитетот на Турците, со тоа што промовира образование за женските деца (кои, инаку, го напуштаат школувањето по завршување на основното образование), организира курсеви за изучување на турскиот јазик, а обезбедува и донации од Амбасадата на Република Турција во Македонија.

Политичката и економска положба на жената, особено од турската заедница, е на незавидно ниво. Комисијата за еднакви можности на жените и на мажите до крајот на претходниот мандат не достави програма за работа до Советот и не поднесе никакви барања и предлози за прашања од родовата еднаквост. Освен тоа, жените што се припаднички на турската етничка заедница воопшто не беа застапени на советничките листи. Во новоизбраниот Совет на Општина Вранештица жените учествуваат со 33,33 проценти. И во овој состав нема советничка од турската етничка заедница.

- Општината да ја почитува правичната застапеност на сите етнички заедници при вработувањето во јавната општинска администрација и во локалните институции.
- Општината да преземе мерки за подобрување на состојбата на жените од немнозинските етнички заедници и за нивно вклучување во јавниот живот.

VRANEŞTİSA

turkçe

Eğitim

İlk okulda eğitim, halkın yapısı uyarınca, Makedonca ve Türkçe dillerinde yapılmaktadır. Makedon halkının köyden kente kitlevi göçü yüzünden ve bunun sonucunda öğrenci sayısının azalmasıyla, 2008 yılından Makedonca dilinde eğitim, ilk okulun yalnız daha üst sınıflarında düzenlenmektedir. 2008/2009 eğitim yılında, Makedon topluluğundan birinci sınıfa yazılan öğrenci yoktur, 2007/2008 eğitim yılında ise sekizinci sınıfı bitiren öğrenciler yoktur. Türk topluluğu genelde dış ülkelere göç etmektedir.

İdari, administrasyon ve kamu toplumsal oluşumlarda katılım

Topluluklar, özellikle Türk topluluğu, belediyenin idari ve administrasyon yapılarında katılım dolayısıyla memnuniyetsizlik gösteriyor. Bu konuda belediye başkanı ve topluluklar arası ilişkiler komisyonu başkanının görüşleri farklıdır. Bunu, yapılan bütün yasal süreçlerden sonra, Türk topluluğundan hiçbir adayın başvuruda bulunmadığı bir iş yerine, bir Makedonun daha, işe alınması olayı sebep oldu.

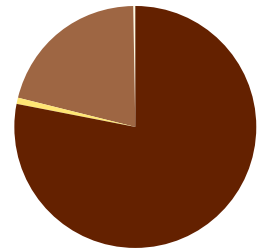
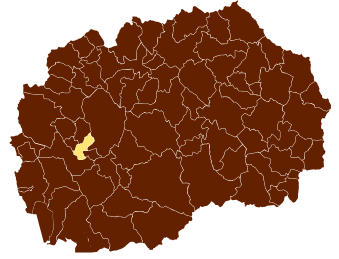
2009 yılındaki yerel seçimlerde, Çoğunluk olmayan Etnik Topluluklar partileri, kendi başına konsey üyeleri listeleri çıkarmayarak, Çoğunluk olmayan Etnik Topluluklar temsilcileri, iki daha büyük parti - SDSM ve VMRO-DPMNE listelerinin bir bölümü olarak yer aldılar.

Yeni seçilen belediye konseyinde Türk etnik topluluğundan sadece bir konsey üyesi vardır.

Belediye administrasyonu ve idaresinde, Türk topluluğundan kadınlar temsil edilmemiştir ve aynı zamanda genel olarak bu topluluktan kadınların kamu yaşamında katılımı çok azdır.

Tolerans ve anlayış, çok kültürlülük

Belediyede etnikler arası ilişkiler, burada yaşayan halkın daha büyük bölgede etnik köylere dağıldığını göz önüne alarak, iyi olarak değerlendirilmektedir. Belediyede iki dil kullanımı uygulanmıyor fakat bu, Türkçe dilinin yeterince bilinmemesiyle açıklanmaktadır. Yerel idare, yerel STT'lar yardımıyla, iyi etnikler arası ilişkiler konusunda çaba göstermektedir.

- Makedonlar 78,14%
- Arnavutlar 0,76%
- Türkler 20,88%
- Romanlar 0,00%
- Sırpalar 0,15%
- Ulahlar 0,00%
- Boşnaklar 0,00%
- Diğerleri 0,07%

Topluluklar arası ilişkiler komisyonu

Topluluklar arası ilişkiler komisyonu, belediye konseyinin önceki oluşumunda kurulmuştu. Komisyon, konseyle gereken işbirliği yapmadan çalışmaktaydı. Eski oluşumdan konsey üyeleri, kendi görevleri sonuna kadar, belediyenin adı, kaşesi ve mühüründe iki dilin kullanılması sorununu çözmeyi başaramadılar.

2009 yılındaki yerel seçimlerden sonra bütün belediye komisyonları kuruldu. Etniklerin eşit temsil edildiği ve Makedon ve Türk topluluğundan ikişer temsilcinin bulunduğu topluluklar arası ilişkiler komisyonu da buna dahildir.

Diğer ilgi alanları

Vraneštitsa belediyesinde göç, ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Makedon topluluğu genelde kente göç etmektedir, Türk topluluğu ise daha çok dış ülkelere göç etmektedir. İki durumda da göç, ekonomik ve sosyal nedenlerdendir. Vatandaş sektörünün çalışmalarında olumlu bir örnek "Abdi Bayraktar" örgütüdür. Bu örgüt, Türklerin eğitimi, koruması ve özbenliğinin tanıtılması alanında çalışmalar yürütmektedir. Bu örgüt, kız çocukların eğitimine önem verir (kız öğrenciler ilk okulu bitirdikten sonra eğitime devam etmiyor), Türk dilini öğrenme kursları düzenler ve Makedonya'da Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliğinden bağışlar sağlamaktadır.

Kadının, özellikle Türk topluluğundan kadının, siyasi ve ekonomik durumu, memnun etmeyen durumdur. Kadınlar ve erkeklerin eşit olanaklar komisyonu, önceki görev süresi sonuna kadar, Konseye çalışma programı sunmadı ve cinsler arası eşitlik soruları ile ilgili hiçbir istem veya öneride bulunmadı. Yanısıra, Türk etnik topluluğundan kadınlar, Konsey üyeleri listelerinde hiç yer almadı. Vraneštitsa'nın yeni seçilen Belediye Konseyinde kadınlar %33,33 oranında katılmaktadır. Bu oluşumda da Türk etnik topluluğundan kadın konsey üyesi yoktur.

- **Belediye, kamu belediye administrasyonu ve yerel kurumlarda istihdam sırasında bütün etnik toplulukların hakça temsilini saygılamalıdır.**
- **Belediye, çoğunluk olmayan etnik topluluklardan kadınların durumunun iyileşmesi ve onların kamu yaşamına dahil edilmesi konusunda önlemler almalıdır.**

ДЕБАР

Образование

Основното и средното образование во Дебар се одвива во две различни смени за учениците од различна етничка припадност на нивниот мајчин јазик, македонски и албански.

Со воведување на задолжително средно образование, во минатата учебна година се запишале 30 проценти од завршените осмоодделенци и има зголемување на бројот на запишани Роми. Како најголема причина за непродолжување на образованието родителите ја наведуваат тешката социјална и економска положба. И покрај значајната застапеност на Ромите во едно од основните училишта (15 проценти), Ромите не се вклучени во управните структури, меѓутоа постои позитивна практика воведена со проект, со кој е формиран родителски совет на Роми што доставува свои предлози и мислења до училишните управни структури. Забелешка е што сè уште нема родител Ром во управниот одбор на училиштето.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Немнозинските заедници не се доволно застапени во општинската администрација и институции. На пример, во последните 17 години не е вработен ниту еден Ром во општинската администрација. Иако декларативно општинските власти се залагаат за правична застапеност, оправдувањето дека постои недостиг од финансиски средства го оневозможува овој процес.

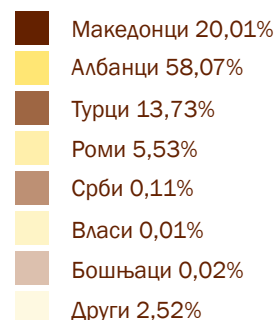
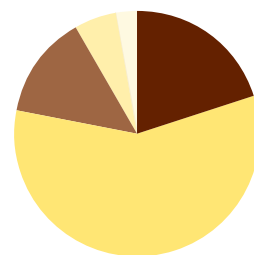
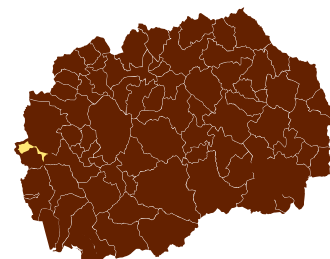
Толеранција и разбирање, мултикултурност

Меѓуетничките односи се оценуваат како генерално добри.

Една од забелешките е тоа што Општина Дебар не го почитува Законот за истакнување државни знамиња и за време на државни празници не се истакнуваат, освен пред судот и пред полицијата.

Во општина Дебар, освен македонскиот јазик, во службена употреба е и албанскиот јазик. Постојат проблеми со употребата на јазиците на седниците на Советот каде што симултано им се преведува само на советниците Македонци со што е скратено правото на сите граѓани, кое произлегува од Законот за локалната самоуправа, секој заинтересиран да може да присуствува на седниците на Советот и притоа непречено да учествува во расправата. Поставувањето нова опрема за симултан превод, која би ги решила овие проблеми, е во тек.

Сепак, постојат позитивни промени во употребата на јазиците во пишаната комуникација со граѓаните. На пример, за разлика од претходниот период кога смет-

ките за вода и за ѓубрарина од страна на јавното комунално претпријатие беа на латинично писмо и на албански јазик, сега се во употреба македонскиот јазик и кириличното писмо заедно со албанскиот и со латиничното писмо. Исто така, сите документи издадени од ЕЛС Дебар се двојазични (секој документ е поделен со вертикална линија, која ги одделува јазиците).

Позитивен пример за промоција и за афирмирање на културата и на традицијата на сите заедници од општина-та претставува Дебарско културно лето од 2008 година, кое е мултикултурна манифестација. Во Дебар различните религии се користат како основа за соработка и за зацврстување на односите меѓу заедниците.

Значајно е да се забележи дека за првпат по 18 години во Дебар се формираше ромска партија.

Комисија за односи меѓу заедниците

Минатиот состав на Комисијата беше активен, со акциски план за работа и за препораки до општинскиот Совет.

Советот на Општина Дебар формираше нова КОЗ по локалните избори во 2009 година и, за разлика од пред четири години, овој пат се почитувани законските прописи, т.е. за претседател на комисијата е избран Македонец, член на немнозинска заедница во општината. Забелешка е тоа што во составот на КОЗ нема ниту еден претставник од женскиот пол.

Други области

Жените што се припаднички на немнозинските заедници се особено недоволно застапени во општинските структури. На пример, во основниот суд во Дебар од шест судии само еден судија е од женски пол, иако има припадници на женскиот пол што имаат завршено Правен факултет.

Во новиот состав на Советот има три припаднички од женскиот пол или 25 проценти, за разлика од претходниот состав кога имаше две претставнички на женскиот пол.

Според „Женскиот центар“ во Дебар е значително присутна трговијата со луѓе. Оттаму истакнуваат дека преку Дебар поминуваат канали преку кои се врши недозволената трговија.

Ромската заедница се соочува со огромна невработеност (55 проценти од вкупното работоспособно население што се пријавува во агенцијата се Роми) и социјална зависност од државата (76 проценти, или 882 лица од вкупно 1.084 од примателите на социјална помош се Роми).

Важно е да се нагласи дека постои појава на работоспособни лица регистрирани како невработени, а се на работа во странство.

Општинскиот буџет донесен во 2009 година, како и претходниот, не ги опфаќа локалните НВО, што значи дека и оваа година нема да биде овозможена финансиска поддршка на здруженијата на граѓани во остварување на своите активности.

Населението во Дебар е револтирано од државната демографска политика, која ја смета за дискриминаторска по основа на географско и на етничко потекло.

Граѓаните се незадоволни и од работата на регионалната канцеларија на Народниот правобранител, кој не воспоставил доволно комуникација со граѓаните бидејќи најголем дел од нив не се запознаени за неговите приемни денови (секој последен четврток од месецот) кога тој е во општина Дебар.

На Центарот за лица со посебни потреби од страна на Министерството за финансии не му се доделени средства за 2009 година, така што во прашање е опстанокот на овој центар во кој се згрижени 23 лица од Дебар и од околината.

- Општината да преземе мерки за натамошно унапредување на односите меѓу етничките заедници преку КОЗ и граѓанскиот сектор.
- Општината доследно да ги почитува Законот за знамињата и Законот за употреба на јазиците.

DIBËR

Arsimi

Arsimi fillor dhe i mesëm në Dibër zhvillohen në dy turne të ndryshme për nxënësit e bashkësive të ndryshme etnike në gjuhën e tyre amtare, maqedonisht dhe shqip.

Me vënien e arsimit të mesëm të detyrueshëm gjatë vitit të kaluar shkollor ishin regjistruar 30 % e semimaturantëve dhe ka një rritje të numrit të romëve të regjistruar. Si arsye më e madhe për mosvazhdimin e arsimit, prindërit e theksojnë gjendjen e rëndë sociale dhe ekonomike. Krahas pranisë së rëndësishme të romëve në njëren prej shkollave fillore (15 %), Romët nuk janë të inkuadruar në strukturat administrative, megjithatë ekziston një praktikë pozitive e vënë me projekt, me të cilin është formuar Këshilli i prindërve Romë, i cili bënë propozime dhe jep mendimet e veta deri te strukturat drejtues të shkollës. Vërejtja është se ende nuk ka prind romë në Këshillin drejtues të shkollës.

Përfaqësimi në strukturat drejtuese, administrative dhe publike të komunës

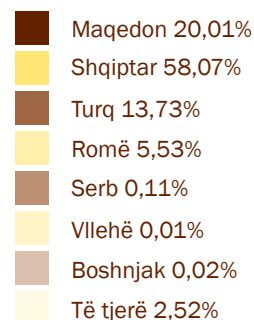
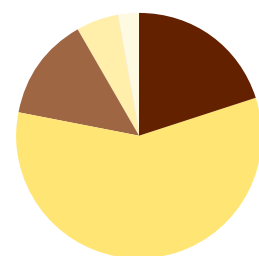
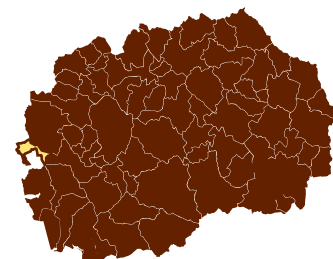
Bashkësitë joshumicë nuk janë të përfaqësuar sa duhet në administratën dhe institucionet komunale. Për shembull, në 17 vitet e fundit nuk është punësuar asnjë rom në administratën komunale. Edhe pse deklarativisht autoritetet e komunës angazhohen për përfaqësimin e drejtë, arsyetimi se mungojnë mjetet finansiare e pamundësonë këtë proces.

Toleranca dhe mirëkuptimi, multikulturalizëm

Marrëdhëniet ndëretnike vlerësohen përgjithësisht si të mira. Njëra prej vërejtjeve është që komuna e Dibrës nuk e repskton Ligjin për përdorimin e flamurit shtetërorë, i cili nuk përdoret gjatë festave shtetërore, përveç gjykatës dhe policisë.

Në komunën e Dibrës, përveç gjuhës maqedone, në përdorim zyrtarë është edhe gjuha shqipe. Ekzistojnë probleme me përdorimin e gjuhëve në mbledhjen e Këshillit, ku ka përkthim simultan vetëm për këshilltarët maqedonas, me çka u është kufizuar e drejta të gjithë qytetarëve, e cila buron prej Ligjit për vetadministrimin lokal, që secili që është i interesuar të marrë pjesë në mbledhjet e Këshillit dhe pa kurrëfarë kufizimesh të marrë pjesë në debat. Instalimi i pajisjes së re për përkthim simultan, e cila do t'i zgjidhte problemet, është në vazhde e sipër.

Megjithatë, ekzistojnë ndryshime positive për përdorimin e gjuhëve në dokumentat e shkruara për qytetarët. Për shembull, për dallim nga periudha e shkuar, kur faturat e ujit dhe mbeturinave nga ana e ndërmarrjes komunale publike qenë me shkrimin latin dhe në gjuhën shqipe, tani është në përdorim edhe gjuha maqedone dhe shkrimi cirilik së

bashku me gjuhën shqipe dhe alfabetin latin. Poashtu të gjitha dokumentat e lëshuara nga NJVL Dibër janë në gjuhë (çdo dokument është i ndarë me një linjë vertikale, e cila i ndanë gjuhët).

Shembull i mirë për promovimin dhe afirmimin e kulturës dhe traditës të të gjitha bashkësive të komunës paraqet Vlera kulturore e Dibrës prej vitit 2008, e cila është manifestim multikulturor. Në Dibër fetë e ndryshme përdoren si bazë për bashkëpunim dhe forcimin e marrëdhënieve mes bashkësive.

Vlenë të shënohet se për herë të parë pas 18 vitesh në Dibër u formuar një parti rome.

Komisioni për marrëdhënie ndëretnike

Përbërja e kaluar e Komisionit ishte aktive, me plan aksional për punë dhe rekomandime për Këshillin e komunës.

Këshilli i komunës së Dibrës formoi Komision të ri për marrëdhënie mes bashkësive pas zgjedhjeve lokale në vitin 2009 dhe për dallin prej para katër vitesh, kësaj here janë respektuar dispozitat ligjore, domethënë se për kryetar është zgjedhur një maqedonas, anëtarë i bashkësisë joshumicë në komunë. Bëhet vërejtje që në përbërjen e KMB nuk ka asnjë përfaqësues të gjinisë femërore.

Fusha të tjera me interes

Gratë pjesëtare të bashkësive joshumicë posaçërisht janë të përfaqësuara në mënyrë të pakënaqëshme në strukturat komunale. Për shembull, në Gjykatën themelore të Dibrës prej gjashtë gjykatësve vetëm një gjykatës është i gjinisë femërore, edhe pse ka pjesëtarë të gjinisë femërore, të cilat kanë mbaruar fakultetin juridik.

Në përbërjen e re të Këshillit ka tre pjesëtare të gjinisë femërore ose 25 për qind, për dallim prej përbërjes së shkuar, kur kishte dy pjesëtare të gjinisë femërore.

Sipas “Qendrës së femërave” në Dibër i pranishëm është i trafiku i qenjeve njerëzore. Prej këtu theksohet se nëpër Dibër kalojnë kanalet përmes të cilave bëhet tregtia e paligjshme.

Bashkësia rome përballet me papunësi të madhe (55% e popullësisë së aftë për punë që paraqitet në agjencinë janë Romë) dhe varëshmëria sociale prej shtetit (76 %, ose 882 persona prej gjithsej 1084 të atyre që marrin ndihmë sociale janë romë).

Vlenë të theksohet se ekziston dukuria që persona të aftë për punë të regjistruar si të papunë, të cilët punojnë jashtë vendit.

Buxheti i komunës i miratuar për vitin 2009, si dhe ai i vitit të kaluar, nuk i përfshinë SHJQ lokale, që do të thotë se edhe këtë vit nuk do të ketë mbështetje financiare për shoqatat e qytetarëve gjatë realizimit të aktiviteteve të tyre.

Popullësia në Dibër është e revoltuar që politika demografike e shtetit, të cilën e vlerësojnë si diskriminuese në bazë të prejardhjes gjeografike dhe etnike.

Qytetarët janë të pakënaqur prej punës së zyrës rajonale të Avokatit të Popullit, i cili nuk ka vendosur komunikim të mjaftueshëm me qytetarët, sepse pjesa dërmuese e tyre nuk janë të njoftuar për ditët kur mund ta vizitojnë (çdo të enjten e fundit në muaj) kur ai është në komunën e Dibrës.

Në Qendrën për persona me nevoja të posaçme nga ana e Ministrisë për Financa nuk u janë ndarrë mjetet për vitin 2009, ashtu që në pikëpyetje është sjellë edhe çështja e ekzistimit të kësaj qendre, ku janë të përkujdesur 23 persona të Dibrës dhe rrethinës.

- **Komuna të ndërmarrë masa për përparimin e mëtutjeshëm të marrëdhënieve mes bashkësive etnike përmes KMB dhe sektorit civil.**
- **Komuna me përpikmëri t’a respektojë Ligjin për përdorimin e flamujve dhe Ligjin për përdorimin e gjuhëve.**

ДЕЛЧЕВО

Образование

Наставата се одвива исклучително на македонски јазик, а голем процент од претставниците на НЕЗ редовно ја посетуваат, како во основното, така и во средното училиште. Од вкупно 1.517 ученици во основното образование во учебната 2008/2009 година, 72 се припадници на НЕЗ, додека, пак, во средношколскиот центар од вкупно 1.001 ученик, 35 се припадници на НЕЗ. Дел од учениците од ромската етничка заедница се корисници на стипендии и имаат можност да користат менторски услуги.

Немнозинските заедници се недоволно застапени меѓу вработените и во управувачките структури во образованието. Припадниците на мнозинските заедници се незадоволни од ангажманот за кој е задолжен дел од наставниот кадар да одржува дополнителна настава за тие ученици на кои им е потребно.

Во подрачното основно училиште во село Тработивиште учат 15 деца од ромска етничка заедница. Ефектите во училиштето од мерките преземени со „Декадата на Ромите“ се забележливи, но не се доволни и не се одраз на вистинските можности што ги нуди декадата.

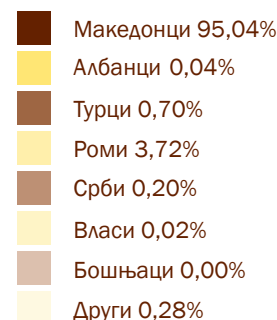
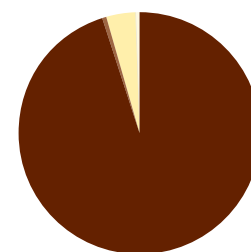
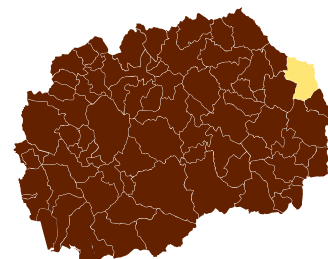
Учениците добиваат бесплатни учебници од проектни активности на невладини организации, извршени се бесплатни здравствени прегледи за откривање и за превенција од хепатит Б и се реализирани бесплатни здравствени работилници од областа на здравствената заштита.

Граѓанскиот сектор заедно со ЕЛС и со донаторите спроведува проект за дооформување на образованието на возрасни припадници на НЕЗ.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Незадоволителна е застапеноста на мнозинските заедници во општинската администрација и институции. Од вкупниот број наставен кадар во средношколскиот центар, од 81 вработен, има само еден вработен Ром. Во основното образование од вкупно 176 вработени има само еден припадник на НЕЗ.

На локалните и на претседателски избори во 2009 година во општина Делчево имаше пет кандидати за градоначалник и десет советнички листи. Една од советничките листи беше поднесена од страна на припадници на ромската и на турската етничка заедница. Освен на оваа листа претставници на НЕЗ беа вклучени и на другите листи со вкупно 9 претставника. Покрај ова, припадниците на НЕЗ рамноправно учествуваа и во другите организирани облици во изборниот процес и тоа како членови на избирачки одбори, набљудувачи од страна на подносителите на листи или, пак, од страна на секторот на НВО. И покрај големата вклученост на претставниците на НЕЗ на предложените листи за советници, во Советот на Општина Делчево нема ниту еден претставник на НЕЗ. Ова укажува само на декларативното залагање за вклучување претставници на НЕЗ во политичките текови на локално ниво.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Во општина Делчево владеат релаксирани односи меѓу заедниците. Но, постои недоволно познавање и информираност кај немнозинските заедници за општите норми и процедури во јавниот живот, како и за тие што посебно се однесуваат на немнозинските заедници (на пр. лични карти). Од јануари 2009 година има назначено ново лице за давање информации од јавен карактер по Законот за слободен пристап до информации.

Граѓанскиот сектор е активен во вклучувањето на немнозинските заедници, особено на ромската, во јавниот живот и во општествените случувања. Главни проблеми со кои се соочуваат претставниците на НЕЗ се социјално-економските проблеми т.е. немање можност за вработување. Домувањето, исто така, е сериозен проблем на овие жители. Беше изразено задоволство од можноста за добивање субвенции во земјоделството.

Референтот за НЕЗ е во контакт со припадниците на НЕЗ преку својата канцеларија во ЕЛС Делчево. До него пристигаат барања по различни основи, од кои повеќето се барања за социјална помош. Постои впечаток дека референтот за НЕЗ недоволно се користи од заедниците.

Во изминатиот период од буџетот на Општина Делчево е поделена еднократна парична помош во висина од 46.000 денари и тоа на 27 корисници од кои 16 се припадници на немнозинските етнички заедници. При ова постои координација со Меѓуопштинскиот центар за социјални работи - Делчево.

Единствен случај што ја разбранува јавноста беше несоодветниот третман од страна на медицинските лица од брзата помош при породувањето во крајно несоодветни услови на припадничка на ромската етничка заедница.

Комисија за односи меѓу заедниците

За време на минатиот мандат на Советот на општината беше формирана комисија и покрај тоа што за оваа општина не е задолжителна, што претставува израз на политичка волја за работа на прашањата на немнозинските заедници. Меѓутоа, комисијата не беше функционална и не беше регулирана со општинскиот статут. Во овој мандат на Советот не е формирана КОЗ.

Други области од интерес

Голем дел од немнозинските заедници се корисници на социјална помош. Во мај 2009 година ЕЛС Делчево спроведе акција за работно ангажирање на 72 невработени лица што се корисници на социјална помош.

Позитивен пример на соработка и на вклучување на немнозинските заедници е учеството на ромскиот граѓански сектор во активности спроведувани од општината и од ОБСЕ за подобрување на соработката меѓу полицијата и граѓаните.

Во општината беа преземени мерки за исклучување на корисниците на вода што не ги намирувале своите сметки. Припадниците на НЕЗ не беа опфатени со мерката со оглед на нивната социо-економска состојба, што е позитивен пример на реакција на надлежните кога се земаат предвид специфичните состојби на одредени групи граѓани.

Жените од немнозинските заедници се соочуваат со поголема исклученост, особено во однос на застапеноста во општинската администрација и институции. Граѓанските организации преку проект на Адвокатската комора на Р. Македонија имаат отворено канцеларија за бесплатна правна помош, која има огромно значење за ромската заедница, но и за сите социјалнозагрозени граѓани.

- **Општината да преземе мерки за соодветна застапеност на НЕЗ во општинските структури, администрацијата и во локалните институции.**
- **Да се преземат мерки за подобрување на комуникацијата со НЕЗ и нивно активно вклучување во јавниот живот.**

ДЕМИР ХИСАР

Образование

Наставниот процес во основното образование се одвива на македонски јазик, а на албански јазик само до четврто одделение во едно од селата, додека наставата во Демир Хисар во средното образование се следи само на македонски јазик. За ваквиот начин на одвивање на наставата припадниците на албанската заедница немаат никакви забелешки и не гледаат потреба да се промени системот. Последните години сите ученици се запишуваат во средно училиште, што се должи на новиот Закон за задолжително средно образование, додека, пак, финансиската состојба оневозможува голем број матуранти да го продолжат образованието во високообразовни институции.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Припадниците на немнозинските заедници се недоволно застапени во општинската администрација и институции. Застапеноста на припадници на албанската заедница во Управниот одбор на училиштето и во Советот на родители, исто така, не е на задоволитено ниво.

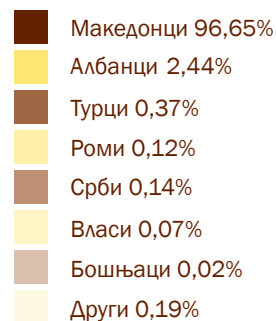
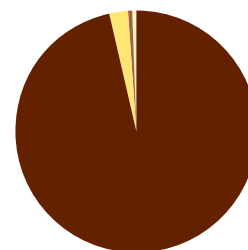
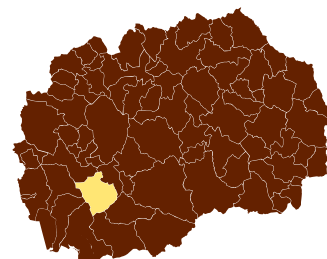
Во Здравствениот дом е вработена една Албанка, во согласност со Програмата за спроведување на Рамковниот договор, а во сооднос со етничката структура на населението, но на конкурс за вработување во полицијата и во шумската полиција, објавен на македонски и на албански јазик, се вработени четири лица од машки пол од општина Демир Хисар од македонско етничко потекло. На објавениот оглас беа пријавени кандидати од македонската и од албанската заедница.

На последните локални избори во 2009 година во општина Демир Хисар беа предложени седум листи на советници со по 11 кандидати. Советничките листи не се со мешовит етнички состав (чисто македонски или албански).

Советот на општина Демир Хисар (2009-2013) е составен од 11 советници од кои ниту еден претставник на НЕЗ.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Соработката и нивото на комуникација меѓу Македонците и припадниците на немнозинските етнички заедници (Албанци) е на високо ниво. На културни настани што се реализираат во општина Демир Хисар присуствуваат припадници и од двете заедници. На пример, во селото Обедник, кое е поделено на два дела, дел каде што живеат Албанци и дел каде што живеат Македонци, не постојат тензии и каква било поделеност на населението. Напротив, во селото има и црква и џамија и сите се чувствуваат слободни да ја практикуваат својата вера.

Во руралните средини со мешовито население нема услови за развој и за промоција на културата воопшто. Во недостиг од структури и од ресурси во самата општина, таа соработува со општина Битола заради промоција на културата на албанската заедница.

При создавањето на годишните програми и на буџетот на Општина Демир Хисар не се вклучени граѓаните. Претставниците на НЕЗ не се информирани и едуцирани за начините на остварување и на практикување на сопствените културни права, што се гледа во фактот дека досега немало поднесени барања за реализација на активности што се однесуваат на заштита и на зачувување на културниот идентитет на припадниците на немнозинските етнички заедници.

Комисија за односи меѓу заедниците

Општината нема обврска за формирање комисија, поради што и не е формирана, иако постои расположение кај немнозинските заедници за нејзино формирање.

Во една од руралните области населени со албанско население постои месна заедница, меѓутоа се проценува како недоволно функционална.

Други области од интерес

Немнозинските заедници од општината не се организирани во граѓански сектор што би можел да придонесе кон подобрување на нивната состојба. Во оваа општина сè уште нема регистрирани здруженија на граѓани од НЕЗ, кои би работеле на остварување на правата и на промовирање на културата.

Застапеноста на жени што се кандидатки на локалните избори во 2009 година на листите за советници беше 35 проценти, а меѓу нив од вкупно седум листи, две жени се нивни носители. Во Советот на Општина Демир Хисар (2009-2013) сè уште не е формирана Комисија за еднакви можности на жените и на мажите, иако во претходниот состав беше формирана и имаше шест членови. Во новиот состав на Советот 27 проценти од советниците се жени Македонки, нема ниту една претставничка на НЕЗ.

Жените од албанската етничка заедница не се вклучени во јавниот и во културниот живот на општина Демир Хисар.

Најголем проблем во селата од општината Демир Хисар е економската состојба на жителите, односно невработеноста на младото работоспособно население. На пример, во село Обедник има многу емигранти во Австралија, Америка и во европските земји.

Во селата многу малку се инвестира во инфраструктурата.

Институциите, полицијата и шумската полиција се многу затворени во поглед на достапност до информации од јавен карактер или при информирањето, и иако го зачувуваат законскиот рок, информациите се празни и не соодветствуваат со барањата.

- Општината да развие ефикасен систем на комуникација, информирање и на соработка со граѓаните.
- Општината да обезбеди вклучување на НЕЗ во јавниот и во културниот живот.

ДОЈРАН

Образование

Поради недостиг од кадар и од наставни материјали за изведување настава, основното и средното образование се изведува на македонски јазик, освен првата половина од основното образование, која се изведува и на турски јазик, што за припадниците на турската заедница претставува тешкотија при продолжувањето на образованието, пред сè поради непознавање на македонскиот јазик.

Образовните институции во руралните средини каде што живее немнозинско население имаат супстандардни услови. Најсиромашните слоеви од населението во руралните средини и особено женските деца се нередовни во наставниот процес.

Во општината Дојран е присутна прикриената, т.н. тивка дискриминација на учениците од ромската заедница преку групирање во самата училишница. Седат на последна клупа одвоени од другите, не им се обрнува големо внимание.

Сериозен проблем се појавува кај ученици од женски пол што не го продолжуваат средното образование поради ниската свест на родителите за можностите што ги нуди. Во тој правец, позитивен пример е акцијата на подрачната единица за образование од Гевгелија и на локалната самоуправа за анимирање на граѓаните од руралните средини за запишување на своите деца во задолжителното средно образование во новата учебна година.

ОУ „Кочо Рацин“ има соработка со збратименото училиште „Херула Решит“ од Р. Турција, кое има донирано парични средства за реконструирање на училиштето, а се случуваат и чести посети на ученици од македонска и од турска етничка припадност.

Училиштето во село Ѓопчели, каде што наставата на турски јазик ја следат 15 ученици од прво до четврто одделение, има супстандардни услови.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

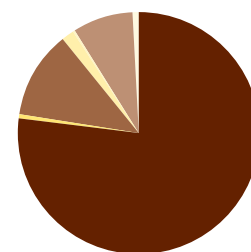
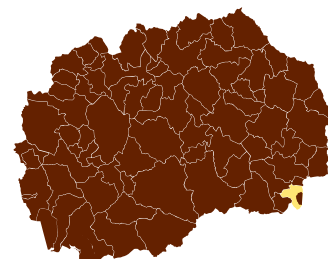
Сите немнозински заедници се недоволно застапени во општинските служби, што се илустрира со фактот дека во општинската администрација нема ниту еден вработен припадник на НЕЗ. Исто така, има мал број припадници од НЕЗ што се членови на комисији за различни области во општината.

На локалните избори во 2009 година имаше пет листи за советници предложени од три политички партии и коалиции и две листи на групи избирачи. Вкупниот број кандидати за советници беше 45 од кои 16 припадници од НЕЗ, односно пет од српската етничка заедница, девет од турската и еден од ромската етничка заедница.

Во новиот Совет НЕЗ се застапени со еден претставник од турската етничка заедница.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Односите меѓу заедниците се релаксирани, иако не постои значителна поврзаност меѓу заедниците од кои мнозинската, главно, живее во урбана средина, додека немнозинските се населени во рурални средини, поради што се препорачува поголема комуникација и соработка преку културни, спортски и други активности.

Припадниците на НЕЗ се задоволни од водењето судски постапки, за што говори и фактот дека нема поднесено жалби во однос на водењето судски постапки.

При реализација на оперативниот план на Владата на РМ за намалување на невработеноста преку активната мерка за вработување „Проект за самовработување со кредитирање“ не конкурирал ниту еден граѓанин што е припадник на НЕЗ.

Комисија за односи меѓу заедниците

Комисија не е формирана поради тоа што општината нема таква законска обврска, но во втората половина на 2008 година е иницирано нејзино формирање. Новиот Совет формираше КОЗ со нерамномерна застапеност на заедниците: тројца Турци, еден Србин и еден Македонец.

Други области од интерес

Граѓанскиот сектор на немнозинските заедници е неорганизиран, освен во случајот на турската заедница, која има една организација на жени.

Жените од немнозинските заедници се соочуваат со посебно изразен проблем на исклученост од општинската администрација и од институциите и воопшто исклученост од јавниот живот, а голем број Турчинки не го познаваат македонскиот јазик. Тоа го оневозможува користењето на јавните услуги (како на пример во здравството). Женските деца не го продолжуваат образованието по основното образование, со оглед на традиционалните патријархални вредности.

Граѓанскиот сектор од Нов Дојран реализира проект, чијашто главна цел е подигање на нивото на образование на припадниците на турска, ромска и на албанска етничка заедница од општина Дојран. Во него посебен акцент е ставен на дополнителното изучување на македонскиот јазик и писмо. Во однос на родовата рамноправност на локалните избори во 2009 година, 15 жени беа кандидатки на советнички листи. Од вкупно девет советници, три се жени.

Позитивен пример на меѓународна соработка, заради зачувување и негување на културното богатство на немнозинските заедници во оваа општина, е соработката со Турција, од која се добиени средства за обнова на културен споменик на турската заедница, како и поврзувањето на образовни институции од двете држави.

Немнозинските заедници се соочуваат со егзистенцијални проблеми, особено Турците од руралните средини, што доведува до циклус од неостварување на основните човекови права. Инфраструктурните проблеми и недостигот од места за практикување на својата култура и традиција, се причини што доведуваат до изумирање на обележјата на одредена етничка група.

Центарот за социјална работа од Гевгелија доделува социјална помош за вкупно 96 домаќинства, од кои 30 се припадници на турската етничка заедница, три на ромската и две на српската. Најголемиот проблем, невработеноста, пред сè се должи на нискиот степен на образование, оддалеченоста, малиот број стопански капацитети, итн. Од друга страна, корисниците не преземаат мерки да ја променат својата социјална положба.

- Општината да ги подобри условите за реализација на наставата, и особено да работи на проблемот со непродолжување на образованието кај женските деца што се на училишна возраст.
- Да се применува правичната застапеност при вработувањата во општинската администрација, локалните институции и јавните стопански субјекти.

ДОЛНЕНИ

Образование

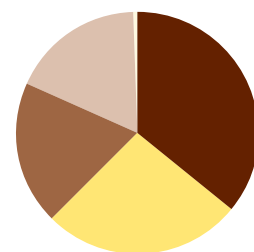
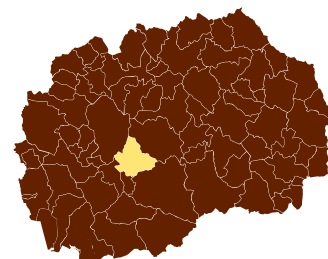
Основното образование во општина Долнени во учебната 2008/2009 година се одвиваше според предвидениот образовен процес, на македонски и на албански јазик од прво до осмо одделение, и на турски јазик од прво до четврто одделение, додека припадниците на НЕЗ од бошњачка етничка припадност посетуваат факултативна настава на бошњачки јазик во сè поголем број училишта. Во ОУ „Мирче Ацев“ - Лажани наставата се одвива на македонски јазик, а веќе втора година факултативна настава се одвива и на бошњачки јазик.

Средното образование се организира единствено на албански јазик при дисперзираната единица на гимназијата „Мирко Милески“ од Кичево, а изградбата на училишната зграда е во тек. Просторните услови за одржување настава не задоволуваат бидејќи основното и средното образование се одвиваат во иста зграда. Постои барање за организирање настава и на македонски јазик од страна на бошњачката заедница, како и за стручно образование на албански јазик. Во учебната 2008/09 година од општините Долнени и Крушево се запишани 66 ученици, од кои четворица Бошњаци. Во оваа учебна година од селата Црнилиште и Житоше средното образование не го продолжиле три деца од женски пол.

Децата Бошњаци и други наставата ја следат во различни градови од Републикава (Прилеп, Битола, Тетово итн.)

Наставата во училиштата во општина Долнени се одвива со учебници на мајчин јазик, кои, сепак, се во недоволна количина и пристигаат ненавремено.

Структурата на вработените од НЕЗ е во пораст. Вработени се девет жени од кои четири Македонки. При вработувањето се внимава на стручноста на образовниот кадар и се почитува Законот за вработување во основното образование.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Постојат напори за обезбедување правична застапеност на немнозинските заедници, која се јавува како проблем, особено за жените што се припаднички на овие заедници. Позитивен пример е поставувањето на раководна позиција, директор на училиште, на жена од турска етничка припадност. При општина Долнени е вработена една припадничка на НЕЗ од бошњачката заедница. Во единицата на МВР за издавање лични и патни исправи се вработени три припаднички од женски пол од НЕЗ и тоа две Ромки и една Бошњачка.

На локалните избори во 2009 година немаше кандидатка за градоначалник и покрај тринаесетте партии што учествуваа на изборите, од кои беа избрани 15 советници. Во минатиот состав на Советот имаше две жени од кои една од бошњачката заедница, исто како и во новоформиранiot Совет каде што од две жени една е од бошњачката заедница и една е Македонка. На кандидатските листи на големите политички партии жените се помалку застапени.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Безбедносната состојба во општина Долнени, генерално, е добра и стабилна. Беше нарушена на неколкупати, и тоа кога Албанец девијантно се однесувал врз девојче од српска етничка припадност и при физичка пресметка меѓу млади од бошњачка и од албанска припадност. Овој случај беше разрешен по пат на дијалог меѓу родителите. Во цело Пешталево може да дојде до нарушување на меѓуетничките односи поради иницијативата за градење верски објект (џамија). Изборите во 2009 година завршија без конфликти и нарушување на мирот и покрај неправилностите во изборниот процес.

Во општина Долнени нема полициска станица во ниту едно место населено со припадници на немнозински заедници. Потребна е заштита и превентива од најопасните пороци, вклучувајќи и употреба на наркотични средства, како и заштита на природните и на општествени богатства. Заштита е особено потребна во средното училиште во село Житоше, кое го посетуваат ученици од различни населени места, со различна етничка припадност.

Соработката меѓу граѓаните и полицијата сè уште не е на задоволително ниво.

Постои мултиетнички соживот, толеранција и разбирање, кон што значително придонесува граѓанскиот сектор. Позитивен пример е користењето на јазиците на немнозинските заедници преку истакнувањето

упатства на различни јазици во некои од институциите и достапни формулари на тие јазици. Во Одделението за издавање лични документи на припадниците на НЕЗ непречено им се издаваат на нивниот мајчин јазик. Од друга страна, одредбите за употребата на албанскиот јазик како втор службен јазик во општина Долнени, во практика не се спроведуваат соодветно. Потребен е превод на состоиците и вработување преведувач за што локалната самоуправа во април 2009 година доби опрема за симултан превод. Советниците од албанската заедница не се задоволни поради непостоењето на натписи на албански јазик на јавните места како што е случај со општината. Натписите на приватните бизниси, пак, спротивно од одредбите, не се испишани на македонски јазик, иако во општината е донесена одлука за употреба на сите четири јазици според потребите на граѓаните и тоа - македонски, албански, турски и бошњачки.

Генерално, ЕЛС покажува интерес и разбирање за решавање на сите проблеми на граѓаните, без разлика на етничката припадност.

Вработените во образованието не се подвојуваат по етничка припадност за време на штрајкот поврзан со несоодветното вработување.

Во општината се одржува музички фестивал, кој го негува и претставува фолклорот и музиката на сите етнички заедници.

Во општина Долнени нема основен суд, а постапките се одвиваат пред судот во Прилеп за чиешто работење припадниците на НЕЗ немаат никакви забелешки.

Постои недоволна информираност на граѓаните за можност да присуствуваат на седниците на Советот.

Комисија за односи меѓу заедниците

Во минатиот состав на КОЗ, која е формирана во 2005 година, сите членови беа и членови на Советот. Таа не покажа доволна активност во решавање на проблемите на мнозинските заедници, а средбите се одржуваат непосредно пред седниците на Советот без да се разгледаат витални потреби и прашања за заедниците. Во новиот состав на КОЗ се застапени сите етнички заедници и има родова застапеност, но сите членови се од Советот.

Други области од интерес

Граѓанскиот сектор е делумно пасивен, што се должи на несоодветната промоција и недоволната соработка со локалната самоуправа, како и поради формирање ненајавени здруженија на граѓани за краткотрајни потреби.

Во општината е формиран фудбалски клуб со мешовит етнички состав, кој ја поттикнува соработката и има поддршка од ЕЛС, како и локалниот деловен сектор.

Жените во Долнени не се доволно застапени во јавниот живот и во општинските структури, иако има неколку позитивни примери за нивно вклучување. Во советите на месните заедници, во управните одбори и во комисији, нема ниту една припадничка на етничките заедници. Зголемен е бројот на жени од НЕЗ од општина Долнени вработени во институциите при општина Прилеп. Зголемен е и бројот на вработени жени во средното образование.

Младите не покажаа интерес за учество на форумите на заедниците при оваа општина.

- **Потребна е изградба на полициска станица во местата населени со мнозински заедници заради превенција од опасни пороци и за заштита на природните и општествени богатства.**
- **Општината да обезбеди услови за одвивање на воспитно-образовниот процес и отворање паралелка на македонски јазик при средното училиште**

DOLLNENI

Arsimi

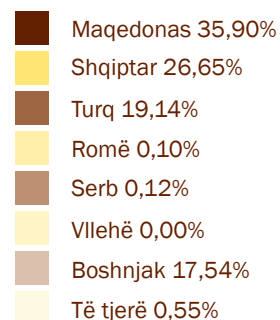
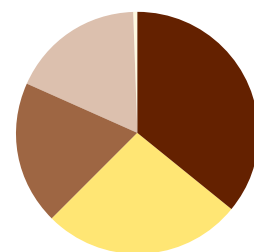
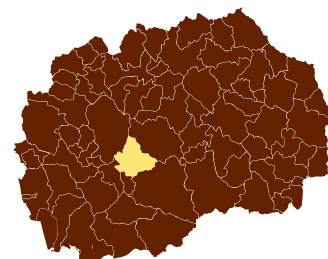
Arsimi fillor në komunën e Dollnenit në vitin shkollor 2008/2009 zhvillohej sipas procesit të paraparë arsimor, në gjuhën maqedone dhe në gjuhën shqipe nga klasa e parë deri në të tetën, dhe në gjuhën turke prej klasës së parë deri në të katërtën, ndërsa pjesëtarët e e PBJ të përkatësisë etnike boshnjake ndjekin mësimin fakultativ në gjuhën boshnjake në më shumë shkolla fillore. Në Sh.f. “Mirçe Acev”, - në Lazhanë mësimi zhvillohet në gjuhën maqedone, ndërsa tashmë është viti i dytë që mësimi fakultativ zhvillohet edhe në gjuhën boshnjake.

Arsimi i mesëm organizohet vetëm në gjuhën shqipe pranë njësisë së disperzuar të gjimnazit “Mirko Milevski” nga Kërçova, ndërsa po ndërtohet objekti i shkollës. Kushtet ku zhvillohet mësimi nuk janë të kënaqëshme, sepse arsimi fillor dhe i mesëm zhvillohen në të njejtin objekt. Është bërë kërkesë për organizimin e mësimit edhe në gjuhën maqedone nga ana e bashkësisë boshnjake, si dhe për arsim profesional në gjuhën shqipe. Në vitin shkollor 2008/2009 nga komunat Dollnen dhe Krushevë janë regjistruar 66 nxënës, prej të cilëve 4 boshnjakë. Në një vitë shkollor, nga mbarë Cërnilisha dhe Zhitosha, arsimin e mesëm nuk e vazhdojnë vetëm 3 fëmijë të gjinisë femërore.

Fëmijët boshnjakë në komunën e Dollnenit mësimin e ndjekin në qytete të ndryshme të Republikës së Maqedonisë (Prilep, Manastir, Tetovë, etj).

Mësimi në shkolla në komunën e Dollnenit zhvillohet me libra në gjuhën amtare, të cilët megjithatë nuk janë në sasi të mjaftueshme dhe mbërrijnë me vonesë.

Struktura e të punësuarëve prej BJSH është në rritje. Janë punësuar 9 gra, prej të cilave 4 maqedone. Gjatë punësimit mbahet llogari për profesionalizimin e kuadrit arsimor dhe për respektimin e Ligjit për punësim në arsimin fillor.

Përfaqësimi në strukturat drejtuese, administrative dhe publike të komunës

Janë bërë përpjekje për sigurimin e përfaqësimit të drejtë të bashkësive joshumicë, i cili paraqitet si problem veçanërisht për gratë pjesëtare të këtyre bashkësive. Shembull i mirë është emërimi në pozitë drejtuese, drejtor i shkollës, të një gruaje të përkatësisë etnike turke. Pranë komunës Dollneni është punësuar një pjesëtare e BJSH nga bashkësia boshnjake. Në njësinë e MPB për dhënien e dokumentave personale dhe të udhëtimit janë punësuar 3 pjesëtare të gjinisë femërore prej BJSH, edhe atë 2 rome dhe 1 boshnjake.

Në zgjedhjet lokale të vitit 2009 nuk kishte kandidat –grua për kryetar komune megjithëse 13 partitë që morrën pjesë në zgjedhje, prej të cilave u zgjodhën 15 këshilltarë. Në përbërjen e shkuar të Këshillit kishte dy gra, prej të cilave njëra prej bashkësisë boshnjake dhe njëra prej bashkësisë maqedonase. Në listat e kandidatëve nga partitë e mëdha politike gratë janë më pak të përfaqësuara.

Tolerancë dhe mirëkuptim, multikulturalizëm

Gjendja e sigurisë në komunën e Dollnenit shikuar në përgjithësi është stabile. Qe prishur disa herë, edhe atë kur një shqiptar ishte sjellur në mënyrë të pahijshme ndaj një vajze të bashkësisë etnike serbe dhe gjatë përlëshjes fizike mes të rinjëve të përkatësisë etnike boshnjake dhe shqiptare. Ky rast qe zbardhur përmes dialogut mes pindërve. Në gjithë Peshtalevën mund të vijë deri te prishja e marrëdhënieve ndëretnike për shkak të iniciativës për ndërtimin e një objekti fetare (xhami). Zgjedhjet në vitin 2009 mbaruan pa ndonjë konflikt dhe pa mos u cënuar paqja megjithë parregullësitë gjate procesit zgjedhor.

Në komunën e Dollnenit nuk ka stacion policie në asnjë vendbanim me pjesëtarë të bashkësive joshumicë. Nevojitet mbrojtje dhe prevencion nga veset më të rrezikshme, duke inkuadruar edhe përdorimin e lëndëve narkotike, si dhe për mbrojtjen e pasurive natyrore dhe shoqërore. Mbrojtja veçanërisht është e nevojshme në shkollën e mesme në fshatin Zhitoshë, të cilën e vizitojnë nxënës prej vendbanimeve të ndryshme me përkatësi të ndryshme etnike.

Bashkëpunimi mes qytetarëve dhe policisë ende nuk është në nivel të kënaqshëm. Ekziston bashkëjetesa multietnike, toleranca dhe mirëkuptimi, për të cilin ndieshëm kontribuon sektori qytetarë. Shembull i mirë është përdorimi i gjuhëve të bashkësive joshumicë përmes udhëzimeve në gjuhë të ndryshme në disa prej institucioneve dhe formularëve në këto gjuhë. Në sektorin për dhënien e dokumentave personale pjesëtarëve të bashkësive joshumicë pa pengesa u ndahen letërnjoftime në gjuhën e tyre amtare. Nga ana tjetër, dispoziat për përdorimin e gjuhës shqipe si gjuhë e dytë zyrtare në komunën Dollneni, në praktikë nuk zbatohet në mënyrë adekuate. Nevojitet përkthim në mbledhje dhe punësimi i një përkthyesi për të cilën komuna në prill

të vitit 2009 mori donacion në pajisje për përkthim simultan. Këshilltarët e bashkësisë etnike Shqiptare nuk janë të kënaqur për mosekzistimin e mbishkrimeve në gjuhën shqipe në vendet publike, siç është rasti me komunën. Mbishkrimet e bizneseve private nga ana tjetër, në kundërshtim me dispozitat, nuk janë të shkruara në gjuhën maqedone, edhe pse në komunë është miratuar vendim për përdorimin e të gjitha 4 gjuhëve sipas nevojave të qytetarëve edhe atë – maqedonisht, shqip, turqisht dhe në gjuhën boshnjake. Në përgjithësi, NJVL tregon interes dhe mirëkuptim për zgjidhjen e të gjitha problemeve të qytetarëve padallim përkatësisë etnike.

Nëpunësit e arsimit nuk u ndanë sipas përkatësisë etnike gjatë grevës lidhur me punësimin joadekuat. Në komunë mbahet festivali i muzikor, i cili kultivon dhe prezanton folklorin dhe muzikën e të gjitha bashkësive etnike. Në komunën Dollneni nuk ka Gjykatë themelore, ndërsa procedurat zhvillohen pranë Gjykatës së Prilepit për punën e të cilës përfaqësuesit e BJSH nuk kanë asnjë vërejtje. Ekziston informim i pamjaftueshëm i qytetarëve për mundësinë të marrin pjesë në mbledhjet e Këshillit.

Komisioni për marrëdhënie mes bashkësive

Në përbërjen e shkuar të KMB, e cila është formuar në vitin 2005, të gjithë anëtarët ishin edhe anëtarë të Këshillit. Ai nuk tregoi aktivitet të mjaftueshëm për zgjidhjen e problemeve të bashkësive joshumicë, ndërsa takimet mbaheshin para mbledhjeve të Këshillit duke mos shqyrtuar nevojat dhe çështje vitale për bashkësitë. Në përbërjen e re të KMB janë të përfaqësuar të gjitha bashkësitë etnike dhe ka përfaqësim gjinor, por të gjithë anëtarët vijnë prej Këshillit.

Fusha të tjera me interes

Sektori civil është pjesërisht pasiv për shkak të promovimit joadekuat dhe bashkëpunimit të pamjaftueshëm me vetëqeverisjen lokale, si dhe për shkak të formimit ad hok të shoqatave të qytetarëve për nevoja afatshkurta.

Në komunë është formuar klubi i futbollit me përbërje të përzier etnike, i cili e nxit bashkëpunimin dhe ka mbështetjen e NJVL si dhe të sektorit lokal të biznesit.

Gratë në komunën e Dollnenit nuk janë të përfaqësuara sa duhet në jetën publike dhe strukturat e komunës, edhe pse ka disa shembuj pozitiv për inkuadrimin e tyre. Në Këshillat e bashkësive lokale, në këshillat drejtuese dhe komisionet, nuk ka asnjë pjesëtare të bashkësive etnike. Është rritur numri i grave prej BJSH nga komuna Dollneni të punësuara në institucionet pranë komunës Prilep. Është rritur edhe numri i të grave të punësuara në arsimin e mesëm.

Të rinjët nuk treguan interes për pjesëmarrje në formumet e bashkësive pranë kësaj komune.

- **Nevojitet të ndërtohet një stacion policie në vendbanime me bashkësi joshumicë për shkak të prevencionit të veseve të rrezikshme dhe për mbrojtjen e pasurive natyrore dhe shoqërore.**
- **Komuna të sigurojë kushte për zhvillimin e procesit edukativo arsimor dhe për hapjen e një paralele në gjuhën maqedone pranë shkollës së mesme.**

ДРУГОВО

Образование

Наставата во основното образование се одвива на македонски јазик, а од учебната 2008/2009 година факултативната настава на турски јазик е заменета со изборна. Наставата на турски јазик ја посетуваат и мал дел ученици од македонска етничка припадност. Во општина Другово сите деца, без разлика на етничката припадност, го продолжија средното образование. Учениците од турска етничка припадност средното образование го продолжија на македонски наставен јазик. Оваа учебна година нема запишани првоодделенци од турската заедница. Постои барање за организирање настава на турски јазик во самата општина, кое досега не е реализирано. Учениците од турската заедница образованието го почнуваат во Кичево каде што учат на мајчин јазик, имаат обезбеден превоз и бесплатни учебници.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

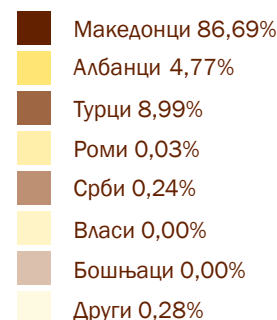
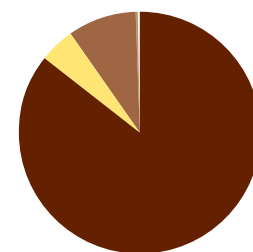
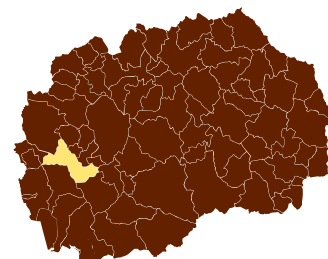
Немнозинските заедници се застапени во општинските служби само во едно училиште и во комуналното претпријатие. Припадничките на овие заедници речиси воопшто не се вклучени. Има една вработена Турчинка во општинската администрација, како и Влаинка, која е со живеалиште во Кичево. Во општината постојат вработувања по партиска основа, како и ангажирање кадар од општина Кичево.

На локалните избори во 2009 година од вкупно девет поднесени советнички листи со по девет кандидати за општина Другово, две советнички листи се на етничките заедници. На советничките листи на македонските политички партии немаше член од етничките заедници и обратно. Кај една од турските политички партии носител на листа беше Албанец. Во Изборната комисија имаше претставник од НЕЗ што живеат на територијата на општина Другово. Новиот Совет на Општина Другово се состои од девет членови од кои осум Македонци и еден Турчин. Претседателот на Советот е по третпат избран на оваа функција.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Во општината постојат традиционално добри односи меѓу заедниците.

Еден од ретките негативни примери во општината е обидот за воспоставување две паралелни месни заедници на етничките заедници во една единствена месност, со тоа што е пристапено кон решавање на овој проблем од страна на Комисијата за односи меѓу заедниците, која во текот на својот мандат не успеа да

дојде до решение. По увидувањето на проблемот од страна на населението, се создаде расположение за формирање една месна заедница. Во однос на овој проблем, новоизбраниот градоначалник на општина Другово поведе иницијатива за формирање месна заедница во село Србјани.

Иако во општина Другово нема посебни програми за заедниците, сепак тие може да се најдат во рамките на програмата на Советот на Општина Другово. Таков е примерот со донесувањето одлука на Советот на општината за збратимување на ОУ „Христо Узунов“ - општина Другово и на ОУ „Хаџи Илбеј“ - општина Бајрампаша, Истанбул.

Комисија за односи меѓу заедниците

КОЗ беше формирана и покрај тоа што во општината сите немнозински заедници заедно формираат помалку од 20 проценти од населението. Таа не беше формирана во согласност со закон, односно немаше еднаква застапеност на сите заедници. Етничките заедници имаа само еден член, а другите четворица беа Македонци. Комисијата имаше многу мала активност.

По изборите во 2009 година КОЗ е повторно формирана со нерамноправна застапеност на заедниците, и тоа еден Македонец и еден Турчин и една Турчинка.

Други области од интерес

Во состав на претходниот Совет на општината беше формирана и Комисија за еднакви можности на жените и на мажите, која не функционираше. На сите предложени советнички листи за локалните избори во 2009 година зачувана е процентуалната застапеност на жените. Жените од етничките заедници на советничките листи се од трето место надолу и со тоа не можат да дојдат до одредена позиција, односно да станат советнички. На листите од турските политички партии, жените се во роднинска врска со носителот на листа или со друг член на советничката листа. Во новоизбраниот состав на Советот има само една жена, Македонка, додека нема жени од етничките заедници.

Од досега формираните комисији при Советот на општината може да се забележи дека Македонки има во сите и тие се претседателки на комисиите, додека жена од турската заедница има само во КОЗ. Во минатиот состав на Советот немаше ниту една жена од етничките заедници, ниту во Училишниот одбор, ниту во Советот на родители.

Единственото здружение на граѓани во општина Другово ги вклучува жените од сите етнички заедници.

- Општината да обезбеди настава на мајчин јазик за учениците од турската етничка заедница.
- Општината при вработувањата во администрацијата и во локалните институции да ангажира кадар со живеалиште во Другово.

КАРБИНЦИ

Образование

Образованието во општина Карбинци се организира на македонски и на турски јазик, во согласност со структурата на населението, но само до средината на основното образование. Учениците доброволно учат македонски јазик во основното образование, за да ги избегнат натамошните проблеми во текот на образованието. Во централното основно училиште наставата се реализира на македонски јазик, додека во четири подрачни училишта наставата се реализира на турски јазик, поточно во селата Кучица, Парналија, Оџалија и една паралелка во село Радање. Во подрачните училишта каде што наставата се реализира на турски наставен јазик се користат учебниците на турски јазик, додека во централното училиште се користат учебници на македонски јазик. Причината поради која од петто до осмо одделение наставата се одвива на македонски јазик и за учениците што се припадници на помалите етнички заедници е недостигот од стручен кадар за предмети од наставниот процес.

Педагошката евиденција во училиштата се води на македонски и на турски јазик.

Учениците од влашката заедница наставата ја следат на македонски јазик и нема регистрирано барање за следење настава на влашки јазик.

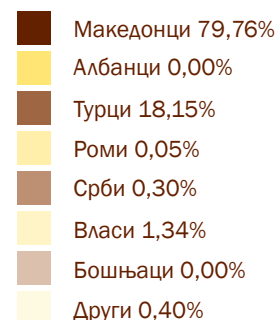
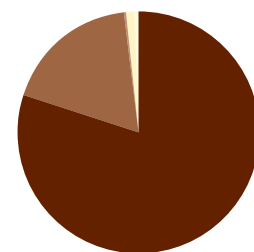
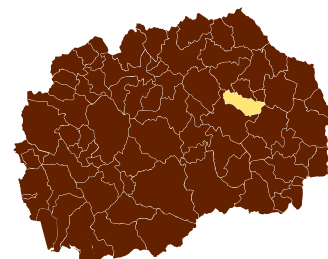
Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Припадниците на немнозинските заедници се недоволно вклучени во структурите на управување и на донесување одлуки, и не се соодветно застапени во општинската и во јавната администрација. Ова е особено случај со жените од немнозинските заедници. Тие се помалку застапени и како вработени и како членови на комисиите на општината, а за промена на оваа состојба не се преземаат никакви мерки.

За време на претседателските и на локалните избори во 2009 година во избирачките одбори во општина Карбинци беа вклучени вкупно 160 членови, од кои 129 Македонци, 22 Турци, 8 Власи и еден Србин.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Толеранцијата, разбирањето и соработката се на високо ниво, а односите меѓу заедниците се релаксирани. Граѓанскиот сектор, преку едно здружение, е активен во промоција на меѓуетничкиот соживот, вклучувајќи ги во своите активности сите

етнички заедници, како и во негувањето и промоцијата на идентитетот на турската заедница.

Позитивен пример во оваа општина е тоа што граѓаните имаат можност да се обратат (писмено) кон општината и на турски јазик, по што барањето се преведува и проследува до соодветните надлежни служби.

Комисија за односи меѓу заедниците

За време на минатиот мандат на Советот, формирана е комисија и покрај тоа што општината нема таква обврска. Активноста на комисијата не беше на задоволително ниво, подолг период немаше одржано седница и не покажуваше резултати. Новиот Совет формираше КОЗ каде што е зачувана законската обврска за еднаква застапеност на сите етнички заедници.

Други области од интерес

Според родовата застапеност во Советот на Општина Карбинци има седум мажи и две жени, додека процентот на млади изнесува 22 од вкупниот број советници.

- **Општината да преземе мерки за рамноправна етничка и родова застапеност во општинските структури и во локалните институции.**
- **Новиот состав на КОЗ да биде активен во исполнување на своите задачи.**

КИЧЕВО

Образование

Основното образование во Кичево се одвива во три основни училишта од кои само во едно наставата се одвива на три јазици – македонски, албански и турски јазик. Учениците од ромската етничка заедница од септември 2008 година имаат можност ромскиот јазик да го изучуваат како изборен јазик, кој претходно се изучуваше како факултативен предмет. Од ова училиште се отпишуваат учениците Македонци, што е последица од неспроведувањето на реонизацијата, која би ги обврзала родителите своите деца да ги запишат во ова училиште. Воопшто, кај децата од ромската етничка заедница е забележан слаб успех во образовниот процес, а за подобрување на оваа состојба се прават напори од страна на училиштето и на невладиниот сектор. Преземените акции се недоволни за решавање на проблемот.

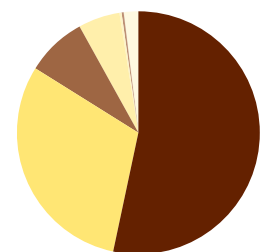
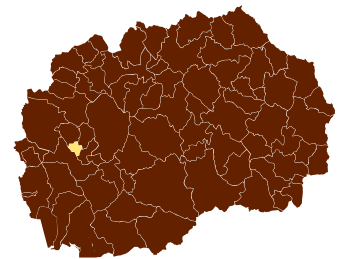
Средното образование е организирано на македонски и на албански јазик во единственото средно училиште во општината во кое учат речиси 3.000 ученици. Поради недостиг од соодветни просторни и технички услови, некоординираност и несоработка на раководството во средното училиште, но и поради запоставувањето на овој акутен проблем од локалната власт, дојде до конфликтна ситуација меѓу учениците Албанци и Македонци, која беше решена без поголеми последици.

Од гимназијата од почетокот на учебната 2008-2009 година до март 2009 година се имаат отпишано 17 ученици. Отпишаните ученици се од различни етнички заедници, но најголем дел се Турци и Роми и тоа од женски пол.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Етничките заедници не се соодветно застапени во општинската и во јавната администрација (со исклучок на неколку институции во кои е забележан напредок), што е особено изразено за помалите заедници, а особено за жените од нив. Постои несоодветна етничка застапеност во локалната самоуправа, Јавното комунално претпријатие, детската градинка „Олга Мицеска“, Јавното обвинителство во Кичево, Основниот суд во Кичево, Територијалната противпожарна единица, Центарот за култура, Фондот за пензиско и за инвалидско осигурување, Одделение за катастар, Центарот за социјални работи, ПОЕ на Министерството за правда, Фонд за здравствено осигурување, Дирекција за заштита и за спасување, итн.

Во составот на Советот на Општина Кичево, ромската заедница е застапена со двајца советници, турската заедница е застапена со еден советник, албанската заедница е застапена со тројца советници, додека македонската етничка заедница е застапена со 13 советници.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Во општината е констатирана толеранција меѓу етничките заедници, но не и соработка и соживот, особено на секојдневно неформално ниво. Советот во минатиот мандат ги почитуваше одредбите за употреба на албанскиот јазик, но немаше соработка со КОЗ. Исто така, соработката со граѓанскиот сектор беше само декларативно изразена.

Употребата на албанскиот јазик како втор службен јазик во општина Кичево не се почитува. Во некои институции каде што бројот на вработените лица од албанската етничка заедница е значителен се забележува употреба на албанскиот јазик како втор службен јазик (натписи на влезовите на институциите, како и на внатрешните простории и сл.), додека во институциите каде што албанската заедница е многу малку застапена или воопшто не е застапена, албанскиот јазик не се употребува воопшто.

До регионалната канцеларија на Народниот правобранител – Кичево за време на набљудуваниот период не беше поднесена ниту една претставка во однос на кршење на правата на етничките заедници. Претставките најмногу се однесуваа на непочитување на Законот за работните односи и за партиски вработувања. Врз основа на тоа за кои институции се однесуваат претставките, рангирањето е следново: судовите, урбанизмот и градежништвото и полицијата (граѓански состојби). Македонците поднесле 158 претставки, Албанците 113 претставки, а потоа следуваат Турците со 11 претставки и Ромите со осум. Македонски муслимани за овој период имаат поднесено две претставки, како и Хрватите.

Комисија за односи меѓу заедниците

Комисијата за односи меѓу заедниците до истекот на мандатот не успеа да воспостави ефикасна соработка со Советот на општината, кој не ги земаше предвид мислењата на Комисијата. Во рамки на новиот Совет на општината формирана е КОЗ со нерамномерна застапеност на етничките заедници (тројца претставници од македонската заедница, и по еден од албанската, влашката, турската и од ромската). Од нив петмина се надворешни членови, двајца се советници, а има една жена Македонка.

Други области од интерес

Најчести акции на полицијата има кај ромската заедница, и тоа најчесто поради помали прекршоци и ретки кривични дела. Здруженијата на граѓани прават напори за подобрување на соживотот во општината, посебно тие на помалите етнички заедници, кои се обидуваат да влијаат на анимирање на локалните институции за подобрување на состојбата на етничките заедници.

Негативна појава во општината е вклучување на младите во политички прашања, особено такви што се чувствителни од аспект на меѓуетничките односи, што придонесуваат кон етнички конфликти.

Комисијата за еднакви можности на жените и на мажите има мало влијание врз подобрувањето на состојбата на жените и нивна поголема застапеност во институциите. На локалните избори во 2009 година е направен напредок во однос на процентуалната застапеност на жените во советничките листи на политичките партии, но, сепак, во составот на Советот на општината е намален бројот на жени.

- **Целосно да се воведат употребата на албанскиот јазик како втор службен јазик во општината, во согласност со Законот за употреба на јазиците, како и почитување на начелото за соодветна и за правична застапеност.**
- **Локалните власти да овозможат еднаков пристап при упис на учениците во основните училишта и да создадат услови за упис во училиште во близина на местото на живеење.**

KËRÇOVA

Arsimi

Arsimi fillor në Kërçovë zhvillohet në tre shkolla të mesme prej të cilave vetëm në një të mesme zhvillohet në tre gjuhë – maqedonisht, shqip dhe turqisht. Nxënësit e bashkësisë etnike rome prej shtatorit të vitit 2008 kanë mundësi që gjuhën rome ta mësojnë si gjuhë zgjedhore, e cila paraprakisht mësohej si lëndë fakultative. Prej kësaj shkolle çregjistrohen nxënësit maqedon, i cili është pasojë e moszbatimit të rajonizimit, i cili do t'i obligonte prindërit që fëmijët e tyre t'i regjistrojnë në këtë shkollë. Në përgjithësi, të fëmijët e bashkësisë etnike rome është shënuar rezultat i dobët në procesin e arsimit, ndërsa për përmirësimin e kësaj gjendje bëhen përpjekje nga ana e shkollës dhe sektorit civil. Aksionet e ndërmarra janë të pamjaftueshme për zgjidhjen e problemit.

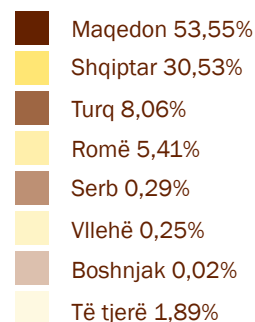
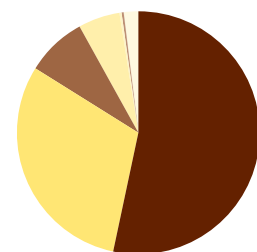
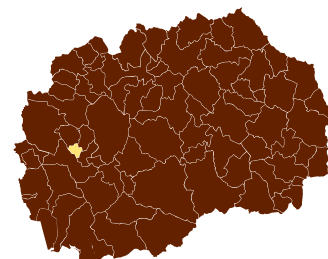
Arsimi i mesëm është i organizuar në gjuhën maqedone dhe shqipe në të vetmen shkollë të mesme të komunës ku mësojnë mbi tremijë nxënës. Për shkak të mungesës së klasave dhe kushteve teknike, moskoordinimit dhe mosbashkëpunimit të drejtuesve të shkollës së mesme, por edhe lënies pas dore të këtij problem akut nga pushteti lokal, erdhi deri te situata konfliktuoze mes nxënësve shqiptar dhe maqedon, e cila u zgjidh pa pasoja më të mëdha.

Prej gjimnazit nga fillimi i vitit shkollor 2008-2009 deri në mars të vitit 2009 janë çregjistruar 17 nxënës. Nxënësit e çregjistruar janë nga bashkësitë e ndryshme etnike, por pjesa më e madhe janë turq dhe romë edhe atë të gjinisë femërore.

Përfaqësimi në strukturat drejtuese, administrative dhe publike të komunës

Bashkësitë etnike nuk janë të përfaqësuara në mënyrë adekuate në administratën komunale dhe publike (përjashtim bëjnë disa institucione ku është shënuar përparim), që veçanërisht është e theksuar për bashkësitë më të vogla, veçanërisht të grave. Ekziston përfaqësim etnik joadekuat në vetëqeverisjen lokale. Ndërmarrjen publike komunale, çerdhjen e fëmijëve "Ollga Miceska", Prokurorisë publike në Kërçovë, Gjykatës themelore në Kërçovë, njësit territoriale të zjarrfikësve, Qendrës së kulturës, Fondit për sigurimin pensionalo-invalidor, Kadastrës së qytetit, Qendrës për punë sociale, NJR të Ministrisë së Drejtësisë, Fondit për sigurimin shëndetësorë, Drejtoria për mbrojtje dhe shpëtim, etj.

Në kuadër të Këshillit të komunës së Kërçovës, bashkësia etnike rome është e përfaqësuar me dy këshilltarë, sa ka edhe bashkësia turke, bashkësia shqiptare ka 3, ndërsa bashkësia etnike maqedone përfaqësohet me 13 këshilltarë.

Tolerancë dhe mirëkuptim, multikulturalizëm

Në komunë është konstatuar tolerancë mes bashkësive etnike, por jo edhe bashkëpunim dhe bashkëjetesë, veçanërisht në nivelin joformal të jetës së përditshme. Këshilli në përbërjen e shkuar, i respektonte dispozitat për përdorimin e gjuhës shqipe, por nuk kishte bashkëpunim me KMB. Poashtu, bashkëpunimi me sektorin civil ishte e shprehur vetem në fjalë.

Përdorimi i gjuhës shqipe si gjuhë e dytë zyrtare në komunën e Kërçovës nuk respektohet. Në disa institucione, ku numri i personave të punësuar nga rradhët e bashkësisë etnike shqiptare është i ndieshëm dhe vërehet përdorimi i gjuhës shqipe si gjuhë e dytë zyrtare (mbishkrimet në hyrje të institucioneve, si dhe hapësirat e brendshme etj), ndërsa në institucionet ku bashkësia shqiptare është shumë pak e përfaqësuar ose aspak nuk është e përfaqësuar, gjuha shqipe nuk përdoret fare.

Deri te zyra rajonale e Avokatit të Popullit – Kërçovë gjatë kohës deri sa zgjati mbikqyrja nuk ishte bërë asnjë ankesë në raport me shkeljen e të drejtave të bashkësive etnike. Ankesat më së shumti kanë të bëjnë me mosrespektimin e Ligjit për marrëdhënie pune dhe punësimet partiake. Në bazë të asaj se për cilat institucione bëhen ankesat, rangimi është sa vijon: gjykatat, urbanizmi, ndërtimtaria dhe policia (çështje të jetës së përditshme). Maqedonët kanë bërë 158 ankesa, shqiptarët 113, pastaj vijnë turqit me 11 ankesa dhe romët me 8. Maqedonët mysliman për këtë periudhë kanë bërë dy ankesa, sa kanë bërë edhe kroatët.

Komisioni për marrëdhënie mes bashkësive

Komisioni për marrëdhënie mes bashkësive deri te skadimi i mandatit nuk ia doli të vendos bashkëpunim efikas me Këshillin e komunës, i cili nuk i merrte parasysh mendimet e Komisionit. Në kuadër të Këshillit të ri të komunës është formuar KMB me përfaqësim të pabalancuar të bashkësive etnike (3 përfaqësues të bashkësisë maqedone, dhe nga një nga bashkësia shqiptare, turke dhe rome). Prej tyre, 5 janë anëtarë të jashtëm, 2 këshilltarë, ndërsa ka edhe një grua maqedone.

Fusha të tjera me interes

Intervenimet më të shpeshta të policisë ndodhin te bashkësia rome, edhe më shpeshë për shkak të veprave të vogla për kundërvajtje dhe rrallë për vepra penale. Shoqatat e qytetarëve bëjnë përpjekje për përmirësimin e bashkëjetesës në komunë, veçanërisht ato prej bashkësive më të vogla etnike, të cilët përpiqen të ndikojnë për animimin e institucioneve lokale për përmirësimin e gjendjes së bashkësive etnike.

Dukuri negative në komunë është involvimi i të rinjëve në çështje politike, veçanërisht te tilla që janë të ndieshme nga ansekti i marrëdhënieve ndëretnike, që kontribuojnë për tensione etnike.

Komisioni për mundësi të barabarta të grave dhe burrave ka ndikim të vogël në përmirësimin e gjendjes së grave dhe përfaqësimit të tyre në institucione. Në zgjedhjet lokale të vitit 2009 është bërë një përparim në raport me përfaqësimin proporcional të grave në listat e këshilltarëve të partive politike, por megjithatë në përbërje të këshillit të komunës është ulur numri i grave.

- **Tërësisht të zbatohet përdorimi i gjuhës shqipe si gjuhë e dytë zyrtare në komunë, në pajtim me Ligjin për përdorimin e gjuhëve, si dhe të respektohet parimi i përfaqësimit të drejtë dhe adekuat.**
- **Autoritetet lokale të mundësojnë qasje të barabartë gjatë regjistrimit të nxënësve në shkollat fillore dhe të krijojnë kushte për regjistrimin e nxënësve afër vendbanimeve.**

КОЧАНИ

Образование

Образованието во основните и во средните училишта се одвива на македонски јазик. Во општината има седум основни и две средни училишта. Во структурата на вработените нема претставници на НЕЗ, освен по еден припадник од ромската и од влашката заедница. Немнозинските заедници се минимално застапени и во училишните и во советодавните одбори. Ова е поради недостиг од квалификуван кадар на претставници од НЕЗ за овие функции и надлежности.

Со Законот за задолжително средно образование се забележува зголемување на бројот на учениците што се припадници на НЕЗ.

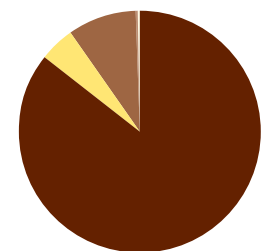
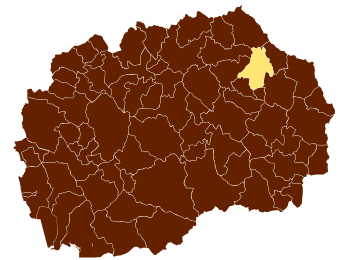
Во рамките на високото образование во општина Кочани е отворен Правен факултет, при универзитетот „Гоце Делчев“ од Штип. Во текот на своето двегодишно постоење, на овој факултет има запишано вкупно 500 студенти, од кои 21 студент се Власи, а четворица студенти се Роми.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Немнозинските заедници се незадоволително застапени во општинската управа и служби, освен како општи работници во јавното комунално претпријатие и во локалната самоуправа. Во Јавното комунално претпријатие бројот на вработени припадници на НЕЗ е речиси идентичен со процентуалната застапеност на НЕЗ на локално ниво, но се забележува намалување на бројот на припадници на НЕЗ во управувачките структури. Од сезонските вработувања, 30 проценти се припадници на НЕЗ. Во локалната самоуправа има вработено референт за етнички прашања од ромската заедница, кој е сменет со новата политичка гарнитура и е поставен нов, исто така, Ром.

Во Програмата за вработување преку кредитирање во рамки на Агенцијата за вработување, претставниците на НЕЗ се активно вклучени.

На локалните избори во 2009 година во општина Кочани имаше вкупно девет советнички листи, со вкупно 171 кандидат, од кои 52 беа припадници на НЕЗ. Во вкупно 56 избирачки одбори беа вклучени 30 припадници на НЕЗ, вработени во јавната администрација. Од 52 претставника што се кандидираа во Советот на Општина Кочани е избран само еден бидејќи поголем дел од овие претставници се наоѓаа на пониски позиции на изборните листи. Во комисиите при Советот на ЕЛС, бидејќи нема надворешни членови, советникот од ромската етничка заедница е вклучен во три различни комисији.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Не се евидентирани предмети поврзани со нарушувања на правото на еднаквост на припадници на НЕЗ од страна на граѓани или на правни субјекти.

Припадниците на НЕЗ што се невработени или немаат никакви финансиски примања, редовно го остваруваат правото на користење социјална помош, туѓа нега или еднаквостна помош, преку Центарот за социјална помош. Во првата половина од набљудувањето, од вкупно 2.050 корисници на социјална помош, 700 се припадници на НЕЗ од кои најголем број од ромската заедница. На сите баратели за добивање еднаквостна помош, од кои најчести се припадниците на НЕЗ, таа им е одобрена.

Во Канцеларијата за слободен пристап до информации најголем дел од прашањата се однесуваат на користење социјална помош, вработувања, инфраструктурни проблеми и решавање имотно-правни односи.

Од страна на МВР Кочани – Одделение за издавање документи за лична идентификација, не се евидентирани барања за двојазично издавање документи на припадници на НЕЗ.

Ромската советодавна граѓанска група придонесе кон мирно решавање на проблемот со ситните трговци од ромската заедница, во кој беа вклучени Пазарната инспекција, тезгеџии од ромската заедница и полицијата.

Комисија за односи меѓу заедниците

Иако општината нема законска обврска да формира ваква комисија, за време на минатиот мандат на Советот на општината постоеше иницијатива за формирање КОЗ, која не е реализирана. Во рамки на новиот Совет, исто така, не е формирана оваа комисија.

Други области од интерес

Ромите, кои претставуваат значителна немнозинска заедница, се соочуваат со исклучително тешка социо-економска состојба и затоа го остваруваат правото на користење социјална помош, како и добивање еднаквостна парична помош.

Застапеноста на жените од НЕЗ е на незадоволително ниво.

Постои здружение на граѓани, кое во своите активности редовно ги вклучува сите етнички заедници. Ромските културно-уметнички друштва и другите здруженија на НЕЗ се активни во промоција на својата култура и традиција, иако свеста за формите на здружување и за можностите за вклучување во јавниот живот од страна на НЕЗ е на незадоволително ниво.

- Општината да ги вклучи претставниците од НЕЗ во управувачките структури на локално ниво.
- Општината да работи на подобрување на состојбата на Ромите и на нивно активно вклучување во јавниот живот

КРИВА ПАЛАНКА

Образование

Основното и средното образование се изведува на македонски јазик. Припадниците на НЕЗ се раширени во повеќе паралелки, а главниот проблем на НЕЗ е лошата финансиска состојба на родителите и недостигот од учебници. Поради финансиски проблеми на почетокот на секоја учебна година дел од учениците изостануваат од настава поради учеството во гроздобер и во други активности заедно со своите родители, што придонесува за намалување на успехот и на поведението. Оваа појава се дефинира како злоупотреба на детскиот труд.

Во основното образование во учебната 2008/09 година се запишани 10 ученици Роми, но откажувањето од настава за овие деца е карактеристична и честа појава. Во ОУ „Илинден“ во учебната 2008/09 година наставата ја следат вкупно 62 ученика од ромската заедница, додека во 2009/2010 година треба да се запишат 22 деца што доаѓаат од ромската населба Единство.

Во учебната 2008/09 година од вкупно 32 ученика што се декларирани како Роми, запишани во средното училиште „Горче Петров“, 19 ученици примаат стипендија.

Во советот на родители има учество на Роми. Во ни едно училиште нема вработено припадник на НЕЗ, а конкурсите се објавуваат на македонски и на албански јазик, иако во општината не живеат припадници на албанската заедница.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Немнозинските заедници во поголемиот број институции на локално ниво воопшто не се застапени, што особено е случај со жените. Огласувањето за работни места во јавната општинска администрација е на македонски и на албански јазик, кој не се зборува во општината, што се толкува како причина за непријавување на припадници од мнозинските заедници за определени работни позиции. На раководна позиција нема ниту едно лице што е претставник на НЕЗ.

На конкурсот за вработување помлад соработник за етнички заедници во ЕЛС Крива Паланка е вработено лице од македонска етничка припадност, што претпоставува дека нема да има ист ефект како кога вработениот би бил припадник на НЕЗ. На конкурсот за уште 15 работни места во ЕЛС, не е вработен ниту еден претставник на НЕЗ. Ова уште повеќе ја нарушува незадоволителната етничка структура на вработени лица на локално ниво.

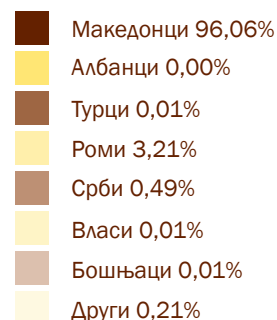
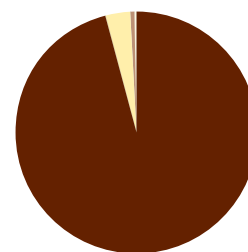
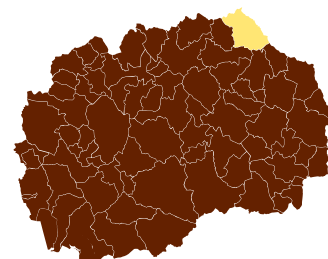
Во судот во Крива Паланка нема вработено лице од НЕЗ ниту како преведувач.

На локалните избори во 2009 година припадниците на НЕЗ во многу мал процент беа застапени на листите за советници. Тие на листите котираа на ниски позиции, а со тоа и шансите за влез во Советот на општината, реално, беа многу мали. Во сегашниот состав на Советот при ЕЛС - Крива Паланка од вкупно 19 члена од кои ниту еден претставник на НЕЗ, има 6 жени, а тројца се на возраст под 30 години.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Меѓуетничките односи се стабилни, освен еден случај на инцидент меѓу ромската заедница и полицијата во втората половина на 2008 година.

Активности за промоција и за зачувување на културниот идентитет на мнозинските

заедници не се забележани. Заради ефикасност во работењето и опфаќање на НЕЗ во тек е формирање Ромска советодавна група од страна на ОБСЕ.

Во Центарот за социјални грижи странките претпочитаат да се обраќаат директно до раководителот отколку преку социјалните работници, што се должи на недоволната информираност. Од поднесените барања на НЕЗ за добивање еднократна парична помош, околу 85 проценти се решаваат позитивно.

Во 2008 година бројот на корисници на социјална помош е 935, а на еднократна помош 909, додека до мај 2009 година бројот на корисници на социјална помош е 547, а на еднократна помош 371. Карактеристично е тоа што и во 2008 година, а според трендот и во 2009 година, бројот на корисници во Крива Паланка во споредба со бројот на население во други општини е значително поголем, што несомнено укажува на социо-економската состојба на населението. И во двете категории помош има значителен процент претставници на етничките заедници.

На конкурсите за самовработување, иако минимално, застапени се припадници на НЕЗ, како и во Програмата за самовработување со кредитирање каде што се одобрени шест кандидатури на претставници на НЕЗ од вкупно 15 во 2008 година.

Центарот за информирање на граѓаните има значајна улога во подобрување на комуникацијата на претставниците на НЕЗ со локалните институции.

Припадниците на НЕЗ сè уште немаат доставено никакво писмено барање до референтот за ромски прашања и комуникацијата е сè уште усна и отежната. НЕЗ многу малку се обраќаат и до канцеларијата на Народниот правобранител, што е последица од слабата информираност.

Повеќе од 30 проценти од живеалиштата на ул. „Единство“ не се урбанизирани, а во нив живее 90 проценти од ромската популација. ЕЛС сè уште нема решение за овој проблем.

Припадниците на ромската заедница се незадоволни од третманот на вработените во локалните институции.

И покрај можноста граѓаните да извадат лични документи на својот мајчин јазик, поднесени се многу малку барања од страна на НЕЗ.

Комисија за односи меѓу заедниците

За време на минатиот мандат Советот на општината немаше формирано КОЗ и општината нема законска обврска да формира. Исто така, во новиот состав на Советот не е формирана оваа комисија.

Други области од интерес

Ромската заедница се соочува со социо-економски проблеми што влијаат негативно на остварувањето на правата на оваа заедница.

Од страна на граѓанскиот сектор се алармира за злоупотреба на детскиот труд кај немнозинските заедници, што покрај негативното влијание на другите права, се одразува и на вклученоста на децата во воспитно-образовниот процес. Родителите не ги сфаќаат сериозно предупредувањата за задолжително основно и средно образование на нивните деца.

Здруженијата на граѓани со ромска целна група активно и успешно работат во областа на образованието со поддршка на општината, но постои простор да се подобри комуникацијата меѓу овие НВО и институциите. Исто така, граѓанските организации се активни во промоцијата на правата и во поддршката за развој на немнозинските заедници, но меѓусебно немаат изградено соработка. И покрај тоа што постои недоволна застапеност на НЕЗ, родовата еднаквост на НЕЗ во институциите е зачувана. Женските НВО во општината се активни, но немаат спроведено активности поврзани со НЕЗ.

- Општината да се заложува за отстранување на појавата на злоупотреба на детскиот труд.
- Да се спроведе правична застапеност, со што би се зеле предвид високообразовните кадри од НЕЗ.

КРУШЕВО

Образование

Наставниот процес во основното образование во општината се одвива на македонски и на албански јазик и факултативно на влашки јазик, додека за учениците од турска, српска, ромска и од бошњачка етничка припадност сè уште нема предуслови за формирање паралелки во кои наставата би се одвивала на нивниот мајчин јазик. Во средното училиште наставата се одвива на македонски јазик. Во учебната 2008/09 година учеа 64 ученици Македонци, 15 Власи и еден Ром.

Во руралните средини е забележан недостиг од основни услови за нормално одвивање на образовниот процес.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

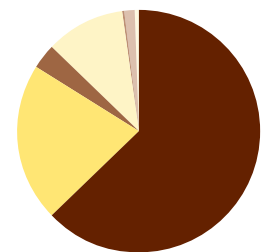
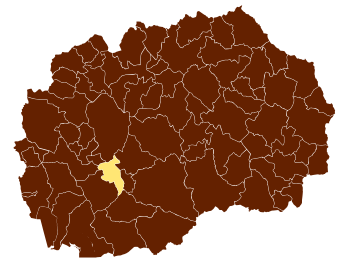
Припадниците на НЕЗ се незадоволни од застапеноста во органите на управата и во јавните претпријатија како што се Основниот суд во Крушево, училиштата и подрачните единици на министерствата. Исклучоци се основното училиште „Никола Карев“ и Здравствениот дом во кои се вработени 35 Македонци, тројца Албанци, еден Србин, седум Власи и двајца Бошњаци. Вклученоста на жените што се припаднички на НЕЗ во управувачките структури е незадоволителна, иако минатиот мандат во оваа општина имаше градоначалничка.

Правото на еднаквост беше почитувано за време на изборниот процес. Кандидатските листи на партиите што беа пријавени на локалните избори во 2009 година беа составени од членови со различен етнички состав. За првпат оваа година носители на листа на советници на сите партии што учествуваа на овие избори беа жени.

Новиот Совет на Општина Крушево е составен од 11 советници од кои пет жени, и е со мешовит етнички состав и тоа: седум Македонци, две Влаинки и двајца Албанци.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Односите меѓу заедниците се проценуваат како релаксирани, а беа инцидентно нарушени само во еден случај при посета на ученици Албанци во Крушево кога дојде до физичка пресметка во која интервенираше полицијата и беше брзо разрешена.

Граѓаните на Крушево се задоволни од водењето на судските постапки во Основниот суд во Крушево. При постапките во кои се вклучени лица од НЕЗ се ангажира преведувач. УВР Крушево личните документи ги издава на македонски јазик и на јазикот на етничките заедници на кој е поднесено барањето.

Соработка на сите наставници, од различна етничка припадност, е манифестирана за време на штрајкот во основните и на средното училиште во Крушево.

Граѓаните, водени од идејата градот да заживее како туристичко место, го реализираа проектот „Крушево етноград“ во кој учествуваат сите етнички заедници. Во општината се одвиваат и други активности за негување и практикување на традицијата и на обичаите, религијата и културата на мнозинските заедници како што е мултиетничката културна манифестација во село Борино, а граѓанските организации при одвивање на своите активности имаат соработка со општината.

Комисија за односи меѓу заедниците

Комисија за односи меѓу заедниците постоеше во минатиот состав на Советот и беше составена од еднаков број членови од различните заедници. Нејзината активност беше забележителна во првата половина од набљудувањето, додека пред истекот на мандатот се забележува драстично намалување на активноста на Комисијата, неодржување состаноци и неспроведување на планот за работа.

Во рамки на новиот состав на Советот е формирана Комисија за односи меѓу заедниците, која ја зачувува застапеноста на сите етнички заедници од општината.

Други области од интерес

Лошата социо-економска состојба на населението ги засега сите граѓани, без разлика на нивната етничка припадност. Значаен проблем претставува емиграцијата на младото население од Крушево. Најголеми проблеми во општината претставуваат невработеноста, водоснабдувањето и итната здравствена помош.

Во општината работи организација што има соработка на меѓународно ниво, а се залага за промоција и за заштита на културното богатство, меѓуетничката соработка и подобрувањето на социо-економската состојба на албанската заедница, што претставува редок и позитивен пример.

- **Општината да создаде услови за намалување на невработеноста како превентива од емиграцијата на младото население, да ја подобри состојбата со водоснабдувањето и да ја реактивира итната медицинска служба.**
- **Општината да ја подобри состојбата со застапеноста на НЕЗ во јавните институции.**

KRUSHEVA

Arsimi

Procesi i imësimi në arsimin fillor në komunë zhvillohet në gjuhën maqedone dhe shqipe dhe në mënyrë fakultative në gjuhën vllehe, ndërsa nxënësit e përkatësisë etnike turke, serbe, rome dhe boshnjake, ende nuk kanë parakushte për formimin e paraleleve në të cilat mësimi do të zhvillohej në gjuhën e tyre amtare. Në shkollën e mesme mësimi zhvillohet në gjuhën maqedone. Në vitin shkollor 2008/2009 mësonin 64 nxënës maqedon, 15 vllhë dhe 1 romë.

Në mjediset rurale është evidentuar mungesë e kushteve elementare për zhvillimin normal të procesit arsimor.

Përfaqësimi në strukturat drejtuese, administrative dhe publike të komunës

Përfaqësuesit e BJSH janë të pakënaqur me përfaqësimin në organet drejtuese dhe ndërmarrjet publike, siç janë Gjykata themelore në Krushevë, shkollat dhe njësitë rajonale të ministrive. Përgjatë bënë shkolla fillore “Nikolla Karev” dhe Shtëpia e shëndetit, në të cilën janë punësuar 35 maqedon, 3 shqiptar, 1 serb, 7 vllhë dhe 2 boshnjak.

Inkuadrimi i grave pjesëtare të BJSH në strukturat drejtuese është e pakënaqshme, edhe pse mandatin e shkuar në këtë komunë kryetar ishte një grua.

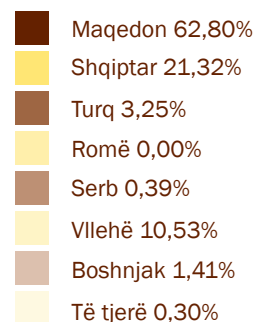
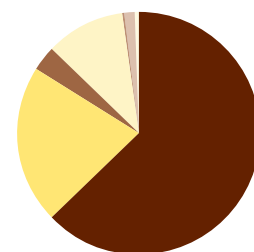
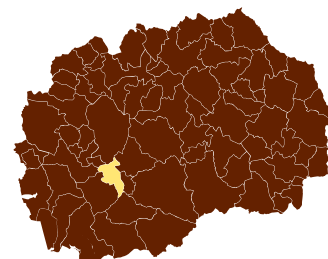
E drejta për barazi qe respektuar gjatë procesit zgjedhor. Listat e kandidatëve të partive të cilat qenë paraqitur për zgjedhjet lokale të vitit 2009 qenë formuar prej anëtarëve me përkatësi të ndryshme etnike. Për herë të parë këtë vit bartës të listave për këshilltar nga të gjitha partitë që morën pjesë në këto zgjedhje, ishin gra.

Këshilli i ri komunës së Krushevës është i përbërë prej 11 këshilltarëve, prej të cilëve 5 janë gra, dhe është me përbërje të përzier etnike edhe atë: 7 maqedon, 2 vllhë dhe 2 shqiptar.

Tolerancë dhe mirëkuptim, multikulturalizëm

Marrëdhëniet mes bashkësive vlerësohen si të relaksuara, dhe incidentalisht qenë prishtur vetëm në një rast gjatë vizitës së nxënësve shqiptar në Krushevë, kur erdhi deri te përleshje fizike, në të cilin intervenojë edhe policia duke e zgjidhur shpejt incidentin.

Qytetarët e Krushevës janë të kënaqur me mënyrën e procesimit të lëndëve gjy-

qësore në Gjykatën themelore të Krushevës. Gjatë procedurës në të cilat janë të involvuar persona prej BJSH angazhohet përkthyes. DPB në Krushevë dokumentat personale i jep në gjuhën maqedone dhe në gjuhën e bashkësive etnike në të cilën është bërë kërkesa.

Bashkëpunimi i të gjithë mësuesve, me përkatësi të ndryshme etnike, është manifestuar gjatë grevës në shkollat fillore dhe shkollën e mesme në Krushevë.

Qytetarët të udhëhequr nga ideja që qyteti të gjallërojë si vend turistik, e realizoi projektin “Krusheva – etno qytet”, në të cilin morën pjesë të gjitha bashkësitë etnike. Në komunë zhvillohen edhe aktivitete të tjera për kultivimin dhe praktikimin e traditës dhe zakoneve, fesë dhe kulturës së bashkësive joshumicë, siç është manifestimi kulturor multi-etnik në fshatin Borino, ndërsa organizatat qytetare gjatë aktiviteteve të tyre bashkëpunojnë me komunën.

Komisioni për marrëdhënie mes bashkësive

Komisioni për marrëdhënie mes bashkësive ekzistonte në mandatin e shkuar të Këshillit dhe përbëhej nga numri i njejtë i anëtarëve nga bashkësitë e ndryshme. Aktiviteti i saj ishte i dukshëm në pjesën e parë të mbikqyrjes, ndërsa para skadimit të mandatit është vërejtur rënie drastike e aktivitetit të komisionit, mosmbajtja e mbledhjeve dhe duke mos zbatuar planin e punës.

Në kuadër të përbërjes së re të Këshillit është formuar Komisioni për marrëdhënie mes bashkësive, i cili e respekton përfaqësimin e të gjitha bashkësive etnike të komunës.

Fusha të tjera me interes

Gjendja e keqe socio-ekonomike e popullësisë i prek të gjithë qytetarët, padallim përkatësisë së tyre etnike. Problem shumë i vështirë është emigrimi i popullësisë së re të Krushevës. Problemet më të mëdha të komunës janë papunësia, furnizimi me ujë të pijshëm dhe urgjenca shëndetësore.

Në komunë punon një organizatë, e cila ka bashkëpunim në nivel ndërkombëtarë, ndërsa angazhohet për promovimin dhe mbrojtjen e pasurisë kulturore, bashkëpunimit ndëretnik dhe për përmirësimin e gjendjes socio-ekonomike të bashkësisë shqiptare, që është shembull i rrallë pozitiv.

- **Komuna të krijojë kushte për zbutjen e papunësisë si prevencion për emigrimin e popullësisë së re, ta përmirësojë gjendjen me furnizimin me ujë të pijshëm dhe ta riaktivizojë shërbimin e urgjencës.**
- **Komuna ta përmirësojë gjendjen e përfaqësimit të BJSH në institucionet publike.**

CRUSHUVA

limba armânească

Educatsii

Protseslu di educatsii tu educatsia primară tu comună easti pi limba machidunească shi limba arbinishească shi facultativ s-ânveatsă pi limba armânească, a ti scularlji di etnitatea ânturtsească, sârbească, romă shi boshnjeacă nica noari conditsii ti adrari clasuri iu va s-poață s-ânveatsă pi a lor limbă di dadă. Tu sculia di mesi educatsia easti pi limba machidunească. Tu anlu scular 2008/09 ânvitsa 64 di sculari Македонци, 15 di Armănj shi 1 Rom.

Tu locârlu rurali noari conditsii primari ti realizari normală a protseslui ti educatsii.

Partitsipari tu structurili conducătoari, administrativi shi publitsi

Bănătorlji a comunitătslor cari nu suntu multsimi nu suntu ifharistusits di partitsiparea tu organili a conducsirăljei shi firmili publitsi ca cum suntu Giudiclu primar di Crushuva, sculiili shi filialili locali a ministeriatilor. Aoatsi nu intră sculia primară „Nicola Carev“ shi Casa ti sânățati iu lucreadză 35 Machedonj, 3 Arbinesh, 1 Sârbu, 7 Armănj shi 2 Boshnjeats. Nu ifharistuseashti shi partitsiaprea a muljerlor di la comunitătsli cari nu suntu multsimi tu structurili a conducsirăljei, tsicara ca tu mandatlu tricut celnic ica primar a comunăljei era muljeari.

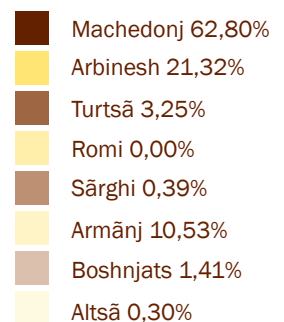
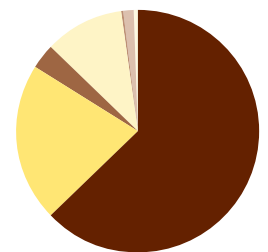
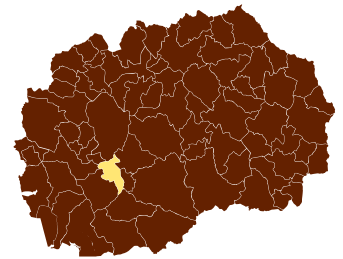
Ândreptul ti egalitati era tinjisit la protseslu di alidzerli. Listili a candidatslor a partiilor cari intrară la alidzerli locali 2009 avea membri di ma multi etnii. Ti prota oară aestan purtatori a listăljei ti consultantsă a tutălör partii cari partitsipară la aesti alidzeri era muljeri.

Năulu Consiliu a Comunăljei Crushuva ari 11 di consultantsă di cari 5 muljeri, shi easti misticat cu ma multi etnităts shi atsea: 7 Machedonj, 2 Armăni shi 2 Arbinesh.

Tolerari shi achicăseari, multiculturalizmu

Relatsiili anamisa di comunitătsli s-lugursescu ca relacsati, a nu era tinjisti in-tident cându sculari Arbinesh era tu vizita a cāsăbălui Crushuva shi vini pănă di băteari iu intervenă shi politsia shi situatsia era ândreaptă ti shcurtu chiro.

Bănătorlji di Crushuva suntu ifharistusits di atsea cum s-duc protsedurili la Giudiclu primar di Crushuva. La protsedurili iu suntu involvati personi di comunitătsli cari nu suntu multsimi easti angajat traducător. Conducsirea ti lucârli interni documentili

limba armânească

personali li da pi limba machidunească shi limbili a comunitătslor etnitsi pi cari easti dată căftarea.

Colaborarea a dascaljlor, di ma multi etnităts, s-manifestă cându avea shtraicu tu sculiili primari shi tu sculia di mesi di Crushuva.

Bănătorlji, âmprustats di idea cāsăbălu s-ânyeadză ca loc turistic, lu-realizară proectul

“Crushuva etno-căsăbă” iu partitsipeadză tuti comunităts etnitsi. Tu comuna ari shi activitătis ti avigljeari shi parcticari a traditsiiljei shi adetsli, relighia shi cultura a comunitătslor cari nu suntu multsimi ca cum easti manifestatsia culturală multietnică tu h. Borino, a organizatsiili tsivili ti a lor activitătis lucreadză deadun cu comuna.

Comisia ti relatsii anamisa di comunitătisli

Comisia ti relatsii anamisa di comunitătisli lucra shi tu chirolu a tricutul Consiliu shi avea isa numer di membri di ma multi comunitătis. Activitatea a ljei era vidzută tu prota giunitati a monitoringlui, ma ninti ta s-bitisească mandatlu a ljei s-veadi mari scădeari a activitătislor a comisiljei, fără shedintsă shi nirealizari aplanlui ti lucru.

Ân cadur a năului Consiliu easti fundată Comisii ti relatsii anamisa di comunitătisli cari u-aveaglji partitsiparea a tutălor comunitătis etnitsi a comunăljei.

Alti sferi di interes

Greaua situatsii sotsio-economică a bănătorlor easti ună ti tuts bănători, fără diferentsă di a lor pricădeari etnică. Problem importantu easti emigrarea a tinirlor di Crushuva. Naima mari problem a comunăljei easti problemlu cu mari numer a bănătorlor fără lucru , distribuarea a apăljei shi agiutorlu urghent ti sânătati.

Tu comuna lucreadză organizatsii cari ari colaboratsii pi nivel internatsional, a naima multu lucreadză ti promovari shi apurari a aveariljei culturală,colaborarea interetnică shi ma bună situatsii sotsio-economică a comunitatiljei arbinishească, tsi easti egzemplu pozitiv.

- **Comuna s-lucreadză ma multu ti scădeari a numerlu a bănătorlor fără lucru ca preventivă ti emigrarea a tinirăljei populatsii, su facă ma bună distribuarea a apăljei shi su reactiveadză slujba ti meditsină urghentă.**
- **Comuna su facă ma bună situatsia cu partitsiparea a comunitătslor cari nu suntu multsimi tu institutsiili publitsi.**

КУМАНОВО

Образование

Во општина Куманово правото на настава на мајчин јазик во основното образование можеа да го остваруваат припадниците на македонската, албанската, српската заедница, како и на турската заедница, која не го користи ова право. По направените напори од страна на ромската и на влашката заедница преку организирање настани за промоција и за актуализирање на потребата за воведување образование на нивниот мајчин јазик, Министерство за образование од учебната 2009/10 година почнува со избран предмет каде што етничките заедници ќе можат да следат настава и на ромски, влашки, бошњачки и на турски јазик. Во општината има минимална опфатеност на децата од албанската заедница во институциите на предучилишната возраст.

Во изминатиот период во општина Куманово се отворија неколку високообразовни установи во кои наставата се изведува на македонски, албански и на англиски јазик и се од комерцијален и некомерцијален карактер. Пристапот до овие институции е еднаков врз основа на платено образование. Во досегашното работење на овие установи не е забележана неможност на претставници на НЕЗ да се запишат и да се школуваат во нив.

Во општина Куманово во февруари 2007 година се усвоени акциски и оперативни планови за „Декадата на Ромите 2005 - 2015 година“, кои содржат активности за поголема вклученост на Ромите во основните училишта.

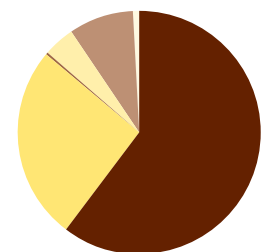
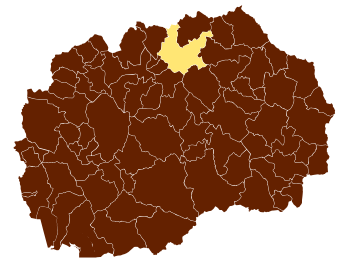
Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Немнозинските етнички заедници не се правично застапени во општинските управни и административни структури. Вработувањето во голема мера е условено и политизирано и не постои систематско решавање на потребата на НЕЗ, што предизвикува револт и чувство на дискриминација. Се регистрира преголемо влијание на политиката во однос на степенот на образование и на квалификациите потребни за одредено работно место. Според исказите на граѓаните, ова е случај во СВР Куманово каде што новите вработувања се по партиска линија, а најмногу вработувања има од албанската заедница, додека ромската не е земена предвид, како и во Основниот суд во општината.

Забележан е пример на дискриминација на конкурсите за вработување при ОУ „11 Октомври“. Дел од пријавените кандидати беа припадници од ромската етничка заедница, а не е примен ниту еден, иако во тоа училиште од 725 деца, 148 се од ромска етничка заедница. Во Куманово има четворица Роми со педагошки факултет што не се во работен однос.

Недостига правна реакција што би го решила проблемот и би претставувала пример за натаму.

Граѓаните на НЕЗ сметаат дека и тие што се вработени или членови на комисији и одбори некавалитетно ги застапуваат нивните интереси.

Македонци	60,43%
Албанци	25,87%
Турци	0,28%
Роми	4,03%
Срби	8,59%
Власи	0,14%
Бошњаци	0,02%
Други	0,64%

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Во општината, покрај македонскиот, втор службен јазик е и албанскиот, иако неговата потреба е несоодветна. Во Одделението за издавање лични документи двојазичноста се применува, така што обрасците за издавање лични карти, пасоши, изводи итн. се испишани и на двата јазика.

Во Основниот суд во Куманово сите барања и други документи се поднесуваат на македонски јазик, но за судските процеси се обезбедени судски преведувачи на јазикот на кој зборува вклученото лице.

Состојбата со меѓуетничките односи во општината се проценува истовремено и како релаксирана, но и кривка. Забележани се неколку инциденти што ги нарушуваат меѓуетничките односи и ги зголемуваат тензиите меѓу заедниците. Некои од нив се случиле за време на парламентарните и на локалните избори. Потоа, тензии меѓу албанската и српската заедница предизвикани со признавањето на Косово, кои кулминираа во физички пресметки. Неколкупати имаше тензии и меѓу учениците Македонци и Албанци и тоа во протестите против полагањето на државна матура, како и поради лошите просторни услови на учениците Албанци во однос на учениците Македонци. Голем револт кај македонската заедница предизвика проблемот со депонијата Краста. Оваа заедница живее во непосредна близина на депонијата, а локалните институции немаа решение за надминување на проблемот. Во набљудуваниот период се случи и полициската акција „Пепел“ со која е разбиена криминална група во тутунскиот сектор во која учествуваа припадници од повеќе етнички заедници и за која сè уште нема судски епилог.

Се забележува соработка на прашања од меѓуетнички карактер кај граѓанскиот сектор, но и кај приватниот сектор, додека за јавниот сектор се тврди дека прави напори за соработка со сите етнички заедници.

Комисија за односи меѓу заедниците

Во минатиот состав на Советот беше формирана Комисија за односи меѓу заедниците, која имаше донесено деловник за работа, но беше нефункционална за време на целиот мандат. Новиот Совет формираше Комисија за односи меѓу заедниците и рамномерната застапеност на сите заедници е почитувана, но и оваа Комисија досега нема преземено никакви активности.

Други области од интерес

Кај граѓанскиот сектор во општината е забележана значајна активност, а е забележана соработка со Косово и со други соседни земји за спречување насилство.

Општината има усвоено акциски и оперативни планови за „Декадата на вклучување на Ромите 2005 – 2015 година“, а на прашањата на Ромите постои и соработка меѓу граѓанскиот сектор, општинската и централната власт. Министерството за труд и за социјална политика има отворено информативни центри од кои еден во Куманово, во просториите на ЦДЗ „Дром“, кој работи на спроведување на „Декадата за Ромите“. И другите здруженија работат во оваа област, како што се „Иднина“, Форум за правата на Ромите „Арка“, СОС Куманово, „Флоренс Најтингел“, итн.

Во рамки на општината е формирано Одделение за соработка со невладини организации, кое има изработено стратегија за дејствување, меѓутоа граѓанскиот сектор укажува на неотвореност при доделувањето грантови.

Во претходниот состав на Советот здруженијата на граѓани присуствуваа на седниците на Советот без право да се вклучат во дискусиите. Оваа практика продолжува и во овој состав на Советот.

Вклученоста на жените што се припаднички на НЕЗ во управувачките структури не е на задоволително ниво, и ова важи за жените од сите етнички заедници.

- Општината да ги почитува правичната застапеност и професионализмот при вработувањата во општинската и во јавната администрација.
- Општината да преземе мерки за подобрување на соживотот на младите од различни етнички заедници.

KUMANOVA

gjuhë shqipe

Arsimi

Në komunën e Kumanovës e drejta për arsim në gjuhën amtare në arsimin fillor mund ta realizojnë pjesëtarët e bashkësisë maqedone, shqiptare, serbe, ndërsa bashkësia turke nuk e shfrytëzon këtë të drejtë. Pas përpjekjeve të bëra nga ana e bashkësisë rome dhe vllehe duke organizuar ngjarrje ku promovohet dhe aktualizohet nevoja për zbatimin e arsimit në gjuhën e tyre amtare, Ministria e Arsimit prej vitit shkollor 2009/2010 nis me lëndën zgjedhore, ku bashkësitë etnike do të mund të ndjekin mësim edhe në gjuhën rome, boshnjake dhe vllehe. Në komunë ka një përfshirje minimale të fëmijëve të bashkësisë Shqiptare në institucionet parashkollore.

Gjatë periudhës së kaluar në komunën e Kumanovës u hapën disa institucione të arsimit të lartë, ku mësimi zhvillohet në gjuhën maqedone, shqipe dhe angleze dhe janë të karakterit komercial dhe jokomercial. Qasja deri te këta institucione është i barabartë në bazë të arsimit të paguar. Gjatë punës së deritanishme në këto institucione nuk është shënuar ndonjë pengesë për pjesëtarët e BJSH për tu regjistruar dhe për tu shkolluar në to.

Në komunën e Kumanovës në shkurt të vitit 2007 janë miratuar plane aksionale dhe operative për “Dekadën e Romëve 2005-2015” të cilat përbajnë aktivitete për inkuadrim më të madhë të Romëve në arsimin fillor.

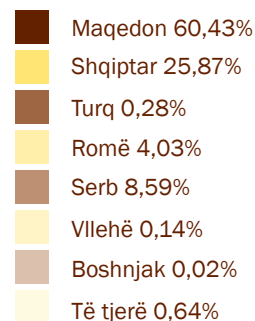
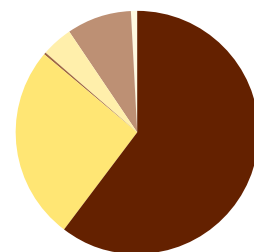
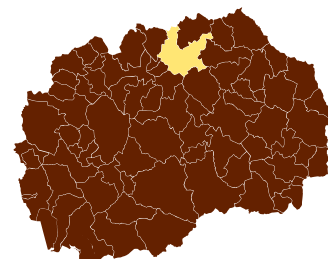
Përfaqësimi në strukturat drejtuese, administrative dhe publike të komunës

Bashkësitë etnike joshumicë nuk janë të përfaqëuara drejtë në strukturat drejtuese dhe administrative të komunës. Punësimi në masë të madhe është i kushtëzuar dhe i politizuar dhe nuk ekziston zgjidhje sistematike për nevojat e BJSH që shkakton revolt dhe ndjenjën e diskriminimit, evidentohet ndikim më i madhë i politikës për nivelin e arsimit dhe nevojat e kualifikimit të nevojshëm për një punë të caktuar. Sipas deklaratave të qytetarëve, kjo ndodhë në SPM në Kumanovë, ku punësimet e reja janë bërë sipas linjës partike, ndërsa punësime më shumta ka prej bashkësisë shqiptare, ndërsa ajo rome nuk është marrë parasysh, si dhe në Gjykatën themore të komunës.

Është shënuar shëmbulli i diskriminimit në konkurset për punësim në Sh.f. “11 Tetori”. Një pjesë e kandidatëve të paraqitur ishin pjesëtarë të bashkësisë etnike rome, ndërsa nuk prej tyre nuk u pranua asnjë, edhe pse në këtë shkollë prej 725 nxënësve, 148 janë të bashkësisë etnike rome. Në Kumanovë ka 4 romë me fakultet pedagogjik, të cilët nuk janë në marrëdhënie pune.

Mungon përzgjedhja e drejtë e cila do ta zgjidhte problemin dhe do të ishte shembull për të ardhmen.

Qytetarët e BJSH vlerësojnë se edhe ata janë punësuar ose janë anëtarë të komisioneve dhe këshillave, janë të pasuksesshëm në përfaqësimin e interesave të tyre.

Tolerancë dhe mirëkuptim, multikulturalizëm

Në komunë krahas maqedonishtes, gjuhë e dytë zyrtare është edhe gjuha shqipe, edhe pse zbatimi i saj është joadekuat. Në sektorin për dhënie e dokumentave personale dygjuhësia respektohet, ashtu që formularët për dhënie e letërnjoftimeve, pasaportave, çertifikatave të lindjes etj janë në dy gjuhë.

Në Gjykatën themore në Kumanovë të gjitha kërkesat dhe dokumentat të tjerë bëhen në gjuhën maqedone, por për proceset gjyqësore janë siguruar përkthyes për gjuhën amtare të personave të involvuar.

Gjendja me marrëdhëniet ndëretnike në komunë vlerësohet njëkohësisht edhe si e relaksuar, por edhe jostabile. Janë të evidentuara disa incidente të cilat i prishin marrëdhëniet ndëretnike dhe i shtojnë tensionet mes bashkësive. Disa prej tyre ndodhën gjatë zgjedhjeve parlamentare dhe lokale. Tensionet mes bashkësisë shqiptare dhe serbe të shkaktuara nga njohja e pavarësisë së Kosovës, të cilat u përshkallëzuan në përleshje fizike. Disa herë kishte tensione edhe mes nxënësve maqedonas dhe shqiptar, edhe atë gjatë protestave kundër maturës shtetërore, si dhe për shkak të kushteve të këqija në të cilat mësojnë nxënësit shqiptar në raport me nxënësit maqedon. Revolt të madhe të bashkësia maqedone shkaktoi problemi me deponinë Krasta. Kjo bashkësi jeton shumë afër deponisë, ndërsa institucionet lokale nuk kanë zgjidhje për kapërcimin e problemit. Gjatë periudhës së monitorimit ndodhi edhe aksioni policor “Pluhur” me të cilën është shkatëruar një grup kriminal në sektorin e duhanit në të cilin morën pjesë pjesëtarë të më shumë bashkësive etnike dhe për të cilën ende nuk ka epilog gjyqësorë.

Shënohet bashkëpunim për çështje me karakter ndëretnik të sektori civil, por edhe të sektori privat, derisa për sektorin publik pohohet se bënë përpjekje për bashkëpunim me të gjitha bashkësitë etnike.

Komisioni për marrëdhnie mes bashkësive

Në përbërjen e shkuar të këshillit që formuar Komision për marrëdhënie mes bashkësive, i cili miratoi rregulloren e punës, por ishte jofunksionale gjatë tërë mandatit. Këshilli i ri formoi Komision për marrëdhënie mes bashkësive duke respektuar përfaqësimin adekuat të gjitha bashkësive etnike, por edhe ky Komision deri tani nuk ka ndërmarrë kurrëfarë aktivitetesh.

Fusha të tjera me interes

Të sektori civil në komunë është shënuar aktivitetet i rëndësishëm, ndërsa është evidentuar edhe bashkëpunim me Kosovën dhe vende të tjera fqinje për ndalimin e dhunës.

Komuna ka miratuar plane aksionale dhe operative për dekadën e inkuadrimit të romëve 2005-2015, ndërsa për çështjet e romëve ekziston edhe bashkëpunim edhe mes sektorit civil, komunës dhe pushtetit qendrorë. Ministria për Punë dhe Politik Sociale ka hapur qendra informative prej të cilave edhe një në Kumanovë, në lokalet e Entit “Drom”, e cila punon në implementimin e Dekadës së romëve. Edhe shoqatat e tjera punojnë në këtë fushë, siç janë “Idnina”, Forum për të drejtat e romëve “Arka”, SOS Kumanovë, “Florens Najtingejll”, etj.

Në kuadër të komunës është formuar sektori për bashkëpunim me organizatat joqeveritare, i cili ka përgatitur strategjinë për veprim, por sektori civil bënë me dije për ndarjen jotransparente të granteve.

Gjatë përbërjes së shkuar të Këshillit shoqatat e qytetarëve merrnin pjesë në mbledhjet e Këshillit pa të drejtë për të diskutuar. Kjo praktikë vazhdon edhe në këtë përbërje të Këshillit.

Inkuadrimi i grave pjesëtare të BJSH në strukturat drejtuese nuk është në nivelin e kënaqshëm, ndërsa kjo vlenë edhe për gratë e të gjitha bashkësive etnike.

- **Komuna ta respektojë përfaqësimin e drejtë dhe profesionalizmin gjatë punësimeve në administratën publike komunale.**
- **Komuna të ndërmarë masa për përmirësimin e bashkëjetesës të të rinjëve nga të gjitha bashkësitë e ndryshme etnike.**

ПЕХЧЕВО

Образование

Во општина Пехчево има едно средно училиште и едно основно училиште, кое вклучува неколку подрачни училишта распоредени во руралните средини. Во основното училиште недостига евиденција на ученици по етничка припадност, а бројката добиена од граѓанскиот сектор изнесува 58 во учебната 2008/09 година.

Наставата во основното и во средното образование се организира на македонски јазик, а од почетокот на учебната 2008/09 година е воведена можност за изучување и на турски јазик во основното училиште. Наставниците се Македонци, освен еден припадник на НЕЗ. Проблемот со наставен кадар за припадниците на турската етничка заедница не е надминат. Карактеристичен пример е село Црник населено со околу 90 проценти Турци, каде што наставата се изведува на македонски јазик од страна на македонски наставен кадар, а турскиот јазик се изучува само како посебен предмет.

Поради недоволната вклученост на ромската заедница во воспитно-образовниот процес, граѓанскиот сектор се труди да обезбеди неформално образование.

Незадоволителен е бројот на претставници на НЕЗ во училишните тела имајќи предвид дека во Советот на родители има неколку претставници на НЕЗ што се активно вклучени во сите активности, додека во Училишниот одбор во основното училиште во Пехчево нема ниту еден.

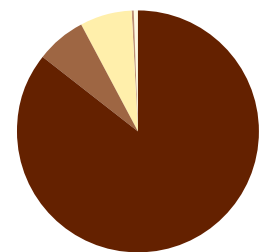
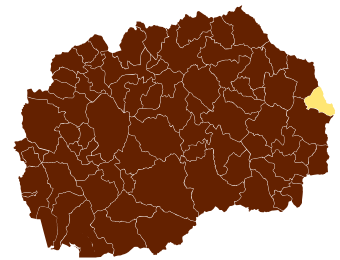
Забележани се позитивни реакции од страна на родителите во однос на одлуката на Владата, која обезбедува бесплатен превоз на учениците.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Состојбата со застапеноста на НЕЗ во јавната општинска администрација е незадоволителна бидејќи Пехчево е новоформирана општина и сè уште е недоволно структурирана, а поголемиот дел од јавните услуги се добиваат во Берово. Иако оваа состојба во последните две години почна да се подобрува преку нови вработувања на претставници од НЕЗ, бројот е сè уште мал.

На локалните избори во 2009 година во општина Пехчево имаше тројца кандидати за градоначалник и шест советнички листи. Една од листите е поднесена и составена од турската заедница, а две од листите за советници се поднесени од ромската заедница што живее во општина Пехчево. Другите три листи беа со мешовит етнички состав, но претставниците на НЕЗ котираа на пониски позиции. Во составот на Советот на Општина Пехчево има еден припадник од ромската заедница.

Речиси во сите повремени или постојани тела што се формираат на локално ниво, правичната застапеност не се почитува. Ова се однесуваше и за избирачките одбори што беа формирани за потребите на локалните и на претседателските избори во 2009 година во кои имаше само по еден претставник на турската и на ромската етничка заедница.

Македонци	85,86%
Албанци	0,00%
Турци	6,47%
Роми	7,07%
Срби	0,22%
Власи	0,04%
Бошњаци	0,00%
Други	0,34%

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Населението живее во духот на меѓусебна толеранција и соживот и во секојдневната комуникација не се забележува некоја посебна разлика меѓу мнозинското македонско население и немнозинските етнички заедници во општината.

Кај Народниот правобранител не се забележани претставки што се однесуваат на кршење на правата на НЕЗ, односно најголем дел од нив се однесуваат на долгите судски постапки, остварување имотни права и сл.

Матичната служба на Министерството за правда досега не издала документ на јазик на некоја од етничките заедници затоа што нема добиено такво барање.

Во општината нема активности и обележја што ја симболизираат културата и традицијата на етничките заедници.

Социјалната заштита е на задоволително ниво, бидејќи не постои дискриминација по етничка и по друга основа при доделување социјална помош. Голем процент од корисниците на социјална и на еднократна помош се претставници на НЕЗ.

Комисија за односи меѓу заедниците

Советот на општината нема законска обврска и немаше формирано Комисија за односи меѓу заедниците за време на минатиот мандат, ниту постоеше какво било друго тело или позиција од областа на прашањата поврзани со етничките заедници, иако имаше иницијатива за отворање работно место референт за малцински прашања. Во рамки на новиот Совет, исто така, не е формирана оваа комисија.

Други области од интерес

Канцеларијата за слободен пристап до информации не е доволно промовирана и не ја врши вистинската улога за која е воспоставена.

На локалните избори кандидатите за градоначалници беа од македонска националност и сите тројца се мажи. Листите ја исполнуваа процентуалната квота за застапеност на припаднички од женски пол, но тоа, сепак, се сведува само на исполнување на законската обврска. Жената сè уште ја нема соодветната улога во јавниот живот, а тоа е уште покарактеристично кај припадничките на етничките заедници.

Младите, како можни творци и носители на промените во локалните заедници, исто така, не се доволно активни.

Граѓанскиот сектор во Пехчево работи на полето на образованието, бесплатната правна заштита, неформалното образование, а со цел зголемување на знаењата и на капацитетите на НЕЗ, иако има само неколку активни НВО.

- **При вработувањата на локално ниво, без да се наруши стручноста и професионалноста, да бидат земени предвид припадниците на НЕЗ во општината.**
- **Да се отвори работно место референт за прашања на етничките заедници што ќе ги опфаќа сите сфери на општественото живеење, а посебно граѓаните што живеат во рурални области.**

ПРИЛЕП

Образование

Наставата во основното образование се одвива на македонски јазик, како и на турски јазик во некои рурални средини каде што живее турско население. Настава на ромски јазик не се организира, иако за тоа постои потреба бидејќи 61 процент од учениците во едно основно училиште се Роми. Постои иницијатива за отворање паралелка на албански јазик од страна на Министерството за образование, иако за општина Прилеп нема реална потреба од отворање вакви паралелки. При уписите во основно и во средно образование нема забележано одвојување по етничка основа. Заеднички став на сите училишта е еднаков однос и третман кон сите ученици што покажале интерес и се пријавиле на уписите, без оглед на етничката припадност.

Бројот на запишани ученици од НЕЗ во учебната 2008/09 година е 35 Роми, четворица Албанци, 25 Турци, 32 Бошњаци и 11 се заведени под ставката „друго“, кои се имаат изјаснето како муслимани.

За време на штрајкот на вработените во образованието немаше подвојување по етничка основа.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

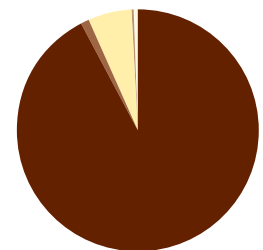
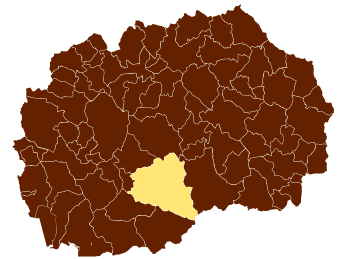
Во општинската администрација застапеноста на ромската заедница не е на соодветното ниво. Од Агенцијата за вработување е забележано дека се во дефицит високообразовани кадри од НЕЗ. Задоволителна застапеност на немнозинските етнички заедници се забележува во образовните институции и во Основниот суд, што се смета за напредок во однос на првата фаза од набљудувањето.

На локалните избори во 2009 година од вкупниот број објавени листи е забележано задоволително присуство на кандидати од НЕЗ, но во новоизбраниот состав на Советот на општина Прилеп, кој брои 27 членови, сите се Македонци и нема припадници на немнозинските етнички заедници. Во претходниот состав на Советот ромската заедница беше претставена од двајца советници.

Исто така, и во новоформираната Комисија за еднакви можности на жените и на мажите нема претставници од НЕЗ.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Во општината постои високо ниво на толеранција и на соработка што се манифестира преку можноста за негување на сопствената култура и традиција,

издавање лични документи на мајчин јазик, правото на остварување социјална помош и заштита. Како позитивен чекор кон подобрување на состојбата на немнозинските заедници се сметаат интервенциите во инфраструктурата во населбите каде што живеат овие заедници.

Дел од ромските и од неромските невладини организации во Прилеп, заедно здружени во мултикултурниот центар „Тризла“ - Прилеп активно работат на полето на вклучување на ромското население во заедницата. Се нагласува и соработката меѓу Општина Прилеп, ОУ „Добре Јованоски“, другите соодветни институции на локално ниво и граѓанските организации во однос на вклучувањето на етничките заедници на локално ниво, а посебно на ромското население.

Судските постапки се водат на македонски јазик, а за лицата што не го зборуваат се обезбедуваат преведувачи на нивниот мајчин јазик.

Во Меѓуопштинскиот центар за социјална работа, кој ги опфаќа општините Прилеп и Долнени, корисници на социјална помош се 4.122 лица од кои најголем број од македонската заедница – 2.864, па од ромската – 841, следуваат турската – 301, албанската – 101 и српската – двајца.

Во ЈКП „Комуналец“ 23 проценти од вработените се припадници на ромската етничка заедница, додека во ЈП „Водовод и канализација“ само 2,04 проценти се од ромската заедница.

Комисија за односи меѓу заедниците

Новиот Совет, како и претходниот, не формира ваква комисија затоа што нема законска обврска за тоа. Во општината има Советник на градоначалникот за ромски прашања.

Други области од интерес

Социо-економската положба на немнозинските заедници, особено на ромската, се оценува како исклучително лоша. Притоа, исклучувањето на електричната енергија во ромската населба не е од селективен карактер бидејќи се работи за поголеми суми ненамирени долгови. Инаку, оваа населба не е урбанизирана и има бесправно приклучување на електричната мрежа.

Бројот на НВО што работат на полето на подобрување на животот на ромската заедница е забележителен. Интерес за нивните активности покажуваат и институциите на локално ниво.

Во новоформираниот Совет на Општина Прилеп жените се двојно помалку застапени отколку мажите, а според етничката структура нема присуство на претставнички на НЕЗ. Комисијата за еднакви можности на жените и на мажите, иако формирана, не одржала ниеден состанок за време на минатиот мандат на Советот.

Жените од немнозинските заедници се помалку застапени и во јавната општинска администрација.

- Општината да обезбеди настава на мајчин јазик на учениците од ромската заедница.
- Општината да вклучи претставници од оваа заедница во структурите на локално ниво.

РЕСЕН

Образование

Основното образование се организира на македонски, албански и на турски јазик, а од учебната 2008/09 година ова право турската и албанската заедница го остваруваат и во средното образование. Поради недостиг од наставен кадар, некои од предметите во турската и во албанската паралелка се следат на македонски јазик. Учениците Роми, Власи, Египќани, Срби и други претпочитаат наставата да ја следат на македонски јазик.

Во ОУ „Цар Самуил“ е забележано намалување на бројот на македонските ученици, односно зголемување на бројот на ученици од албанска и од турска етничка припадност.

Учебната 2008/09 година успешно ја завршија сите ученици во албанската паралелка и 26 ученици од турската паралелка (четворица ученици во второто полугодие беа исклучени од наставата поради преголемиот број изостаноци).

Застапеноста на немнозинските заедници во наставниот кадар и во раководните структури на училиштата е задоволителна.

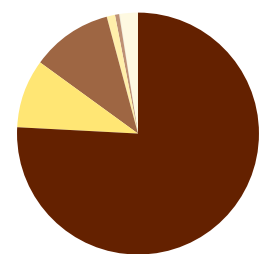
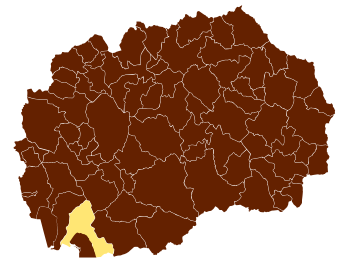
Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Застапеноста на немнозинските заедници во општинската администрација и институции е незначителна и несоодветна. Застапеноста на турската и на албанската заедница во основните училишта е релативно добра, како и застапеноста на помалите етнички заедници во две основни училишта. Ромите не се застапени во ни една локална институција, освен во комуналното претпријатие.

Забележана е неправилност при вработување наставник по англиски јазик по конкурс на кој се пријавиле три кандидатки, две од македонската и една од турската заедница, а се примени двете Македонки. По поднесувањето прекршочна пријава од страна на кандидатката од турската заедница таа е примена на работа, а следуваа и условни казни за директорот и за двајца наставници.

Во екот на предизборните кампањи беа забележани повеќе нови вработувања во институциите на локално ниво за кои не е објавен конкурс.

На локалните избори во 2009 година во општина Ресен со листи за советници во Советот на Општина Ресен учествуваа Шест политички партии со по 15 кандидати. Претставници на НЕЗ имаше во пет од нив. Карактеристично е што во албанска партија има претставници од турската етничка заедница и во македонска партија има претставници од турската етничка заедница. Во општината има две партии на турската заедница.

Македонци	76,07%
Албанци	9,13%
Турци	10,68%
Роми	1,09%
Срби	0,44%
Власи	0,15%
Бошњаци	0,01%
Други	2,43%

Новиот состав на Советот на Општина Ресен го сочинуваат 73,3 проценти Македонци, 13,3 проценти Албанци и 13,3 проценти Турци. Советот на општината го сочинуваат само трите поголеми етнички заедници, додека помалите етнички заедници не се застапени.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Меѓуетничкиот соживот се проценува како стабилен, што може да се забележи од заедничките активности на граѓанскиот сектор од сите етнички заедници. Се истакнува поддршката на Центарот за култура кон граѓанските здруженија, како и локалната самоуправа.

Добрите меѓуетнички односи беа нарушени во два случаја. Првиот поврзан со користење на просторот за културно-уметничките друштва од страна на КУД на Египќаните. Проблемот е надминат со привремено користење друга просторија, додека вториот при напад од полицаец со македонска припадност врз сопственик на приватно претпријатие, Албанец. За овој случај сè уште нема судска разврска.

Заедницата на Египќаните, која е специфична поради значителната застапеност во општината, но незначителна застапеност на национално ниво, прави напори преку граѓанскиот сектор за зачувување и промоција на својот идентитет.

Комисија за односи меѓу заедниците

Ваква комисија не е формирана во минатиот состав на Советот, но постоеше интерес за нејзино формирање иако општината нема законска обврска за тоа. Во овој состав на Советот, исто така, нема формирано КОЗ.

Други области од интерес

Жените од немнозинските заедници се недоволно застапени не само во јавниот, туку и во граѓанскиот сектор, каде што ги нема на раководни позиции. На локалните избори во 2009 година имаше само една носителка на листа од вкупно шест партии. Застапеноста на жени на листите за советници беше 36 проценти. Во новиот Совет на општината жените се застапени со 26,7 проценти, а мажите со 73,3 проценти.

Најзагрозена од социо-економски аспект е ромската заедница ако се има предвид бројот на жители и големиот број корисници на социјална помош. Припадниците на ромската заедница населени во населбата Стара Слога живеат во крајно неповолни услови, без водовод, канализација и електрична мрежа. Многу од нив немаат лични документи.

- Општината да се заложува за застапеност и на помалите етнички заедници во локалните институции.
- Да се направат напори за развој и соработка со граѓанскиот сектор во општината.

СТАРО НАГОРИЧАНЕ

Образование

Основното образование во Старо Нагоричане се организира на македонски и на српски јазик. Во ОУ „Светозар Марковиќ“ наставата се изведува на српски јазик, а учебниците се на македонски јазик. Проблемот со набавка на учебници на српски јазик сè уште е актуелен.

Во ниедно од училиштата немаше проблем при уписот на нови ученици. Единствен недостиг е набавката на бесплатни учебници од страна на примателите на социјална помош, како и на децата од ромска етничка припадност.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Правото на еднаквост пред законот и еднаков третман целосно се почитува. Општината е пример за застапеност по етничка основа. Од вкупно 11 вработени во општината, пет се Македонци, а шестмина се Срби, а по родова застапеност седум се мажи и четири се жени. Во 2008 година се вработени еден Македонец и еден Србин. На конкурсот за вработување во основното училиште од 2007 година е вработен еден наставник од српската заедница и еден хигиеничар од македонската, додека во ЈКП „Козјак“ се вработени двајца Срби и еден Македонец.

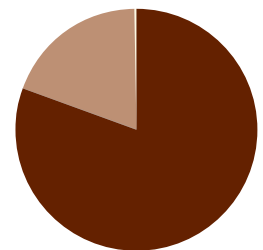
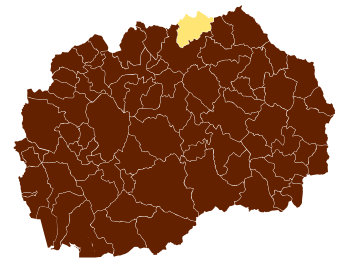
Припадниците на етничките заедници во текот на локалните избори во 2009 година можеа слободно и рамноправно да учествуваат во изборниот процес со сопствени листи или во коалиција со други политички партии. Родовата и етничка структура во Советот се почитува. Советот на општината го сочинуваат девет советници, од кои пет се од српската етничка заедница, додека шест се од машки, а три од женски пол. Градоначалникот е претставник на српската етничка заедница.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Односите меѓу заедниците се добри. Добриот соживот во општината беше нарушен само при една провокација по признавањето на Косово од страна на РМ, кога на патоказната табла на општината беше напишано „УЧК“, по што градоначалникот реагираше преку медиумите и политичките партии.

Лични карти и други лични документи се издаваат во МВР Куманово каде што граѓаните можат непречено да побараат и да добијат документи на својот мајчин јазик.

Во општината не постои центар за информирање на граѓаните. Информациите на огласните табли во општината се на македонски јазик, додека печатениот материјал

изработен од Единицата на локалната самоуправа од Старо Нагоричане е на македонски и на српски јазик.

Припадниците на етничките заедници непречено го остваруваат правото на социјална и на еднократна парична помош. Во овој период се евидентирани 163 семејства што се корисници на социјална помош и десетина семејства што се корисници на еднократна парична помош.

Се забележува вложување напори на општината за заштита на културните споменици на немнозинските заедници, но и недоволна запознаеност за состојбите на локално ниво од страна на регионалниот Народен правобранител.

Комисија за односи меѓу заедниците

Општината во минатиот мандат на Советот имаше формирано Комисија за односи меѓу заедниците, но таа беше слабо активна. Новиот Совет, исто така, формираше КОЗ, но етничките заедници се несоодветно застапени бидејќи четворица членови се од македонската заедница, а еден е од српската.

Други области од интерес

Старо Нагоричане има проблем со економскиот развој, слабиот наталитет, големата емиграција на населението.

Во Старо Нагоричане нема регистрирани здруженија на граѓани. Дел од невладините организации од Куманово дејствуваат и на територијата на оваа општина. Регионалниот одбор на Обединетата српска заедница во Македонија работи на негување на културата, религијата и на традицијата на српската заедница во Старо Нагоричане. Во буџетот на општината за 2009 година, како и за минатата, се издвоени средства за поддршка на граѓанскиот сектор иако искуството покажа дека тие се искористуваат минимално.

- Општината да обезбеди учебници на мајчин јазик на учениците од српската етничка заедница.
- Комисијата за односи меѓу заедниците во својот состав да вклучи еднаков број членови од етничките заедници

СТРУГА

Образование

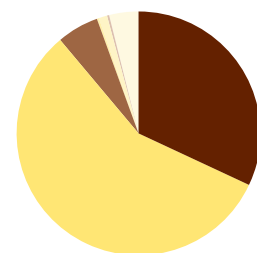
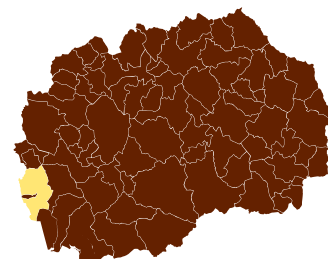
Во општината основното и средното образование се одвиваат на македонски, албански и на турски јазик. Наставата на турски јазик во основното образование се одвива во комбинирани паралелки од различни одделенија, а во средното училиште „Ибраим Темо“ има една паралелка на турски јазик. Причина за недоволниот број деца од турската заедница е одлуката на родителите нивните деца да посетуваат настава на албански јазик мислејќи дека ќе имаат поголема перспектива, што доведува до заостанување во совладувањето на наставниот материјал. Влашката заедница покажува заинтересираност за воведување на влашкиот јазик како избран предмет.

Во средното образование има една паралелка на турски наставен јазик.

Сериозни меѓуетнички тензии и физички пресметки се случуваа во двете средни училишта „Ибраим Темо“ и „Нико Нестор“. Пресметките почнаа по признавањето на Косово од страна на РМ, кое беше проследено со славење од страна на учениците Албанци. Подоцна и двете групи се чувствуваа испровоцирани од постапките на другите, што доведе до конфликт за чиешто смирување беше решено да се воведат јазични смени и поделба на учениците Албанци и Македонци во различни училишни објекти. Општината се залага за овој проблем да најде долгорочно решение, иако учениците што учат на македонски наставен јазик категорично бараат етничка поделба на смените, додека, пак, учениците на албански наставен јазик се против таквото решение. Во решавање на проблемот се вклучија и градоначалникот, Советот на општината, Советот на родители и министерот за образование и за наука. Почетокот на учебната 2008/09 година беше проследен со тримесечен бојкот на учениците од овие две училишта. Беа преземени мерки за компензирање на загубените часови, но, според мнозинството од професорите и од педагозите, учениците имаат загубено голем дел од времето и од наставниот материјал.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Немнозинските заедници во општината (турска, ромска, од Египќаните, итн.) се недоволно застапени или речиси воопшто не се застапени во општинската јавна администрација, како и во центарот за култура, општата болница и во центарот за неврологија. Ова е случај и во другите институции на локално ниво, а уште помалку се застапени жените од овие заедници. Во општинската администрација нема ниту еден вработен од турската етничка заедница, а во ниту еден сектор нема жена на раководна позиција.

Македонци	32,09%
Албанци	56,85%
Турци	5,72%
Роми	0,18%
Срби	0,17%
Власи	1,04%
Бошњаци	0,16%
Други	3,79%

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Физичките пресметки, бојкотот на наставата и чкртањето на бистите беа причина за нарушување на толеранцијата, меѓусебната соработка и на разбирањето во општина Струга.

Позитивен пример за толеранција беше предизборниот период, кој беше мирен, фер и демократски, освен апелот на неколку невладини организации од македонската заедница до политичките партии да предложат еден кандидат за градоначалник што би ги здружил македонските гласови, а кој беше негативно прифатен од другите етнички заедници. Во предизборниот период сите политички партии во своите планови ги имаа опфатено помалите етнички заедници и младите луѓе.

Граѓанскиот сектор на различните немнозински заедници е развиен, но нема забележано организации со мултиетнички карактер.

Во Основниот суд во Струга се зачувува правото на еднаквост. По потреба, на судењата се врши симултан превод за кој е вработено лице како постојан преведувач од албански јазик на македонски јазик, и обратно. Доколку има потреба за превод на друг јазик се ангажираат овластени судски преведувачи.

Училишните натписи и натписите во сите институции во општина Струга се двојазични, со што се почитува Законот за локалната самоуправа.

Комисија за односи меѓу заедниците

Комисија за односи меѓу заедниците беше формирана во рамки на минатиот Совет на општината, но за нејзината работа не се одвојуваше од општинскиот буџет и не се почитуваа нејзините препораки што ја направи неактивна и нефункционална.

Новиот Совет, исто така, формираше КОЗ, при што бројот на членови се зголеми од 7 на 8, со што и бошњачката заедница има свој претставник.

Други области од интерес

Сите етнички заедници во оваа општина имаат сличен социо-економски статус.

Младите луѓе во Струга немаат спортски и културни активности, односно немаат заеднички цели за кои можат да се борат.

Влашката НВО се залага за подобрување на состојбата на Власите во општината, како и за воведување на влашкиот јазик како мајчин јазик во основните училишта за учениците од влашка етничка припадност, кои наставата ја следат на македонски наставен јазик. Здружението на Хрватите од Струга, пак, се залага за препознавање на оваа етничка заедница во преамбулата на Уставот на РМ. Турската заедница има регистрирано две здруженија на граѓани, кои не се активни.

Домот на културата е една од ретките институции каде што е зачувана родовата еднаквост, т.е. од вкупно 29 вработени, 14 се жени.

- **Општината, во соработка со другите институции и со невладиниот сектор, да донесе стратегија за зближување на младите од сите етнички заедници како превентива од меѓуетнички тензии во иднина.**
- **Општината да ги вклучи и помалите етнички заедници во локалните институции и во јавниот живот.**

STRUGA

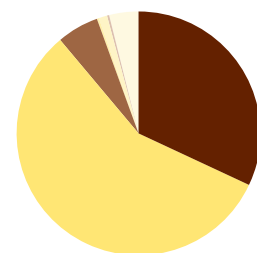
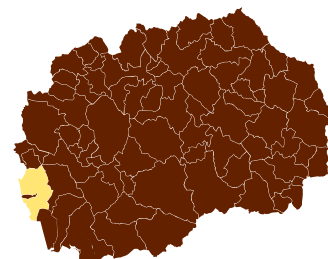
Arsimi

Në komunë arsimit fillor dhe i mesëm zhvillohen në gjuhën maqedone, shqipe dhe turke. Mësimi në gjuhën turke në arsimin fillor zhvillohet në paralele të kombinuara me klasë të ndryshme, ndërsa në shkollën e mesme “Ibrahim Temo” ka një paralele në gjuhën turke. Shkaku për numrin e ulët të fëmijëve të bashkësisë Turke është vendimi i prindërve që fëmijët e tyre të ndjekin mësimin në gjuhën shqipe duke menduar se do të kenë perspektivë më të mirë, që shkakton ngecje në përvetësimin e materialit mësimor. Bashkësia vlllehe tregon interes për të mësuar gjuhën e tyre si lëndë zgjedhore.

Në arsimin e mesëm ka një paralele në gjuhën turke. Tensione serioze ndëretnike dhe përlëshje fizike kanë ndodhur në të dy shkollat e mesme “Ibrahim Temo” dhe “Niko Nestor”. Përlëshjet nisën pas njohjes së Kosovës nga ana e RM, e cila u ndoq me festime nga ana e nxënësve shqiptar. Më vonë të dy grupet ndiheshin të provokuara nga hapat e të tjerëve, që erdhi deri konflikti që për qetësimin e tij u vendos që të zbatohen turne gjuhësore dhe të ndahen nxënësit maqedon dhe shqiptar në objekte të ndryshme shkollore. Komuna angazhohet që ky problem të gjejë zgjidhje afatgjate, edhe pse nxënësit që mësojnë në gjuhën maqedone në mënyrë kategorike kërkojnë ndarje etnike të turneve, ndërsa nxënësit që mësojnë në gjuhën shqipe janë kundër një zgjidhjeje të tillë. Për zgjidhjen e problemit u inkuadruan edhe kryetari i komunës, Këshilli i komunës, Këshilli i prindërve dhe ministri i Arsimit dhe Shkencës. Fillimi i vitit shkollor 2008/2009 u ndoq me bojkot tremujsh të nxënësve të këtyre dy shkollave. Qenë ndërmarrë masa për kompensimin e orëve të humbura, por sipas shumicës së profesorëve dhe pedagogëve nxënësit kanë humbur një pjesë të madhe të kohës dhe të materialit mësimor.

Përfaqësimi në strukturat drejtuese, administrative dhe publike të komunës

Bashkësitë joshumicë në komunë (turke, rome, egjiptiane, etj) janë në mënyrë të pamjaftueshme ose fare nuk janë të përfaqësuara në administratën publike të komunës, si dhe në Qendrën e kulturës, spitalit të qytetit dhe Qendrës për neurologji. Kështë është edhe në institucionet e tjera në nivelin lokal, ndërsa edhe më pak janë të përfaqësuara gratë e këtyre bashkësive. Në administratën e komunës nuk ka asnjë të punësuar prej bashkësisë etnike turke, ndërsa në asnjë sektor nuk ka grua në përcizion drejtues.

Maqedon	32,09%
Shqiptar	56,85%
Turq	5,72%
Romë	0,18%
Serb	0,17%
Vllehë	1,04%
Boshnjak	0,16%
Të tjerë	3,79%

Tolerancë dhe mirëkuptim, multikulturalizëm

Përlendhjet fizike, bojkoti i mësimit dhe përdhosja e busteve ishin shkas i mjaftueshëm për prishjen e tolerancës, bashkëpunimit të ndërsjellë në komunën e Strugës. Shembull pozitiv për tolerancë ishte fushata parazgjedhore, e cila ishte e qetë, e ndershme dhe demokratike përveç apelit të disa shoqatave joqeveritare të bashkësisë maqedone deri te partitë politike të propozojnë një kandidat për kryetar komune, i cili do t'i bashkonte votat e maqedonëve, i cili negativisht u pranua prej bashkësive të tjera etnike. Gjatë fushatës zgjedhore të gjitha partitë politike në planet e tyre i patën përfshirë bashkësitë më të vogla etnike dhe rininë.

Sektori civil i bashkësive të ndryshme joshumicë është i zhvilluar, por nuk ka pasur organizata me karakter multietnik.

Në Gjykatën themelore në Strugë respektohet e drejta për barazi. Sipas nevojës, gjatë proceseve gjyqësore ka përkthim simultan për çka është punësuar një person si përkthyes i përhershëm prej gjuhës shqipe në maqedonisht, dhe anasjelltas. Nëse ka nevojë për përkthim në ndonjë gjuhë tjetër angazhohen përkthyes i autorizuar gjyqësorë.

Mbishkrimet e shkollave dhe mbishkrimet në të gjitha institucionet në komunën e Strugës janë në dy gjuhë, duke respektuar Ligjin për vetadministrimin lokal.

Komisioni për marrëdhënie mes bashkësive

Komisioni për marrëdhënie mes bashkësive është formuar në kuadër të Këshillit të vjetër të komunës, por për punën e tij nuk ndaheshin mjete nga buxheti i komunës dhe nuk respektohen rekomandimet e tij duke e bërë joaktiv dhe jofunksional.

Këshilli i ri poashtu, formoi KMB kështu që numri i anëtarëve u rrit nga shtatë në tetë, duke përfshirë edhe përfaqësuesin e bashkësisë boshnjake.

Fusha të tjera me interes

Të gjitha bashkësitë etnike në këtë komunë kanë status të ngjashëm socio-ekonomik. Të rinjët në Strugë nuk kanë aktivitete sportive dhe kulturore, respektivisht nuk kanë qëllime të përbashkëta për të cilat mund të luftojnë.

SHJQ vlehe angazhohet për përmirësimin e gjendjes së Vllehëve në komunë, si dhe për mësimin e gjuhës vllehe si gjuhë amtare në shkollat fillore për nxënësit e përkatësisë etnike vllehe, të cilët mësimin e ndjekin në gjuhën maqedone. Shoqata e Kroatëve në Strugë, ndërkaq, angazhohet për inkorporimin e kësaj bashkësie etnike në preamulën e Kushtetutës të RM. Bashkësia turke ka regjistruar dy shoqata të qytetarëve të cilat janë joaktive.

Shtëpia e kulturës është njëra prej institucioneve të rralla ku është respektuar barazia gjinore, domethënë se prej 29 të punësuarëve, 14 janë gra.

- **Komuna në bashkëpunim me institucionet tjera dhe sektorin joqeveritarë, të miratojë strategji për afirmimin e të rinjëve e të gjitha bashkësitë etnike si prevencion për tensionet ndëretnike në të ardhmen.**
- **Komuna t'i inkuadrojë edhe bashkësitë më të vogla etnike në institucionet dhe jetën publike.**

ТЕТОВО

Образование

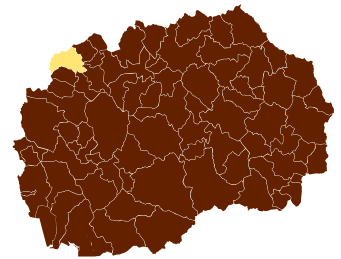
Основното образование се организира на македонски, албански и на турски јазик, а во едно основно училиште е рестартирано факултативното учење ромски јазик во паралелка со дваесетина деца од прво до четврто одделение. Поради проширување на градот и старата реорганизација ромските ученици имаат проблеми при запишување во прво одделение.

Општината се соочува со сериозни проблеми во однос на просторните капацитети на образовните институции, што придонесува кон намалување на бројот на ученици, пред сè, на македонски и на турски наставен јазик, додека во паралелките на албански јазик станува претесно за одржување настава.

Во учебната 2008/09 година околу 400 основци не се запишаа во средно училиште, додека за учебната 2009/2010 година, според објавениот конкурс, во шесте средношколски центри во Тетово има место за 3.774 идни средношколци во 111 паралелки. Притоа, околу 40 ромски средношколци од прва година ќе го остварат правото на стипендирање на нивното образование.

Беше идентификуван проблем во тетовската гимназија „Кирил Пејчиновиќ“ и во медицинското училиште „Никола Штејн“, кои функционираа подолго време без назначен директор поради политички пресметки на двете спротивставени албански партии.

Студентите од тетовскиот државен универзитет со паролата „Не убивајте ја иднината“, протестираа поради, како што велат, дискриминаторскиот однос на владата кон нивната институција. Поведена е јавна дебата за отворање катедра по ромски јазик, која би придонела за унапредување на образовните процеси на Ромите во Македонија.

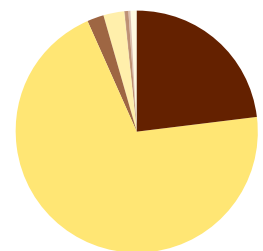

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Застапеноста во јавната администрација и во структурите на општинско ниво се проценува како задоволителна за македонската и за албанската заедница, но недоволна за помалите етнички заедници, додека учеството на жените од сите заедници се проценува како недоволно.

По локалните избори во 2009 година, општинскиот Совет го сочинуваат 11 советници од ДУИ, 4 од ВМРО–ДПМНЕ, Нова демократија има двајца советници, Демократската партија на Албанците има 9 советници, СДСМ е со три, а по еден ВМРО–НП и НСДП.

По локалните избори беа забележани партиски вработувања, а ветерните вработувања за ромската заедница не се остварија. Ромите имаат единствен претставник во Комисијата за односи меѓу заедниците, каде што и претходно имаа свој претставник.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Во општината има делумно релаксирани меѓуетнички односи, релативно стабилна безбедносна состојба проследена со чести нарушувања на јавниот ред и мир. Во општината сè уште се чувствуваат последиците од конфликтот во 2001 година, поради што конфликтите често добиваат меѓуетнички карактер. Таков пример е физичката пресметка во средното музичко училиште меѓу две групи ученици, од македонската и од албанската заедница, за која се потврди дека нема меѓуетнички карактер.

Македонската заедница постојано демонстрира незадоволство и чувство на доминација од страна на албанската заедница. Исто така, потребите на помалите заедници во Тетово се недоволно опфатени со локалната политика. Се забележува нееднаков третман на ромската заедница, особено во судството. Најеклатантен пример претставува откупувањето и бесправното уривање на купените ромски куќи од инвеститори блиски на локалната власт, кои имаат намера ромската заедница повторно да ја преместат на периферните делови на градот.

Поради честите предизборни инциденти меѓу ДУИ и ДПА граѓаните се соочуваат со проблеми при остварување на демократијата. Несогласувањата меѓу Советот и градоначалникот на Тетово поради партиска нетрпеливост го забавуваат и оневозможуваат функционирањето на локалните институции.

Во општината се јавува непочитување на Законот за знамињата. Имено, за време на националниот празник 8 Септември не беше истакнато македонското знаме на јавните институции и на улиците на Тетово, додека на 28 Ноември - Денот на албанското знаме, градот беше украсен со албански знамиња без притоа да се истакне македонското знаме. За решавање на овој проблем Советот на општината донесе одлука Јавното комунално претпријатие на Тетово да ја преземе обврската за истакнување знамиња.

Спомениците на народните херои Тодор Циповски - Мерџан и Ѓоце Стојчески се отстранети и и покрај жалбите на советниците од македонската заедница не се вратени на своето место.

За овие проблеми расправаше и Комисијата за односи меѓу заедниците, но не се покажа како соодветен инструмент за подобрување на состојбите во општината.

Ваквите случувања го зголемија и бројот на претставки поднесени до Народниот правобранител во Тетово. Сепак, постојат случаи на непочитување на укажувањата на Народниот правобранител и продолжување на кршењето на законската регулатива најчесто со административно молчење и неодговарање на поднесоците на граѓаните ниту по истекот на максималниот законски рок од 30 дена.

Позитивен чекор беше акцијата „Отворени денови“ преку која граѓаните имаат можност да се запознаат со функционирањето на одделенијата на локалните институции, како и со своите граѓански права и обврски. Исто така, во тек се работните зафати на локацијата доделена за изградба на нова православна црква во градот.

Двојазичноста во општината се применува во согласност со постојните капацитети на институциите.

Комисија за односи меѓу заедниците

Комисијата во минатиот состав недоволно ја оствари својата улога како инструмент за заштита и промоција на идентитетот на заедниците. Во овој контекст, граѓанскиот сектор покажа многу поголемо искуство и капацитет за соработка и за заедничко дејствување. КОЗ е формирана и во новиот мандат на Советот. Таа е составена од по еден претставник на македонската, албанската, турската, ромската и на српската заедница.

Други области од интерес

Граѓанскиот сектор во Тетово е одличен пример за добра и за квалитетна соработка.

Општината има усвоено акциски план за Декадата за вклучување на Ромите 2005 – 2015 година, а значајна е и соработката, која преку граѓанскиот сектор се остварува меѓу ромската заедница од една страна и општинските и централните институции од друга страна.

Вклученоста на жените што се припаднички на НЕЗ во управувачките структури е релативно мала. Во Советот на Општина Тетово, во советите на месните заедници и во управните одбори нема ниту една жена што е припадничка на НЕЗ. Во локалните институции, пак, има само неколку жени што се наогат на раководни позиции.

Дивите градби и комуналните проблеми и натаму сериозно ги мачат граѓаните на општината.

- **Општината да преземе мерки за отстранување на политичките пресметки што влијаат на функционирањето на општинските институции и на соживотот на граѓаните.**
- **Општината да преземе мерки за вклучување на сите етнички заедници во локалните институции и во јавни политики, особено помалите, и да го почитува Законот за истакнување на знамињата.**

TETOVA

Arsimi

Arsimi fillor organizohet në gjuhën maqedone, shqipe dhe turke, ndërsa në një shkollë fillore është rikthyer mësimi fakultativ i gjuhës rome në një paralele me rreth njëzet nxënës prej klasës së parë deri në të katërtën. Për shkak të zgjerimit të qytetit dhe rajonizimit të vjetër, nxënësit romë kanë problem gjatë regjistrimit në klasën e parë.

Komuna përballet me problem serioze në raport me kapacitetet e shkollave që shkakton edhe uljen e numrit të nxënësve, pas së gjithash në gjuhën maqedone dhe turke, ndërsa në paralelet në gjuhën shqipe bëhen shumë të ngushta për të zhvilluar mësim.

Në vitin shkollor 2008/2009 rreth 400 filloristë nuk janë regjistruar në shkollën e mesme, ndërsa në vitin 2009/2010, sipas konkursit të shpallur, vend në gjashtë shkollat e mesme në Tetovë ka për 3.774 nxënës të ardhshëm të arsimit të mesëm në 111 paralele. Rreth 40 nxënës romë të shkollës së mesme prej vitit të parë do ta realizojnë të drejtën për bursë për arsimimin e tyre.

Qe identifikuar problem në gjimnazin “Kriril Pejçinoviç” dhe shkollën e Mjekësisë “Nikolla Shtejn” të cilat funksionojnë një kohë më të gjatë pa drejtor për shkak të përplasjeve politike të dy partive rivale shqiptare.

Studentët e Universitetit shtetërorë të Tetovës nën parullën “Mos e prisni ardhmërinë”, protestuan për shkak të, siç thonë, qëndrimit diskriminues të qeverisë ndaj institucionit të tyre. Është ngritur debat publik për hapjen e katedrës në gjuhën rome, e cila do të kontribuonte për përpërimin e procesit arsimor të Romëve në Maqedoni.

Përfaqësimi në strukturat drejtuese, administrative dhe publike të komunës

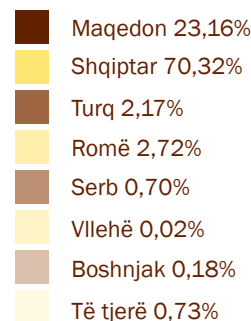
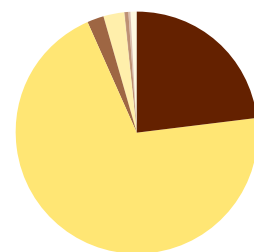
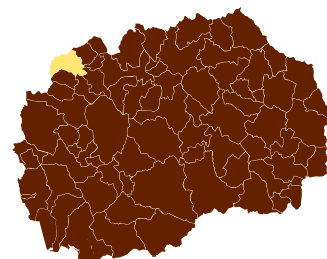
Përfaqësimi në administratën publike dhe strukturat e komunës vlerësohet si e kënaqshme për bashkësinë shqiptare dhe maqedone, por e pakënaqshme për bashkësitë më të vogla etnike, ndërsa pjesëmarrja e grave e të gjitha bashkësive vlerësohet si e pamjaftueshme.

Pas zgjedhjeve lokale të vitit 2009, Këshilli i komunës e përbëjnë 11 këshilltarë të BDI, 4 të VMRO-DPMNE, Demokracia e Re ka 2 këshilltarë, PDSH ka 9, SDSM është me 4, ndërsa nga një këshilltarë kanë edhe VMRO-NP dhe PRSD.

Pas zgjedhjeve lokale qenë evdientuar punësime partiake, ndërsa punësimet e premtuara për bashkësinë rome nuk u realizuan. Romët kanë përfaqësuesin e tyre vetëm në Komisionin për marrëdhënie mes bashkësive, ku edhe më herët ka qenë e përfaqësuar.

Tolerancë dhe mirëkuptim, multikulturalizëm

Në komunë ka marrëdhënie pjesërisht të relaksuara, gjendje të sugurisë relativisht stabile e ndjekur me shkelje të shpeshta të qetësisë dhe rendit publik. Në komunë ende ndihen pasojat e konfliktit të vitit 2001, dhe për shkak të kësaj konfliktet shpesh marrin karakter ndëretnik. Kështu shembull është përleshja fizike në shkollën e mesme të muzikës mes dy grupeve nxënësish të bashkësisë maqedone dhe shqiptare, për të cilën u dëshmuua se nuk ka karakter ndëretnik.

Bashkësia maqedone vazhdimisht manifeston pakënaqësi dhe ndjenjen e dominimit nga ana e bashkësisë shqiptare. Poashtu, nevojat e bashkësive më të vogla në Tetovë nuk janë të përfshira sa duhet me politikat lokale. Vërehet trajtimi pabarabartë i bashkësisë rome, veçanërisht në gjykata. Shembullë më eklatant është blerja dhe rrënimi jologjor I shtëpive të romëve prej investitorëve të afërt me pushtetin lokal, të cilët kanë për qëllim bashkësinë rome ta shpërngulin sërish në pjesët periferike të qytetit.

Për shkak të incidenteve të shpeshta parazgjedhore mes BDI dhe PDSH qytetarët përballen me problem gjatë zbatimit të demokracisë. Mospajtimet ndërmjet Këshillit dhe kryetarit të komunës për shkak të mosdurimit partiak e ngadalësojnë dhe pamundësojnë funksionimin e institucioneve lokale.

Në komunë nuk respektohet Ligji për flamujt. Gjatë festës shtetërore të 8 shtatorit nuk u ngrit flamuri shtetërorë para institucioneve publike dhe në rrugët e Tetovës, ndërsa për 28 Nëntorin – Ditën e flamurit shqiptar, qyteti u stolis me flamuj shqiptar duke mos përdorur edhe flamurin maqedon. Për zgjidhjen e këtij problem Këshilli i komunës mori vendim që Ndërmarrja publike komunale e Tetovës ta marrë obligim përdorimin e flamurit.

Bustat e herojeve të popullit Todor Cipovski Merxhan dhe i Gjoce Stojceski janë hequr, dhe krahas ankesave të këshilltarëve nga bashkësia maqedonase nuk janë kthyer në vendet e tyre.

Për këto probleme ka diskutuar dhe komisioni për marrëdhënie mes bashkësive, por nuk u tregua si instrument adekuat për përmirsimin e gjendjes në komunë. Këto ngjarje e kanë shtuar numrin e ankesave të dorëzuara te Avokati i Popullit në Tetovë. Megjithatë ekzistojnë raste të mosrespektimit të sugjerimeve të Avokatit të Popullit duke vazhduar me shkeljen e regullativës ligjore më shpesh me heshtje administrative dhe duke mos u përgjigjur ndaj parashtresave të qytetarëve edhe pas skadimit të afatit maksimal ligjor prej 30 ditësh.

Hap pozitiv ishte aksioni “Ditët e hapura” përmes të cilit qytetarët patën mundësinë për t’u njohur me funksionimin e sektorëve të institucioneve lokale si dhe me të drejtat dhe obligimet e tyre qytetare. Poashtu, në vijim e sipër po zhvillohen punët në lokacionin për ndërtimin e kishës së re ortodokse në qytet.

Dygydhësia në komunë zbatohet në pajtim me kapacitetet ekzistuese të institucioneve.

Komisioni për marrëdhënie mes bashkësive

Komisioni i përbërjes së shkuar në mënyrë të pamjaftueshme e luajti rolin e tij si instrument për mbrojtjen dhe promovimin e identitetit të bashkësive. Në këtë kontekst sektori civil tregoi përvojë shumë më të madhe dhe kapacitet për bashkëpunim dhe veprim të përbashkët. KMB është formuar edhe në mandatin e ri të Këshillit. Ai është i përbërë prej nga një përfaqësues të bashkësisë maqedone, shqiptare, turke, rome dhe serbe.

Fusha të tjera me interes

Sektori civil në Tetovë është shembull i shkëlqyer për bashkëpunimin e mirë dhe cilësor. Komuna ka miratuar plan aksional për Dekadën për inkuadrimin e romëve 2005-2015, i rëndësishëm është edhe bashkëpunimi i cili përmes sektorit civil realizohet mes bashkësisë Rome nga njëra anë dhe institucioneve komunale dhe qendrore nga ana tjetër.

Inkuadrimi i grave pjesëtare të BJSH në strukturat drejtuese është relativisht i vogël. Në Këshillin e komunës së Tetovës, në këshillat e bashkësive lokale dhe në këshilla drejtuese, nuk ka asnjë grua pjesëtare e BJSH. Në institucionet lokale ndërkaq, ka vetëm disa gra, të cilat marrin pozita drejtuese.

Ndërtimet pa leje dhe problemet komunale edhe më tutje seriozisht i preokupojnë qytetarët e komunës.

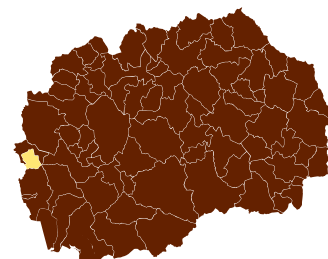
- **Komuna të marrë masa për eliminimin e përplasjeve politike të cilat ndikojnë në funksionimin e institucioneve komunale dhe bashkëjetesën e qytetarëve.**
- **Komuna të marrë masa për inkuadrimin e të gjitha bashkësive etnike në institucionet lokale dhe politikat publike, veçanërisht ato më të vogla, dhe ta respektojë Ligjin për përdorimin e flamujve.**

ЦЕНТАР ЖУПА

Образование

Основното образование се изведува на македонски, албански и на турски јазик во едно од училиштата, а во друго само на турски јазик. Граѓаните немаат забелешки во делот за образованието. Во основните училишта педагошката евиденција се води на јазиците на заедниците. Најголем проблем со кој се соочуваат образовните институции е недостиг од соодветен кадар, како и намалување на бројот на ученици поради емиграцијата.

Во основното училиште „Кемал Ататурк“ основното образование на турски јазик го завршиле 30 ученици, на македонски 28 и на албански шест ученици. Од вкупниот број осмоодделенци што учеле на турски јазик, 83 проценти го продолжиле средното образование, а 80 проценти од македонските и од албанските ученици. Во ОУ „Неџати Зекирија“ каде што наставата се одвива само на турски јазик, само 20 проценти продолжиле во средно образование. Од другите 80 проценти, најголем дел се од женски пол и не го продолжуваат образованието поради предрасудите на нивните родители, средината и поради традицијата, еден дел поради оддалеченоста на средното училиште, а мал дел поради финансиската состојба.

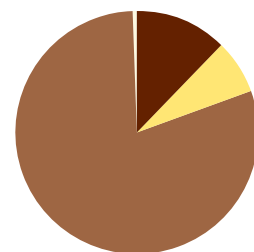
Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Застапеноста на немнозинските заедници во општинската администрација и институции е незадоволителна. Во општината сите 10 вработени се Турци и нема вработени од помалите заедници, Македонци и Албанци. Во основното училиште правичната застапеност е во согласност со законот. Вработувањата се остваруваат преку Агенцијата за државни службеници, а дел од конкурсите не се објавени на турски јазик.

Во образовните институции има вкупно 62 вработени од кои 26 (42 проценти) Турци, 19 Македонци (31 процент) и 16 Албанци (26 проценти). Училишниот одбор е составен од девет члена од кои четворица Турци, тројца Албанци и двајца Македонци. Има локални институции каде што воопшто не се вработени припадници на етнички заедници што се малцинство во општината.

Постои недостиг од квалификуван кадар за вработување во општинската администрација и институции.

Формиран е новиот Совет на општината, кој е составен од 11 советници од кои осуммина се Турци, двајца се Македонци муслимани и еден советник е Албанец. Новиот состав на Советот на општината за првпат, на барање на Министерството за локална самоуправа, формираше Комисија за еднакви можности меѓу половите.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Толеранцијата и соработката меѓу заедниците е солидна и без поголеми проблеми. Општината Центар Жупа е двојазична. Во употреба се македонскиот и турскиот јазик.

Локалната самоуправа нема отвореност во работата и има слаба соработка со граѓаните и со јавноста, на што укажува фактот дека во општината нема огласна информативна табла, а градоначалникот и Советот од минатиот мандат немаа отворен ден со граѓаните. Исто така, соработката меѓу градоначалникот и Советот е на незавидно ниво.

Во секторот за урбанизам во општината граѓаните не можат да поднесат барање и да добијат одговор на турски јазик.

Позитивен пример се локалните избори во 2009 година, чијашто кампања се одвиваше во демократска атмосфера, а немаше говор на омраза и навреди кон противкандидатите.

Комисија за односи меѓу заедниците

Советот во минатиот мандат формираше Комисија за односи меѓу заедниците, која беше делумно активна. Забележани се препораки и мислења до Советот на општината, кои ги изработила оваа комисија, меѓутоа Советот не ги земаше предвид.

Во новиот мандат на Советот е формирана КОЗ каде што е зачувана етничката рамноправност. Турската, македонската и албанската заедница се претставени со по тројца членови.

Други области од интерес

Во општината не се случуваат културни настани преку кои ќе се промовира традицијата и културата на сите етнички заедници, а општината не соработува доволно со граѓанскиот сектор. Во Центар Жупа има само три невладини организации што работат на полето на зачувување на културните вредности на турската етничка заедница, човековите права, образованието, како и спортот.

Раното напуштање на образованието од страна на женските деца (60 проценти не продолжуваат од основно во средно образование) е особено алармантно. Тие се соочуваат со маргинализација во средините во кои живеат и се подложени на ризик да стапуваат во малолетнички бракови.

- Општината да спроведе правична застапеност на сите заедници во општинската администрација и во локалните институции.
- Да се преземат сериозни превентивни мерки против раното напуштање на образованието од страна на учениците од женски пол.

MERKEZ JUPA

turkçe

Eğitim

Okullardan birinde ilk eğitim Makedonca, Arnavutça ve Türkçe dilinde, diğer bir okulda ise sadece Türkçe dilinde yapılmaktadır. Vatandaşların, eğitim konusunda bir şikayetleri yoktur. İlk okullarda pedagoji kaydı, topluluklar dillerinde yapılmaktadır. Eğitim kurumlarının karşılaştıkları en büyük sorun, uygun kadronun eksikliğidir, ayrıca göç yüzünden, öğrenci sayısının azalması da bir sorun oluşturmaktadır.

“Kemal Atatürk” ilk okulunda, Türkçe dilinde 30 (otuz) öğrenci, Makedonca dilinde 28(yirmisekiz) öğrenci ve Arnavutça dilinde 6(altı) öğrenci ilk eğitimlerini tamamlamışlardır. Türkçe dilinde eğitim gören sekizinci sınıf öğrencilerinin toplam sayısından %83-ü, orta eğitime devam etmişlerdir, Makedon ve Arnavut öğrencilerinden ise %80-i, orta eğitime devam etmiştir. Türkçe dilinde tedrisat yapan “Necati Zekiriya” ilk okulunda, öğrencilerin sadece %20-si orta eğitime devam etmiştir. Geri kalan %80-den daha büyük bölümü kız öğrencilerdir ve onlar, ebeveynlerinin önyargıları, çevre ve gelenek yüzünden, bir bölümü de, orta okulun uzak olmasından, küçük bir bölümü de maddi durumları yüzünden eğitimlerine devam etmiyorlar.

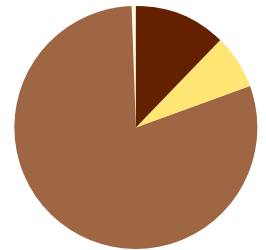
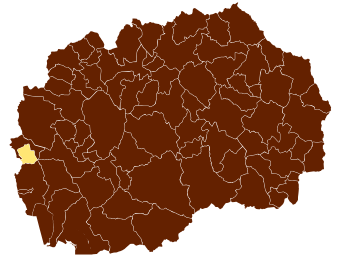
İdari, administrasyon ve kamu toplumsal oluşumlarda katılım

Çoğunluk olmayan toplulukların belediye administrasyonu ve enstitülerinde katılımı memnun edici değildir. Belediyede çalışan on kişi Türktür ve daha küçük topluluklardan Makedon ve Arnavutlardan çalışan yoktur. İlk okulda, hakça temsil edilme, Yasa uyarıncadır. İşe alınmalar, Devlet Memurları Acentası aşırı gerçekleştirilmektedir, ilanların bir kısmı ise Türkçe dilinde ilan edilmemiştir.

Eğitim enstitülerinde çalışan toplam 62 kişiden 26- sı (%42) Türktür, ondokuzu Makedon (%31), ve onaltısı (%26) Arnavuttur. Okul heyeti dokuz üyeden oluşup bunlardan dördü Türk, üçü Arnavut, ve ikisi Makedondur.

Belediyede azınlık olan etnik topluluk mensubunun işe kabul edilmediği yerel enstitüler de vardır. Belediye administrasyonu ve enstitülerde çalışmak için kalifiyeli kadro yetersizliği görülmektedir.

Belediyenin yeni konseyi de kuruldu ve bu konseyde sekizi Türk, ikisi Makedon Müslümanı ve biri Arnavut olan onbir konsey üyesinden oluşmaktadır. Belediyenin yeni oluşumlu konseyi, Yerel idare Bakanlığının istemi üzere ilk defa olarak, cinsiyetler arası eşit olanaklar komisyonunu da kurdu.

- Makedonlar 12,49%
- Arnavutlar 6,96%
- Türkler 80,17%
- Romanlar 0,00%
- Sırpalar 0,00%
- Ulahlar 0,00%
- Boşnaklar 0,00%
- Diğerleri 0,38%

İdari, administrasyon ve kamu toplumsal oluşumlarda katılım

Topluluklar arası tolerans ve işbirlik iyi olup daha büyük sorunlar kaydedilmemiştir. Merkez Jupa belediyesi iki dillidir. Makedonca ve Türkçe dilleri kullanılmaktadır. Yerel idare çalışmalarında şeffaflık göstermez ve vatandaşlar ve kamuyla zayıf iş birliği yapmaktadır. Bunu, belediyede, ilan bilgi tahtasının olmayışı göstermektedir, geçen görev süresindeki Belediye Başkanı ve konsey, vatandaşlara açık gün düzenlememişlerdi. Aynı zamanda Belediye Başkanı ve Konsey arasında iş birlik gereken düzeyde değildir.

Belediyedeki bayındırma bölümünde vatandaşlar, Türkçe dilinde başvuruda bulunamaz ve yanıt alamazlar.

Olumlu bir örnek, 2009 yılında düzenlenen Yerel Seçimlerdi. Bu seçimler kampanyası demokratik bir atmosfer içinde yapıldı muhalefet adaylarına karşı kin ve rencide edici sözler kullanılmamış ve konuşmalar yapılmamıştır.

Topluluklar arası ilişkiler komisyonu

Geçen görev süresindeki Konsey, bazı etkinliklerde bulunan Topluluklar Arası İlişkiler Komisyonunu kurdu. Bu Komisyonun hazırladığı ve Belediye Konseyine sunduğu öneri ve düşünceler mevcuttur, fakat Konsey bunları göz önüne almamıştır.

Konseyin yeni görev süresinde, etnik eşit haklılığın korunduğu Topluluklar Arası İlişkiler Komisyonu kuruldu. Türk, Makedon ve Arnavut toplulukları, üçer üye ile temsil edilmiştir.

Diğer ilgi alanları

Belediyede, bütün etnik toplulukların gelenek ve kültürlerini tanıtacak kültür olayları düzenlenmiyor, belediye ise vatandaş sektörü ile yeterince iş birliği yapmamaktadır. Merkez Jupa'da, Türk etnik topluluğunun kültür değerlerini koruma, insan hakları, eğitim ve spor alanlarında etkinlik gösteren sadece üç Sivil Toplum Teşkilatı bulunuyor. Kız çocuklarının, eğitimlerini erken yaşta terk etmeleri (%60-ı, ilk okuldan orta okula devam etmiyor) durumu, özellikle alarm vericidir. Onlar, yaşadıkları ortamlarda marjinalleşmeyle karşılaşmış, reşit olma çağına varmadan evlendirilme riskine de maruz kalmaktadırlar.

- **Belediye, belediye administrasyonu ve yerel enstitülerde, bütün toplulukların hakça temsil edilmesini uygulamalıdır.**
- **Kız öğrencilerinin eğitime devam etmemelerine karşı, ciddi önleyici önlemler alınmalıdır.**

ЧАШКА

Образование

Основното образование во општината се одвива на македонски и на албански јазик. Учениците од турската и од бошњачката заедница не го остваруваат правото на настава на мајчин јазик. Поради недостигот од соодветен наставен кадар на албански јазик, ангажирани се лица од Куманово, Скопје итн.

По формирањето на новото ОУ „Лирија“ во село Горно Јаболчиште, каде што вкупниот број ученици изнесува 530, албанските ученици ја следат наставата единствено на албански јазик. Првиот патронен празник беше прославен со драмска изведба и со рецитал на македонски, албански и на француски јазик. До учебната 2008/09 година наставата на албански јазик се одвиваше во рамки на ОУ „Тодор Јанев“.

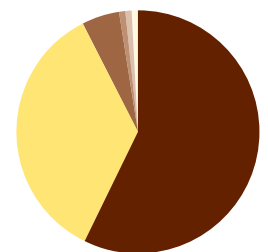
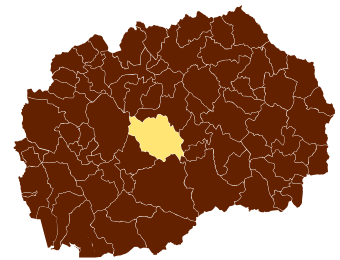
Постои недоволна вклученост на припадниците на мнозинските заедници во процесот на образование; 52 ученика претежно од женски пол не посетуваат настава.

Во општината постои реална потреба од отворање гимназиска паралелка бидејќи само во селското училиште има 50 ученици што го завршуваат основното образование.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Припадниците на мнозинските заедници сè уште се недоволно застапени во јавната администрација и во полицијата. Во општинската администрација има по еден вработен припадник од албанска и на ромска заедница и ниту еден Турчин или Бошњак. Што е уште позагрижувачки, повеќе од половината вработени во општинската администрација се жители на општина Велес, додека стапката на невработеност во општина Чашка достигнува до 50 проценти. Во СВР Чашка од вкупно 21 вработен, 17 се Македонци, тројца се Албанци и еден е Бошњак, додека од турската заедница нема ниту еден вработен.

На последните локални избори во 2009 година во општината се кандидираа четворица кандидати за градоначалник. Од нив тројца беа Македонци и еден Албанец, но сите четворица беа мажи. Новиот Совет е составен од 11 советници од кои: два советника од ДУИ, еден советник од Нова демократија, тројца од ВМРО-ДПМНЕ, двајца од СДСМ, двајца од група граѓани (независни) и еден советник од ВМРО-НП. За градоначалник на општина Чашка е избран Македонец од ВМРО-ДПМНЕ, а претседател на Советот е Албанец од ДУИ.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Чашка и понатаму е општина со релаксирани меѓуетнички односи меѓу заедниците и со стабилна безбедносна состојба со повремени нарушувања од помал обем.

Такви нарушувања се карактеристични за време на одржување фудбалски турнири, на кои учествуваат припадници од сите етнички заедници што живеат во општина Чашка. Овие турнири речиси секогаш завршуваа со физички пресметки меѓу македонската и албанската заедница. Оваа појава се повтори и на прославата за празникот Велигден, 2009 година, кога се организираше турнир, кој повторно заврши со физичка пресметка.

На овие случувања реагираше Комисијата за односи меѓу заедниците.

Комисија за односи меѓу заедниците

Комисијата во минатиот состав на Советот беше формирана и претежно активна. Имаше донесено план за акција за решавање на проблемите на мнозинските заедници, кој не беше целосно реализиран поради недостиг од финансиски средства.

Во рамки на новиот Совет на општината е формирана КОЗ, но нема рамномерна етничка застапеност бидејќи се состои од четворица Македонци и од еден Албанец.

Други области од интерес

Покрај големата невработеност, која достигнува до 50 проценти, жителите на општина Чашка се соочуваат со големи проблеми и од инфраструктурен карактер како што се недоволна патна инфраструктура, одржување на хигиената, недостиг од локална депонија, недостиг од вода за пиење, јавно осветлување, проблеми со електромрежата итн.

Евидентирана е многу мала вклученост на жените од НЕЗ во управувачките структури на локално ниво. Од вкупно 11 советници на општина Чашка, само една е жена, што укажува на крајно нерамномерната застапеност на жените во ова тело. Кај жените што се припаднички на албанската етничка заедница нивото на образование е минимално, што се должи на оддалеченоста на местата на живеење и на лошата патна поврзаност. Жените од сите етнички заедници од општината учествувале во повеќе проекти на невладиниот сектор, но немаат значајна улога во нивната организација.

Во Чашка е недоволно активен граѓанскиот сектор, но како резултат од активностите на проектот и на кампањата „Под исто сонце“, е формирано ново здружение на граѓани, кое има за цел унапредување на правата на сите граѓани што живеат во општина Чашка.

- Општината да се погрижи за обезбедување настава на мајчин јазик и во образовниот процес да ги опфати сите деца што се на училишна возраст.
- Да се преземат мерки за подобрување на дијалогот меѓу македонската и албанската заедница.

ÇASHKA

Arsimi

Arsimi fillor në komunë zhvillohet në gjuhën maqedone dhe shqipe. Nxënësit e bashkësisë turke dhe boshnjake nuk e realizojnë të drejtën për mësim në gjuhën amtare. Për shkak të mungesës së kuadrit adekuat arsimor në gjuhën shqipe, janë angazhuar persona nga Kumanova, Shkupi, etj.

Pas formimit të shkollës së re fillore “Liria” në fshatin Jabollcishtë e Epërme, ku numri i përgjithshëm i nxënësve është 530, nxënësit shqiptar e ndjekin mësimin vetëm në gjuhën shqipe. Festa e përvjetorit të parë qe shënuar me një shfaqje dramatike dhe recitim në gjuhën maqedone, shqipe dhe frenge. Në vitin shkollor 2008/09 mësimin në gjuhën shqipe u zhvillua në kuadër të shkollës fillore “Todor Janev”.

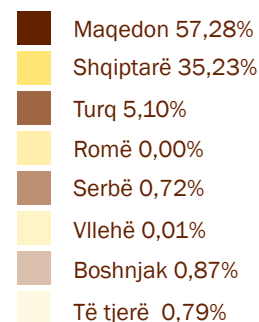
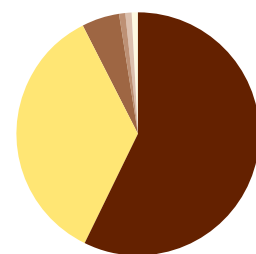
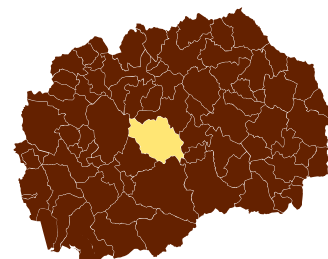
Ekziston inkuadrim i pamjaftueshëm i pjesëtarëve të bashkësive joshumicë në procesin e arsimit ; 52 nxënës kryesisht të gjinisë femërore nuk ndjekin mësimin.

Në komunë ekziston nevoja reale për hapjen e një paralele të gjimnazit sepse vetëm në shkollën e fshatit ka 50 nxënës që mbarojnë arsimin fillor.

Përfaqësim në strukturat drejtuese, administrative dhe publike të komunës

Pjesëtarët e bashkësive joshumicë ende janë të papërfaqësuar sa duhet në administratën publike dhe në polici. Në administratën komunale ka nga një të punësuar pjesëtar të bashkësisë shqiptare dhe rome dhe asnjë turk ose boshnjak. Për të qenë edhe më shqetësuese, më shumë se gjysma e të punësuarve në administratën e komunës janë banorë të komunës Veles, derisa shkalla e papunësisë në komunën Çashkë arrin në 50%. Në SPB nga gjithësej 21 të punësuar, 17 janë maqedonas, 3 shqiptarë dhe 1 boshnjakë, derisa nga bashkësia turke nuk ka asnjë të punësuar.

Në zgjedhjet e fundit lokale të vitit 2009 në komunën janë kandiduar 4 kandidat për kryetar të komunës. Prej tyre 3 maqedonas dhe 1 shqiptarë, por të katërt ishin burra. Këshilli i ri është përbërë prej 11 këshilltarëve prej të cilëve: 2 këshilltarë të BDI, 1 këshilltarë të Demokracisë së re, 3 të VMRO DPMNE, 2 të LSDM, 2 nga një grup qytetarësh (të pavarur) dhe 1 këshilltarë nga VMRO-NP. Për kryetar të komunës Çashkë është zgjedhur një maqedon nga VMRO-DPMNE, ndërsa kryetar i Këshillit është një shqiptar nga BDI.

Tolerancë dhe mirëkuptim, multikulturalizëm

Çashka edhe më tutje është komunë me marrëdhënie të relaksuara ndëretnike mes bashkësive dhe me gjendje stabile të sigurisë me shkelje të kohëpaskohëshme me intenzitet të ulët.

Shkelje të tilla janë karakteristike gjatë mbajtjes së garave në futboll, ku marrin pjesë pjesëtarë nga të gjitha bashkësitë etnike që jetojnë në komunën Çashkë. Këto turnire thuaja çdoherë mbarojnë me përleshje fizike mes bashkësisë maqedone dhe shqiptare. Kjo dukuri u përsërit edhe në shënimin e festës së Pashkës, të viti 2009, kur u organizua turnir i cili sërish mbaroj me përleshje fizike. Për këto ngjarje reagoi Komisioni për marrëdhënie mes bashkësive.

Komisioni për marrëdhënie mes bashkësive

Komisioni për marrëdhënie mes bashkësive në përbërjen e shkuar të Këshillit ishte formuar dhe kryesisht ishte aktiv. Pati miratuar plan të aksionit për zgjidhjen e problemeve të bashkësive joshumicë, i cili nuk u përmbush plotësisht për shkak të mungesës së mjeteve financiare.

Në kuadër të këshillit të ri të komunës është formuar KMB, por nuk ka balancë etnik në përfaqësi sepse përbëhet prej 4 maqedonasve dhe 1 shqiptari.

Fushat tjera me interes

Me gjithë papunësinë e madhe e cila arrinë deri në 50%, banorët e komunës Çashkë përballen me probleme të mëdha edhe të karakterit të infrastrukturës siç janë infrastruktura e pamjaftueshme rrugore, kujdesi për higjienën, mungesa e deponisë lokale, mungesa e ujit të pijshëm, ndriçimi publik, probleme me rrjetin elektrik etj.

Është evidentuar inkuadrim shumë i vogël i grave të BJSH në strukturat drejtuese në nivelin lokal. Nga gjithsej 11 këshilltarë të komunës Çashkë, vetëm një është grua, që tregon për përfaqësimin e skajshëm të pabarabartë të grave në këtë organ. Te gratë pjesëtare të bashkësisë etnike shqiptare niveli i arsimit është minimal, që varet prej largësisë së vendbanimit dhe lidhjeve të këqija rrugore. Gratë e të gjitha bashkësive etnike të komunës marrin pjesë në më shumë projekte të sektorit joqeveritar, por nuk kanë rol të theksuar për organizimin e tyre.

Në Çashkë sektori civil është pak aktiv, por si rezultat i aktiviteteve të projekteve dhe fushatave “Nën të njejtin diell”, është formuar shoqata e re qytetare, e cila ka për qëllim të përparojë të drejtat e të gjithë qytetarëve që jetojnë në komunën e Çashkës.

- **Komuna të kujdeset për sigurimin e mësimit amtarë dhe në procesin e mësimit të përfshijë të gjithë fëmijët të cilët janë të moshës shkollore.**
- **Të merren masa për përmirësimin e dialogut mes bashkësisë maqedone dhe shqiptare.**

ШТИП

Образование

Основното и средното образование е организирано на македонски јазик, со постоење можност за изучување на мајчин јазик за немнозинските заедници. Се забележува поголемо учество во образовниот процес од страна на сите етнички заедници, а особено на припадници на ромската заедница. Преку регионални или национални иницијативи овие ученици се поддржани со стипендии.

Во основното, средното и во високото образование бројката на припадници на НЕЗ е во пораст. Проблем претставува разретчувањето на ромските ученици од четврто и од петто одделение, иако бројот се зголемува во однос на претходните учебни години. Во учебната 2008/09 година во основното училиште „Гоце Делчев“ од прво до четврто одделение се заведени вкупно 128 ученици Роми, додека од петто до осмо одделение се заведени 69 Роми.

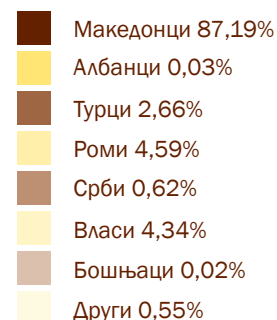
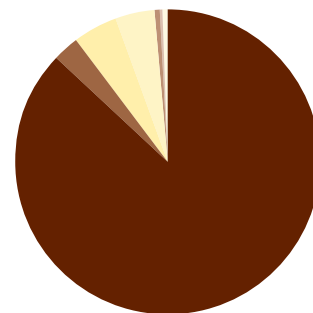
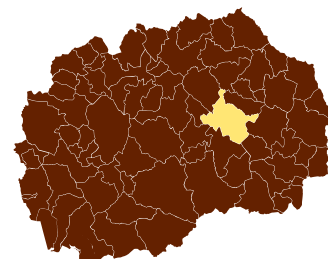
Позитивен чекор е отворањето студиска група на влашки јазик на Универзитетот „Гоце Делчев“.

Проблем претставува и нискиот степен на образование на возрасните лица од етничките заедници на чиешто решавање работи граѓанскиот сектор. Голем број од нив се без или со делумно основно образование, а многу мал број со основно образование, што продуцира невработеност, немање здравствена заштита и лоша социо-економска состојба. Во 2009 година има 633 приматели на социјална помош.

Застапеност во управни, административни и во јавни општински структури

Немнозинските заедници се недоволно застапени во јавната администрација во општината, а особено незадоволство предизвикува нивното отсуство од управните структури и од структурите што донесуваат одлуки. Забележани се вработувања врз основа на партиска припадност како и непостоење отвореност во огласување на работните места и на јазикот што го говорат заедниците. Недостигот од квалификуван кадар е најчесто споменувана причина за недоволната застапеност на НЕЗ, но и покрај тоа не се преземаат активности за надминување на овие состојби.

Во однос на етничката структура, во ЈУ „Меѓуопштински центар за социјална работа - Штип“ бројот на вработени на неопределено време изнесува 16 и сите се Македонци, додека бројот на вработени ангажирани преку Агенцијата за

привремени вработувања изнесува 15 од кој еден е припадник на ромската етничка заедница, а другите се Македонци.

Во текот на локалните и на претседателските избори во 2009 година во избирачките одбори при Општинската изборна комисија - Штип имаше вкупно 690 членови во кои беа вклучени претставници на сите етнички заедници во општината.

Во Советот на Општина Штип од вкупно 23 советници, двајца се претставници на влашката етничка заедница.

Толеранција и разбирање, мултикултурност

Состојбата во општината од меѓуетнички аспект се проценува како стабилна, а како фактор за ова, меѓу другото, е и постоењето голем број институции во општината како регионален центар (на пример Апелациони суд, Регионална канцеларија на Народниот правобранител, итн).

Барањата од припадници на НЕЗ се поднесуваат до референтот за решавање прашања на заедниците во рамки на општината на македонски јазик или на јазиците на заедниците бидејќи референтот, освен ромскиот и македонскиот јазик, ги говори и турскиот и српскиот јазик.

Голем дел од ромската популација нема здравствено осигурување.

Најчесто припадниците на етничките заедници го побаруваат правото на детски додаток, еднократна парична помош и постојана парична помош и овој број е во благ пораст. Најголем број корисници се припадниците на ромската етничка заедница. Бројот на приматели на еднократна парична помош во периодот од јануари до март 2009 година изнесува 467, а бројот на приматели на постојана парична помош изнесува 80.

Информацијата за Програмата за поддршка за вработување Роми се појави по завршувањето на крајниот рок поради што во Штип нема доставено ниту една кандидатура за учество во оваа програма.

Советот во минатиот мандат го усвои планот за реализација на активностите од „Декадата на Ромите 2005-2015 година“, но досега ништо конкретно не е спроведено.

Позитивни чекори на општината се изградба на пристапен пат до населбата Палестина во која живеат припадници на ромската заедница, поставување камен-темелник на католичка црква во соработка со заедницата на Хрватите и отворање на првото радио на турски јазик во Македонија, кое ќе емитува информативна и културна програма.

Комисија за односи меѓу заедниците

Општината нема формирано и нема обврска да формира ваква комисија, но има вработено Референт за решавање на прашањата на заедниците, кој ги опслужува сите етнички заедници и работи на барања од немнозинските заедници, кои, главно, се однесуваат на општи јавни услуги, а помалку на прашања

поврзани со специфичните потреби на овие заедници. Во новиот состав на Советот, исто така, не е формирана ваква комисија.

Други области од интерес

Граѓанскиот сектор игра значајна улога во вклучувањето на немнозинските заедници во општината. По акциите на едно од здруженијата на граѓани, вкупно 96 деца на возраст од 8 до 14 години се вклучија во воспитно-образовниот процес.

Во новиот Совет на општината од вкупно 23 советници седум се жени, а двајца се млади луѓе.

Во општина Штип постои Комисија за еднакви можности на жените и на мажите, која реализира активности насочени кон вклучување на Ромките во општествените процеси и промоција на човековите права со фокус на жените што се припаднички на етничките заедници.

Во последните години се забележува учеството на Ромките во општествениот живот преку вработување во приватните фирми, како и зголемување на бројот на студентки во високообразовните институции.

Во периодот од јануари 2008 година до јануари 2009 година, во општина Штип има склучено само еден малолетнички брак од припадници на турската етничка заедница.

- **Општината да преземе мерки за подобрување на состојбата на ромската заедница како и за појавата на разретчување на учениците од ромската заедница.**
- **Да се прекине практиката на вработувања по основа на партиска припадност.**

Користени кратенки:

HEЗ – немнозински етнички заедници

KOЗ – Комисија за односи меѓу заедниците

HBO – невладина организација

Shkurtesa të përdorura:

BJSH – Bashkësitë joshumicë

KMB – Komisioni për marëdhënie mes bashkësive

OJQ – Organizata joqeveritare

Kullanılan kısatmalar:

STT- Sivil Toplum Teşkilatı

Shcurtimi cari era ufilisiti:

CNM – komunitëts cari nu suntu multsimi

CRI – Comisii ti relatsii interetnitsi

ONG – organizatsii niguvernalã

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и Универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

352(497.7)*2008/09*

КОН толерантни општини: Извештај од набљудување на локалната администрација: јануари 2008- јуни 2009 година / (Преведувачи за албански јазик Насер Селмани, турски јазик Тулај Сејфула, ромски јазик Љатиф Демир, српски јазик Лидија Кунгуловска, влашки јазик Љубица Ѓорѓиева, босански јазик Емина Куртовиќ, англиски јазик Ленче Чадловска). - Скопје : Фондација институт отворено општество - Македонија : Здружение на граѓани за поддршка на меѓуетнички дијалог и развој на заедницата "Заеднички вредности", 2009. - 98 стр. :

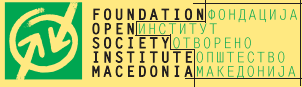
граф. прикази : 22см.

ISBN 978-608-218-036-6 (ФИООМ)

ISBN 978-608-4561-07-1 (Заеднички вредности)

а) Локална самоуправа - Македонија - 2008-2009

COBISS.MK-ID 80009994

Проектна канцеларија
Фондација Институт отворено општество - Македонија
Програма за граѓанско општество
Бул. Јане Сандански 26/2-2
Скопје, Република Македонија
тел./факс: 02 24 03 0 10
www.soros.org.mk

Заеднички вредности
Бул. Климент Охридски 7/1
Скопје, Република Македонија
тел.: 02 32 17 242
факс: 02 32 17 240
www.cv.org.mk

Живеење во мултиетничка средина -
Граѓани со еднакви права, можности и заштита

Jetesë në mjedis multietnik -
Qytetarë me të drejta, mundësi dhe mbrojtje të barabartë

Multietnik Ortamda Yaşamak -
Eşit hak, imkan ve korumaya sahip vatandaşlar

Dživdipe ano multietnikano maškaripe -
Dizutne jekhutne hakojenca, šajdipa thaj arakhipa

Живети у мултиетничкој средини -
Граѓани са једнаким правима, могућностима и заштитом

Banã tu loc multietnic -
Bãnãtori cu idghi ăndrepturi, puteri shi avigljeari

Življenje u multietničkoj sredini -
Građani jednakih prava, mogućnosti i zaštite

Living in Multiethnic Environment -
Citizens with Equal Rights, Opportunities and Protection

Проектот е финансиран од Европската Унија во рамките на Програмата на Европската иницијатива за демократија и човекови права (EIDHR) Кампања 4 - унапредување на еднаквоста, толеранцијата и мирот и од Фондацијата Институт отворено општество - Македонија (ФИОМ).

Проектот го спроведува ФИОМ во соработка со НВО Заеднички вредности и 12-те Центри за поддршка на НВО во Велес, Прилеп, Штип, Кичево, Струга, Ресен, Гевгелија, Неготино, Струмица, Делчево, Кратово и Дебар.